

tv-15 naš TOVARIS

Št. 44
7. novembra 1985
Leto XXIII

glasilo zveze združenj borcev nov in zveze rezervnih vojaških starešin slovenije

Zaupanje in dvom

Samogovori starega borca

Kot izpod ruševin potresa osme stopnje po jugoestvici se otesamo silnega prahu jesenskih podražitev. Precejšnje ruševine je povzročil ta potres in odkril še druge nenaravne pojave. Podrl se je standard marsikatero družine, pri večini pa so se pojavile nove razpoke. Omet je odpadel še z nekatere uradne fasade in pokazale so se nove zanikrnosti v gradnji naših družbenoekonomskih konstrukcij. Vzroke sicer raziskujejo, odgovarjal pa verjetno ne bo nihče, bodisi ker se mu je iztek mandat ali pa ker to ne bi bilo v stilu humanih odnosov v naši visoki družbi. Verjetno je potres terjat tudi kakšno žrtev, vendar trdno upamo, da bo preživela tako ali drugače. Tam, kjer so se podirale strehe nad glavo socialno ogroženih kategorij delavskega razreda, so se pojavile čudne, neenakomerno pod nebo štrleče tvorbe povečanih osebnih dohodkov in pokojnin, nekakšne stolpnice brez temeljev, ki delujejo grozljivo kakor vizija neznane prihodnosti. Mladina se izpod ruševin krčevito rešuje s pomočjo posameznih zračnih balonov, ki se negotovo zibljejo ob proceljih najbolj trdih in nedotakljivih zgradb, odkoder jih nihče zaskrbljeno ne opazuje. Drhtenje še traja, občasni hujski sunki pa povzročajo manjše izbruhe panike. Politični in drugi znanstveni krogi zatrjujejo, da se to dogaja bodisi zaradi umiranja notranjih napetosti bodisi zaradi neugotovljivih premikov nekje daleč od trdnih tal. Zagotavljajo, da bodo drhtenja v naslednjem letu najmanj za tretjino manjša.

Takole nekako bi opisal moro tistih dni, ko se je začel jesenski inflacijski ples, kajti prav takrat smo bili vsi pod strahotnim vtisom naravne katastrofe, ki je prizadela prijateljsko deželo Mehiko, s katero nas vežejo sorodne težave in druge podobnosti. Grozote sodobnih dogajanj v naravi in znotraj družbenih formacij pa si sledijo tako hitro, da novi dogodki nezadržno potiskajo poprejšnje v ozadje. Tale naš domači potres pa je takšne narave, da ga nikakor ni mogoče potisniti iz ospredja premišljanja in vsakdanjih skrbi navadnih ljudi. Prvič je to le eno hujskih, vendar ponavljajočih se tresenj tal pod našimi nogami, na kar bi se sicer že lahko navadili. Drugič pa ne drhtijo samo tla pod nami, temveč drhti tudi vsa naša notranjost, ki po petih letih še vedno hoče trmasto po Titovi poti naprej. Tu pa se začenjajo dvomi in tu gineva zaupanje.

Tu se začenjajo pojavi, tako zna-

čilni za današnjo stopnjo naših družbenih odnosov, pa tako nerazumljivi moji primitivni partizanski pameti: idejno enotnost smo s krvjo izbojevali, z mnogo prelite krvi smo jo zapečatili in potem potrdili še nekajkrat, najbolj prepričljivo tistega leta osemindesetega. Enotnost od vrha do dna in širom po naši deželi. Tudi takrat, ko smo Slovenci izražali enako bojno pripravljenost za obrambo Makedonije pred velikobolgarskimi pritiski z Vzhoda in takrat, ko so enako pripravljeno izražali vsi jugoslovanski narodi, ki je nam z Zahoda grozila neposredna nevarnost ob tistih tržaških dogodkih. Petintrideset let smo znali sproti izločiti vse tiste, ki so takšno enotnost ogrožali. Nismo jim sekali glav, bili smo humana družba tudi takrat, ko nam je šlo trdo za nohte. Zaupali smo v iskrenost naših skupnih hotenj, izražanih v političnih in ekonomskih programih in se odločno bojevali z vsakim, ki je to zaupanje ogrožal, še posebno, če ga je ogrožal s svojim početjem, kajti imeli so svoja imena in priimke. Poznali smo jih. Res, tudi takrat vsega nismo vedeli vsi. Bilo pa jih je mnogo, ki so vedeli veliko. Danes pa vsi skupaj vemo malo, velikokrat pa nič o življenjsko pomembnih stvareh, vsaj nič uradnega. Vedno več je tega, česar ne vemo in vedno manj tistih, ki vedo vse, čeprav bi po neštetih simpozijih in drugih posvethih o novinarstvu človek pričakoval ravno nasprotno. Pa toliko govorimo in poslušamo, pišemo in beremo že leta – in večini povedanega in zapisanega bi znova dali podpis s svojo krvjo, če bi bilo treba. Vedno znova zbuja upanje, da se bo kaj premaknilo in izzivajo plime zaupanja v tisto, kar pač kdo od nas ima za subjektivne sile naše družbe, odgovorne za njen razvoj. A je od vsega tega malo haska, premalo tudi za povojne generacije in za najmlajše rodove. In znova pišemo in beremo druge stvari, ki niso za podpisovanje z ničimer, kaj šele s krvjo: izstopajo iz sindikata, prepovedana ta in ta številka Mladine, štrajk tu, štrajk tam... Včasih smo takšne pojave razvrščali v čas in razmere, ki nimajo ničesar skupnega s socializmom, še manj pa z našim sistemom. Neradi pa o tem govorimo in bobu ne znamo reči bob. Vse to močno načenja zaupanje, kajti prav takšni pojavi pričajo o dokončni skreganosti sil, ki jih povzročajo, z našim hotenjem. Izid boja z mlino na veter, s »silami«, ki jih ne poznamo, je sila dvomljiva. Ali veste, tovariši, kaj pomeni nezaupanje in

dvom te vrste? Pomeni ne zaupati nikomur: novinarjem, ki nas obveščajo, zdravnikom, ki nas zdravijo, pekom, ki namesto žemelj pečejo copate kot pri nas v Brežicah, sodnikom, ki nam z levo roko delijo pravico, pomeni ne zaupati mesarjem, trgovcem, nikomur in ničemer okrog nas, niti svojim tovarišem iz boja. Poznamo dežele in narode, ki so zašli v takšno močvirje.

Pravijo, da je tudi to demokracija. No, saj vemo in kar naveličani smo že prekipeljavajočih dokazov o tem, da menda nikjer na svetu ni mogoče toliko slabega napisati in izreči o samem sebi, kot to počnemo pri nas. Ali, kar je še huje, stori toliko škode lastnim interesom, kolikor si je privoščimo iz dneva v dan. Pa vendar vemo tudi, da demokracija ni meduza, tista spolzka morska živalca, ki vsak čas menja velikost, obliko in barvo! Da smisel demokracije ni izčrpan s svobodo govora in neodgovornostjo ukrepanja in da je njena veličina v tem, da omogoča delovnim ljudem spoznati temeljne resnice naše stvarnosti in izraziti njihovo zaupanje ali pa dvom o obstoječem sistemu in ljudeh, odgovornih za njegovo izvajanje.

Kar se nas borcev tiče, bi rekel, da smo si o teh dve stvareh na jasnem. Če ne bi verjeli in z vsem srcem zaupali v resnično svobodo delovnih ljudi v samoupravnem socialističnem sistemu, kakršnega smo dobojevali in zapisali v ustavo, ne bi vedeli, ko umiramo, zakaj smo živeli. Tisti, katerih ni več med nami, so večji del odhajali s takšno vizijo naše prihodnosti in ugaslih oreh. Ne, s sistemom ni nič narobe!

Sistem pa je treba izvajati. Izvajajo ga ljudje. Pet let že poslušamo, kaj bi morali ukreniti, pet let že drsimo vse globlje v motne tokove gospodarske in družbene krize, pet let že zahtevamo odgovornost za tiste, ki sistema ne izvajajo, ker so nesposobni ali pa ga rušijo iz takšnih ali drugačnih pobud. Kaj se bo še moralo zgoditi, da bi zdramilo našo notranjo idejno in moralno moč in nas pripravilo k dejanjem, vrednim naše revolucionarne, socialistične, samoupravne preteklosti? K dejanjem, vrednim dostojne prihodnosti delovnih ljudi; k dejanjem, ki zbuja zaupanje in združujejo delovne ljudi vseh jezikov in ver v nepremagljivo, našim narodom tako dobro znano in tolikokrat preverjeno lastno moč.

Z vsemi silami potiskam dvom iz mojih samogovorov. Velikega uspeha pa ni.

Na položaju, konec oktobra 1985 – Črt

Mladina današnjega dne

Foto: Ž. D.

Nobene generacije ni mogoče osvoboditi zgodovinske odgovornosti za razvoj družbenih odnosov; torej tudi sedanje ne. Vsak čas postavlja pred mlade vprašanje njihove vloge in pomena. Tako tudi naš čas, čas krize osemdesetih let, čas viharne sprememb na pragu enaidvajsetega stoletja sprašuje, kako bo mladi rod pisal nove strani zgodovine človeštva.

O mladini govorimo vse pogosto. Zaposlovanje oziroma brezposelnost, nagajevanje po delovnih uspehih, vzgoja in izobraževanje, stanovanjska in socialna problematika mladih družin – vse te teme so nujno povezane z mladino. In pri tem veliko pričakujemo od nje, prav sedaj, ko se bje boj za novo strategijo družbenega razvoja. Nič čudnega; izkušnje naše socialistične revolucije dokazujejo, da je zmogala le, ko so jo nosile široke ljudske množice in ko so mladi predstavljali najbolj življenjski del naprednih družbenih sil. Pravimo, da si morajo mladi izbojevati svoje mesto v samoupravnih organih in delegacijah, predvsem v organizacijah družbenega dela in krajevnih skupnostih, da morajo vedno bolj prevzemati odgovornejše strokovne in vodilne naloge, ker je to bistven pogoj za učinkovitejšo gospodarjenje in hitrejši razvoj, da je potrebno mlade že zelo zgodaj, takoj ob vstopu v delovno razmerje ali še med usmerjenim izobraževanjem vključevati v konkretno razreševanje družbenih protislovij, v katerih študirajo ali delajo, skratka, da je treba izrabiti znanje mladih, njihovo ustvarjalno energijo, inovacijsko in ustvarjalno domišljijo v preobraževanju tehnoloških, proizvodnih, poslovnih in upravljalških procesov.

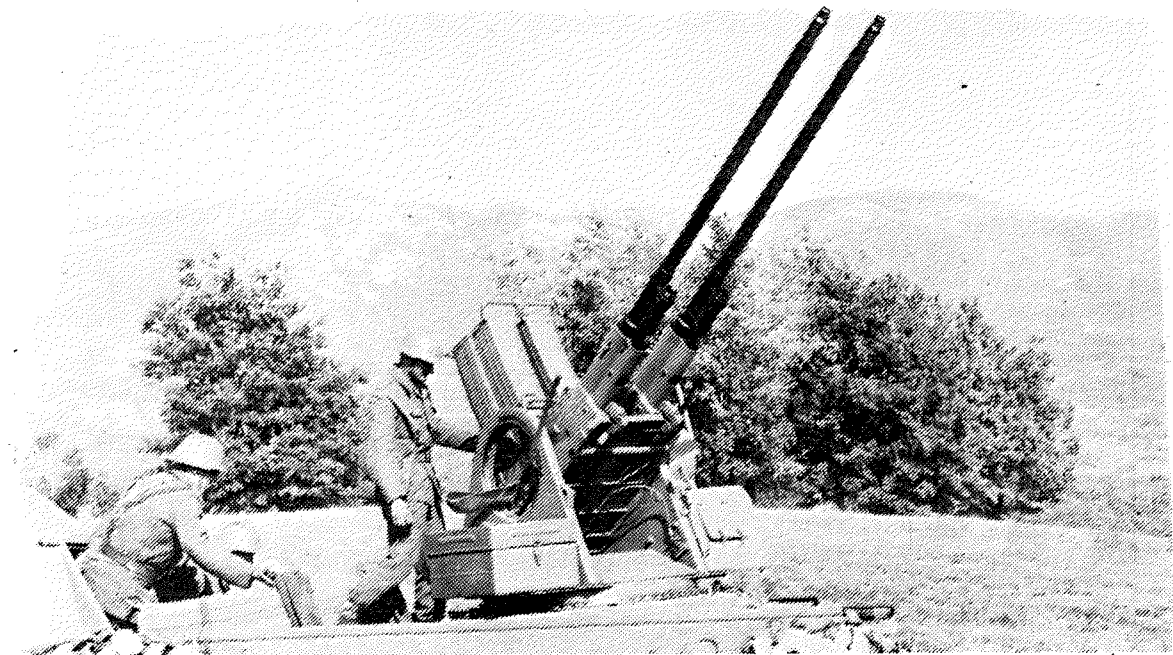
Kaj pa mladi? Iščejo svojo identiteto v današnjih življenjskih razmerah in vidijo perspektivo v družbi, kjer bo človek svobodnejše delal in ustvarjal za svojo srečo. Navsezadnje mladi v celoti živijo usodo družbe in njenih posameznih delov. Njihovi interesi se ne razlikujejo od interesov delavskega razreda. Zato je vprašanje mladih v bistvu razredno vprašanje. Vključevanje v proces dela in oblikovanja ter sprejemanja odločitev na vseh ravneh družbenega odločanja pomeni možnost dela in družbenega uveljavljanja pa tudi možnosti reševanja širših družbenih vprašanj in ustvarjanja nadaljnjega družbenega razvoja. Prav pri tem pa se mladina počuti ob robu in v nekakšnem protislovnem položaju. Samo primer: organizacije družbenega dela še vedno vključujejo pripravnike za delo le za določen čas, v razpisnih pogojih je zahtevana delovna praksa, kar pomeni, da je delovno mesto za mladega strokovnjaka nedostopno.

Večina mladih se ne more sprijazniti s svojim obrobim položajem, ko nasproti vsem parolam »o zaupanju v mlade moči« v glavnem ne more prevzemati odgovornosti za svoj položaj v družbi, za svojo prihodnost in prihodnost družbe, pa čeprav je ta mladina pripravljena, da v sooočanju z izzivi sedanjega trenutka prevzame to odgovornost. Res da je mlada generacija še premalo izkušena za prevzem najodgovornejših dolžnosti, pa vendar so tudi med mladimi že izkušeni družbenopolitični delavci. Protislovni položaj mladine, gospodarske težave, ki jih občutijo, padec življenjskega standarda, nepravilnosti v samoupravnih praksah in vse večji razkorak med deklariranim in stvarnim, kar povečuje negotovost nadaljnjega družbenega razvoja, pa rojeva še druge posledice – nemir in vse večje nezadovoljstvo med mladimi. Tu lahko odkrivamo vzroke za različne oblike odklonilnega obnašanja mladih in izkrivljene poizkuse reševanja problemov. Tu in tam jim očitajo tudi pretirano kritičnost do zgodovine in sedanjosti, vendar takšne trditve ne gre posploševati, saj se mladina načelno zavzema za demokratično, samoupravno sprejemanje odločitev, za demokratični dialog.

Tudi apolitični mladi nikakor niso. Lahko bi govorili o nekakšni zunajsystemski politizaciji, o gibanjih, ki izražajo željo po laični civilizirani občanski družbi, kjer je država le še koordinator določenih človeških, političnih in gospodarskih dejavnosti, to pa je v bistvu vizija svobodno združenih proizvajalcev. Tu mora svojo vlogo odigrati mladinska organizacija, zveza socialistične mladine, toda opustiti mora sedanje prevladujoče forumsko delovanje. Postati mora organizacija mladih z vsemi raznovrstnimi oblikami interesnega organiziranja, v katerih se bodo izražala in se uveljavljala napredna idejna prizadevanja, v katerih bodo mladi usposobljeni za boj s tistimi idejnimi gibanji in premišljanji, ki potiskajo mladino v podrejen položaj, jo odvrčajo od njene aktivne vloge v družbi in ji ponujajo lažne perspektive.

Kongresi in volitve, ki so pred nami, bodo izkaz dejanskega zaupanja mladim, v katerih se skriva toliko znanja, ustvarjalnosti in energije. In znanje hitro zastareva! Pustimo, da v opiranju na lastne moči mladi prevzamejo svoj delež odgovornosti. V sedanjih razmerah res ni razlogov za njihovo pretirano zadovoljstvo. Naj odločno posežejo v spreminjanje svojega položaja po Titovih besedah: »Mladi ljudje morajo vedeti, da je ta družba njihova, da jim daje velike perspektive, da se morajo tudi sami bojevati, prek organov samoupravljanja in povsod drugod, za napredek družbe, za interese naše socialistične skupnosti, za svoje interese.«

Živa Drole

Partizanska Rudnica Sosed, daj vodo bližnjemu

Ljudje so nestrpni

Od nekdanj so Rudničani sloveli kot samosvoji ljudje, od nikogar odvisni, nikomur ničesar dolžni, skriti samotarji na planoti, polni sonca, do katere so si volili kolena. Ni bilo zdravo česjen zobati z Rudničani, je veljalo spodaj v dolini, v Obsotelju, na Kozjanskem. Čas prinaša svoje, Rudničani so se unesli, na vrh, do svoje gruče vasi, zbite ob kolovozu, so si napeljali cesto, pod stropove obesili žarnice in začeli nekako na novo – starožitnost se je čez noč razblinila.

»Partizanska Rudnica«. Ime si je vasica prislužila z vso pravico. Tod so se križale kurirske poti, spodaj so križarile brigade, aktivisti so si podajali kljuge rudniških koč, samosvoj rudniški življ se je v hipu zbral. Gozdni delavci, kajzarji, veliki in majhni kmetje so se spremeni v tihe nočne svate, njihove domačije v zatočišče kozjanskih partizanov. V zadnji nemški ofenzivi, 28. oktobra 1944, je vasica zagorela. Bila je uničena do tal.

In vendar Rudničani niso bili mogoče preganti, ne jim spremeniti naravi: postavili so si nove hiše, zlezli znova na zeleno vejo, spet je vse po starem.

Kot da bi bila voda vino

Nekajmesečna sušnost preganja Rudničane še v spanju. Studenci so se presušili, vode je le še za čaj, za pokušanje, iz doline jo vozijo za živino, skrbno jo odmerjajo, bogne daj, da kdo polije le kapljico. Kot da bi bila voda vino, sveta, predragocena stvar.

Kadar se zberejo v teh dneh rudniški očanci in jim družbo delajo še napol dorasli fantje, če imajo čas seveda, ki ga v tem hribovju ni na pretek, zaide pogovor k vodi. K njihovi težavi.

V Podčetrtku, kamor spada tudi Rudnica, srečamo Janeza Kovačiča, predsednika sveta krajevne skupnosti. Kovačič pozna težave Rudničani in upa, da jih bodo na kakršenkoli način rešili v najkrajšem času.

»Rudnica je naše najbolj oddaljeno naselje, kakšnih štirideset prebivalcev premore, razlaga. Težav imamo veliko, denarja malo, večino opravljajo ljudje sami, pomaga nam gozdno gospodarstvo. Brez njih ti zaselki še danes ne bi imeli cest. Rudnica potrebuje še več telefonskih priključkov. Imela jih bo. Televizijska slika jim nagaja. Pred časom so ljudje z RTV Ljubljane merili, uradnih rezultatov še danes ne vemo. Rekli so, da se moramo o postavitvi pretvornika pogovarjati z občino? Čemu potem plačujemo naročnino? Ljudje na Rudnici se počutijo manjvredne, odrinjene. Pripravljeni so na marsikatero žrtev, v dolini pa je potrebno ljudi na vse pretege prepričevati za kakšno akcijo. Je to razvajenost? Ne bi se dalo reči kako drugače. Morali bi razumeti, da nam to, kar naredimo skupaj, ne more nihče vzeti.«

Rudničani imajo v Kovačiču velikega zagovornika. Možakar zelo natančno ve, kaj pomenijo zanje telefon, voda in cesta, tanko zna prisluhniti njihovim težavam. In ko sedimo v skromni montažni hišici, sedežu krajevne skupnosti Podčetrtek, Rudničani povedo naravnost:

»Še naprej boš naš predsednik!«

Kovačič ne reče ne.

Ni samo Rudnica, ga kar vrže pokonci. Podčetrški grad je naša sramota. Propada, nevaren je za okolico, kamor se valji v trg. Nekdo je ukradel streljivo. Skozi luknjo teče deževnica.

Pločnik proti Atomskim Toplicam bi bilo nujno potrebno... Lani je cesta terjala smrtno žrtev – otroke. Sto stvari se vrtili v začaranem krogu in z njimi vred Rudnica, partizanska vasica nasproti virštanjskih vinogradov.

Z Jožetom Arbajterjem se zapodimo v hrib. Na Rudnico. Arbajter, predsednik rudniške vaške skupnosti, je nemiren možakar, poln življenjske sile, ki ničesar ne potrebuje bolj kot delo. Če bi imeli deset Arbajterjev, bi imeli desekrat več, kot imamo, je mimogrede omenil Janez Kovačič v Podčetrtku. Peha se človek zase, peha za druge, išče telefonske kable, divja po Kozjanskem in Obsotelju, ves prenapet in zagnan.

Izpod koles na vse strani frči pesek z ozke ceste. Ni bogve kaj tole cestišče, Rudničani pa vendarle mislijo,

Janez Kovačič

da je dobra. A cesta jih ne skrbi. Skrbi jih voda.

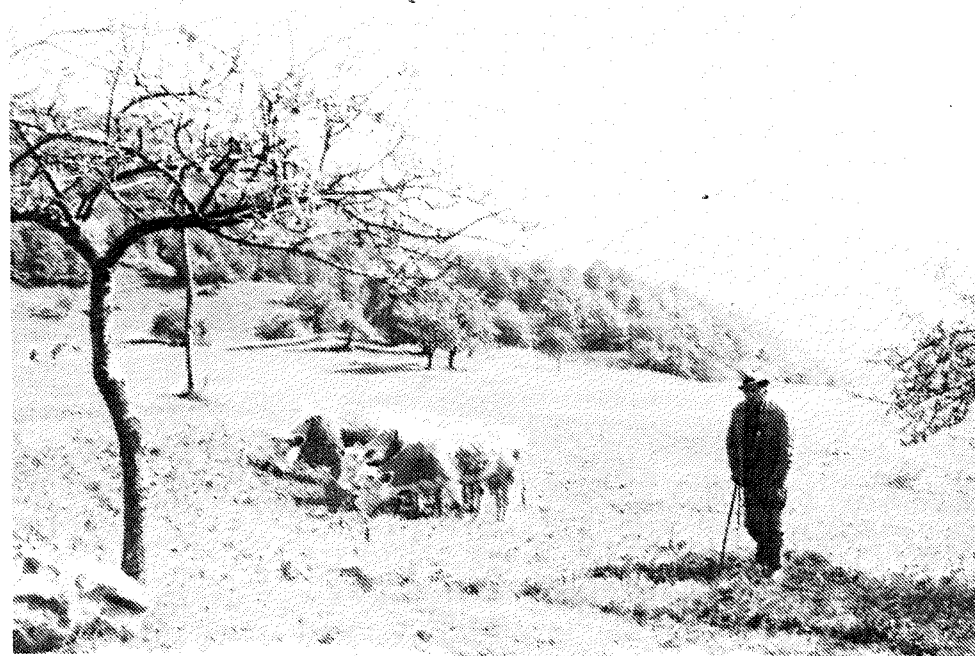
Zaskrbljen je tudi Vinko Tolišek.

Če bi si ljudje podali roke...

»Imamo dva izvira, voda komajda še teče. Napeljali smo cevi, rezervoar pa je prazen, govori jeza iz Vinka, ko Arbajter drvi v breg, kot da bi ga popadli vsi besi. Potrebovali bi še tretjega, ki ga ima naš sosed v gozdu, a nam ga noče prepustiti, četudi smo ga uporabljali vsa ta dolga leta. On ima svojega, svoje zajetje, ki smo ga pomagali zgraditi vsi, položili cevi, sedaj pa ga ima sam. Iz zajetja v gozdu teče voda v potok, v prazno, mi pa jo kravavo potrebujemo. Tudi tam smo že položili cevi, vendar jih je porezal. Dokler bom živ, ne boste imeli te vode, se razburja človek. Le še tistega v gozdu bi morali imeti, pa bi bili vsaj za silo rešeni,« nemočno pripoveduje.

Pod vasico smo. Pod omejenim nekdo pase živino, nekaj glav. Sonce stoji visoko, daleč tja proti Bohorju seže pogled. Petinšestdesetletni Franc Žlender začne zganjati govedo. Pride bliže.

»Kajpak, sosed nagaja, vihti palico in jeza se prebuj v njem. Zgoraj nad zajetjem je še en studenec. Napeljali smo cevi. Sosed ni dovolil, da bi šlo po njegovem. Morali smo zaobiti njegovo posest. Človeška hudobija pač. Plačal je kazen, zaleglo ni. Vse smo naredili sami, plačali cevi in še bi delali in še bi vrgli denar v vrečo. Glejte, ne le da smo je željni,

Rudniška idila, skregana z resničnostjo

Jože Arbajter

te toliko zaželeno vode, skrbi nas, če nas obišče ogenj. Kaj potem? Naj gledamo, kako nam požira domačije? Nemočni zaradi nasprotovanja enega samega človeka? Kjer lepa beseda ne zaleže, ne zaleže nič.«

Obstanemo sredi vasi, Žlender zganja živino za nami, počasi se naravnava v živali, ena za drugo, v strmino.

Pred Žlenderovo domačijo stoji ženica z vedrom vode. Enainšedemdesetletna sosedka Tončka Žlender. Zgoraj, med izviroma, je živela nekoč, a jo je potres prepodil v vas. Naredili so ji montažno hišico.

»Vode stradamo, vode, reče, voda pa teče v potok. Spomladi sem bila bolna, pa je še za čaj ni bilo. Ljudje vozijo vodo za živino izpod Rudnice, tudi iz doline, a ta ni tako blizu. Tisto vodo zgoraj smo uporabljali, kar

pomnim. Kakšnih sedem let nazaj pa je sosed ne da. Menda je dejal: Sem sekal cevi in jih bom še.«

Na tej, tako sončni strani kozjanskega sveta, da se človeku blešči, človekova zadržanost meče ljudi iz spanja. Tončka, ki je življenje ni pestovalo, saj tega Rudničanom niti ne privošči, je svojo dolgo dobo preživela na Rudnici, še srečevala s partizani, »Titov bratranec Tone je bil med njimi,« se spominja, »pa Štefan, Gad, Rudl.« Nosila je koše, se zgrabila, rodila sedem otrok, ki so ji ušli in ostala ni le sama, pač pa tudi brez – vode.

»Ko so Švabi prižgali, je prisopihal k nam partizan,« hoče še dodati k pripovedi, čuteč, da nekaj manjka. »Bil je s Hrvaškega. Hotel je, da bi mož šel zraven. Odsšla sta, na Rudnici pa so moža zgra-

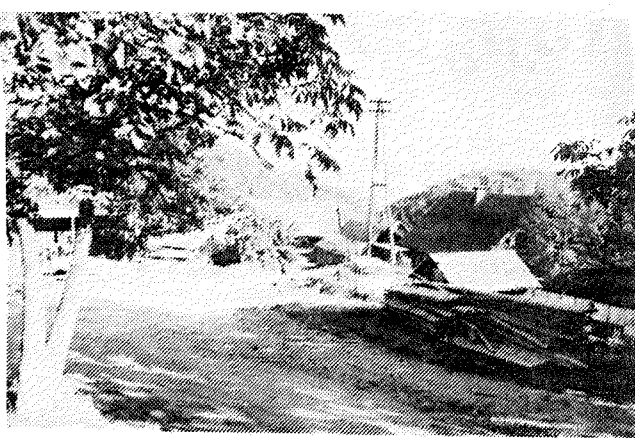
Vinko Toplišek

bili Nemci, partizanu je uspelo pobegniti. Naropano blago je moral voziti v Podčetrtek, naposled pa so ga spustili. Bil je invalid, imeli smo otroke, polno hišo, usmili so se ga. Tistikrat so človeka ustrelili kar tako, preden se je misel dorekla,« čevlja ženica v jesensko zarjenje.

»Če smo partizane preživeli, bi še poštarja!«

Obmolke, v vedro z dragoceno tekočino strmi, a proti domu se ji ne da. Dobro je biti človeku med svojimi. Naposled zgrabi za ročko in se spusti tistih nekaj korakov od Žlendorvih.

Arbajter bi se pogovarjal o – vodi. Plamen se mu prižiga v očeh. Nekje daleč vstran komaj slišno rezko zvone motorne žage. Smreke tre-

Južni del vasi

skajo. Tam, kjer je voda, ki je ni. Preimenitna cesta, gozdna jo dela proti Podčetrtku, da bi Rudničane spravila z dolino, se kot sveža rana zaleda v pogorje. Zasopihamo v hrib. Si ogledujemo studence, izvirke in ponavljamo staro pesem, polno jeze in obsodbe.

Jožica Flender iz Maribora nam je že pred leti nakazala precej denarja. Težava je s kablom. Ljudje so že plačali, nestrpni so. Kaj pa smo mi v tem hribovju, da nas tako odrivajo, se zaletavajo vse bolj jezno.«

Arbajter se nagne k meni.

»Sliši, kam bi moral stopiti, da bi se te stvari uredile? Na republiko? K borcem? K slovenskemu predsedniku?«

Nimajo industrijskega toka. Kadar kdo od sosedov uporablja tok za težji stroj, vas obnemore. V Virštanju imajo poštni nabiralnik. In spet bi vaščani segli v žep, da bi jim vsaj enkrat ali dvakrat na teden poštar pogledal v vas.

»Če smo partizane preživeli, bi še poštarja,« plane Arbajter nečakano in spet mu zaplameni v očeh.

Ljudje so navezani na rudniška prostranstva, na svoje izročilo in mladi ostajajo doma. Vozijo se v Celje, Štore, cinkarno, železarno, sekajo drevje, jutro za jutrom, še v temi, se spuščajo v dolino potrpežljiva, zvesta rudniška četica. A bolj kot vse jih pekli voda. Voda z veliko začetnico. In si mislijo, nekateri mladi: če vode ne bo, pojdem. Bo pač, kar bo.

Zakaj ne marajo misliti na nas?

Tešejo Rudničani in misli se prepletajo. Zakaj televizija ne sporoči, kaj je ugotovila pri merjenju za pretvornik? Zakaj elektriki ne pošljejo predračuna za industrijski tok, ki so ga obljubili? Zakaj se morajo sami ubadati s svojeglavim sosedom, ki jim ne da vode? Kje je poštar, ki so ga pripravljeni plačati? In

Rezervoar v gozdu je prazen

raj povsod ceste,« nadaljuje začeto besedovanje ob močnih kostanjavih plohih Arbajter. Sedaj bi radi dobili asfalt z virštanjske strani.

Rudnica si ga je krepko prislužila med vojno. Lani smo dobili v te naše višave (okoli 700 metrov nadmorske višine, op. p.) telefon, nekaj priključkov dobimo še letos.

Drogeve smo dali sami. Po-bratena krajevna skupnost

naposled, zakaj drugi nimajo toliko volje, kot jo imamo mi?

Da, zakaj?

Z Arbajterjem se spet zadrživa v dolino. Mrak objema rudniške gmajne, partizanska vasica se koplje v poslednjih sončnih žarkih, motorne žage pa še vedno kre-hajo po rebreh.

Milenko Strašek

Knjige in mi

Ob mesecu knjige, ki se je začel sredi oktobra in se bo iztekel sredi novembra, nas prevzemajo, milo rečeno, mešani občutki. Čutimo sicer, kolikšen pomen pripisujemo knjigi kot enemu izmed neizpodbitnih dokazov narodove samobitnosti, a zdi se hkrati, da je to pripisovanje pomena samo abstraktno načelo, ki v vsakdanji praksi odpade. Novonastajajoči knjigi ne namenjamo kdove kakšne pozornosti, založbam je prej v breme kot v ponos in spodbudo, bralcev, tistih pravih in zvestih, je malo in vse premalo, kupcev zavoljo

pretiranih cen še manj, knjigarne niso posebej mikavni hrami, o knjižnicah ni da bi govorili. Knjiga tiči nekje na robu teh naših življenjskih dogajanj. In vendar – mesec knjige.

Sklenili smo si ogledati, kaj so (in česa ne) za to priložnost postorili v knjižnicah, v knjigarnah, v založbah, na krajih torej, kjer je knjiga doma.

Zapisovanja, ki si sledijo, so samo drobci nevesele podobe.

Pogled v Mestno knjižnico Otona Župančiča

Hiter pogled v Mestno knjižnico v Ljubljani težko pove kaj več o njenem življenju. Morali bi se vsaj ves dan sprehajati med knjižničnimi policami, spremljati njene bralce in opazovati, po katerih knjigah segajo njihove roke. Pa kljub temu, neko splošno podobo bralne kulture, katere središče je Mestna knjižnica, smo vendarle dobili. S podatki nam je priskočil na pomoč Brane Čop, vodja enote.

Mestna knjižnica je pravzaprav del knjižnice Otona Župančiča, v katero spadajo še Delavska, Pionirska in Potujoča knjižnica. Združile so se pred tremi leti z namenom, da bi v ljubljanskem Centru združili splošno izobraževalne knjižnice. Na Silvestrovo 1984 so zapisali skupaj 330.777 knjig, od tega v Mestni knjižnici 122.095. Ostanimo pri teh zadnjih. Zanimale so nas predvsem knjige s tematiko narodnoosvobodilnega boja. Po oceni, ki smo jo izvedeli tako, da smo z ravnilom izmerili katalog, pripada tej tematiki 1600 naslovov v slovenskem in 1100 naslovov v srbohrvatskem jeziku. Kdo se za nje najbolj zanima? Večino ma so to upokojenci, udeleženci narodnoosvobodilnega boja, pisci, ki primerjajo podatke, študentje, učenci, ki imajo nekaj takšnih knjig med svojim obveznim šolskim branjem, še najmanj je tistih, ki si njige o NOB izposojajo iz čistega veselja. Nekaj pa jih je stalno med bralci in jih je težko najti na polici; na primer Karla Prusnika Gamsi na plazu, Vladimira Kavčiča Ko nebo zažari, tudi Zupana ljudje radi berejo in Svetinova dela so stalno izposojena. Zanimivo, da si ljudje najraje izposojajo knjigo takrat, ko njen avtor umre. Tako je bilo na primer ob smrti Staneta Semiča-Dakija. Leposlovje širšega, jugoslovanskega narodnoosvobodilnega boja pa gre manj v promet.

Ali je v mesecu knjige v

knjižnici kaj drugače? Glede na obisk bralcev sploh ne. Bolj občutijo začetek šolskega leta, nagrado temu ali onemu pisatelju, katerega knjigo hočejo potem vsi prebrati ali pa si izposoditi knjigo o televizijski seriji, ki pravkar teče. Pač pa mesec knjige v knjižnici izrabijo za to, da iz založb dobijo čimveč knjig po nižji ceni. Večnoma so to starejša dela. Kako pa je z novostmi, ki prihajajo na knjižni trg? Založbe razmeroma hitro, kak teden po izidu, pošljejo knjige na ogled. Potem pa se začnejo zapleti in tako minejo tudi trije ali štirje meseci, preden jim je odprta pot do bralcev. Teh so v zadnjem dnevu lanskega leta zapisali 12.950. Med njimi je največ delavcev z visoko in višjo izobrazbo – 2649, sledijo pa študentje in srednješolci.

Vrata Mestne knjižnice so odprta od osmih zjutraj do pol osmih zvečer, ob sobotah pa do enih popoldne. Lani so jo bralci 100.090-krat obiskali in si pri tem izposodili 272.430 knjig. Dnevna izposoja je zelo različna; od 600 do 1200 knjig. Še več bi jih prišlo v roke ljudi, če bi jih lahko ponudili. Le majhen del polic ima namreč prost dostop bralcem, in še za to je bilo poskrbljeno komaj pred dvema letoma. Ostaja pa še ogromno skladišče, ki je bralcem nedostopno, in zato se dogaja, da je na policah kar nekaj knjig, ki sploh niso bile prebrane, ker pa bralci zanje ne vedo. Načrtujejo preureditev, ki bo prinesla izboljšave. Med drugim je v knjižnici v nastajanju nova zbirka za SLO in DS.

Ko je nastala predhodnica Mestne, to je Šentjakobska knjižnica, se je pisalo leto 1911. V sedanjih prostorih pa je od štirinapetdesetega naprej. Če samo pomislimo, kaj vse je medtem izšlo, si lahko predstavljamo gnečo na knjižnih policah in stisko s prostorom.

Živa Drole

Mediji prešibko priporočajo knjigo

Izkušeno, dolgoletno knjigarnarico pri Državni založbi Slovenije, Meto Kušarjevo, smo našli za visokim s knjigami obloženim pultom knjigarne na Šubičevi ulici v Ljubljani. Povprašali smo jo, po kateri zvrsti s področja tematike o vojni in miru največ segajo njihovi kupci. Mlajši in starejši kupci,

nam je brez zadrege odgovorila, segajo v zadnjih letih najraje po dokumentarnih delih in po spominih. Tako so poželi veliko zanimanja skoraj vsi spomini znanih politikov, lahko bi celo rekli, da so bili nove uspešnice. Avtorji, kot so Dedier, Maček, Ribičič ali Kreft, zanimajo ljudi kljub temu, da

se avtorji različno lotevajo pisanja. Tudi po spominih Mire Miheličeve je ta čas veliko večje povpraševanje kot po njenih romanih. V ta krog spominske literature zadnjega časa sodi tudi knjiga Ruže Vregove Podeželska zdravica. Izjemno veliko povpraševanje je, nam je zatrnila Meta Kušarjeva, tudi po besedilih, ki predstavljajo izrazito samouresničen osebni. Takšne knjige kupujejo tako zahtevnejši bralci kot tudi oni na nižji izobrazbeni stopnji, ki se radi identificirajo s kraji in ljudmi v teh knjigah.

Čeprav se postavlja vprašanje, kakšne vrste pisanje je na primer Torkarjeva zadnja knjiga Umiranje na obroke, če je to literatura ali dokumentarno pisanje (ali nekaj vmes), je dejstvo, da je

Naša sogovornica je iz izkušnje pripomnila, da na knjižnih policah knjigarn odločno manjka katalog dokumentarnih fotografij iz druge svetovne vojne in narodnoosvobodilnega boja. Takšna knjiga bi bila za kupce najrazličnejših starosti zanimiva in bi jo zagotovo tudi dobro prodajali. S tega področja manjka tudi pisanje, ki bi z etnološkega stališča predstavilo vojni čas, življenje – npr. – v okupirani Ljubljani, med partizani. Današnjemu bralcu naj bi približala tudi drobne stvari, govorila o tem, kako so tudi v tistih časih ljudje praznovali rojstne dneve, se rojevali, poročali, se ljubili...

V našem kratkem pogovoru nam je Meta Kušarjeva povedala še tole: da ostaja dejstvo, da hočejo kupci tu-

bilo po njej veliko povpraševanje.

Zanimivo je tudi, kaj ljudje kupujejo za darila ob slovesnih priložnostih. Skoraj praviloma, pravi Meta Kušarjeva, kupujejo za uradna darila knjige na tematiko NOB, leposlovja ali filozofije – nikoli.

In če se še povrnemo k ožjemu izboru knjig na vojno tematiko, velja, da si mladi zvečine na tem področju izbirajo strokovno berilo, deloma pa še takšno, ki ima poleg prejšnjega tudi privlačno literalizacijo in poudarjen etični moment.

Ljudi je treba seznanjati s knjigo

»Bolj bi se morali zavedati dejstva, da je knjiga nastala iz človeka in da je namenjena le njemu,« je dejala Minka Planinškova, pomočnica vodje knjigarne Mladinske knjige v Celju, ko smo jo vprašali, kako ocenjuje položaj slovenske knjige.

»Še nikoli ni bila knjiga v tako težkem položaju kot sedaj, četudi je odnos do knjige zelo jasno opredeljen – in seveda tudi njena vloga – v naši družbi. Stvari so se

nam izmuznile iz rok, ne obvladujemo jih več. Četudi je knjiga opredeljena kot predmet posebnega družbenega pomena, poslujejo založniki kot vse drugo gospodarstvo. Pesti nas kronično pomanjkanje lastnih obratnih sredstev, bremenijo nas velike zaloge in s tem povezana visoka posojila, ki so spravila založnike v položaj, da le stežka opravljajo svojo pomembno družbeno vlogo.»

Na vprašanje, kdo največ kupuje knjige, je odgovorila,

da srednji sloj prebivalstva in da gre pri tem za strokovne knjige, proročnike, dela, ki se ukvarjajo s praktičnimi dejavnostmi, aktualna beriva, slovenske novosti. Zelo so iskani nekateri romani, tako domači kot tuji, vendar je po njenem mnenju precej odvisno od tega, kako je neko novo delo predstavljeno, koliko reklame mu je odmerjeno in kako, v katerih medijih.

»Rekla bi, da smo tukaj kar prevečkrat precej nerodni, saj ljudje kljub vsemu še vedno zelo radi kupujejo knjige, vendar jih je treba nanje opozoriti. Včasih meji to obnašanje že kar na nekakšno sramežljivost, še bolj rečeno, na brezbriznost do kupca.»

Knjige z vojno tematiko, s pogledom v polpreteklo zgodovino?

»Ta dela,« je brez pomisleka odgovorila Minka Planinškova, »gredo zelo dobro med ljudi. Zdi se, da dokumentarno berivo privlači, še posebej pa dela, ki jih povezujejo živa pričevanja ljudi z zgodovinskimi viri in ohranjajo visoko mero objektivnosti in zgodovinsko vrednost. Nasprotno ni zanimanja za berivo, kjer so najusodnejši dogodki naše zgodovine upodobljeni črno-belo.

Skušala bom biti zelo natančna: Veliko kupcev je poseglo in še posega po Ukani, Umiranju na obroke, Menuetu za kitaro, Junaški Ljubljani, Strahu in pogumu, Esnigmi Kopinič, Kriku

v Dragi, Volčičih, Pekočem snegu itd.»

Del na to tematiko je torej dovolj, smo izvedeli in tudi prodajajo jih dobro. Prednjačita založbi Borec in Partizanska knjiga pa tudi druge založbe pridno dopolnjujejo izbiro.

»Naša knjigarna skuša na vse možne načine širiti in posredovati svoje kulturno poslanstvo v našem mestu. Vključujemo se v kulturna dogajanja, knjigo ponujamo kupcu tudi zunaj naših sten s priložnostnimi prodajnimi razstavami in skromnejšimi literarnimi večeri oziroma predstavitevami novosti naših pesnikov in pisateljev, ki jih vabimo na pogovore. S knjigami smo se podali v celjsko Zlatarno, bili smo v štorski Železarni, na obrtnem sejmu in še kje. Ljudi je treba kar najbolj izčrpno seznaniti s knjigo, h kupcu je treba priti prej, preden te on najde.»

Celjska Mladinska knjiga se kar najbolj trudi, da bi v najkrajšem času po izidu imela vse slovenske novosti in da bi hkrati sledila izidom drugih del, tudi takšnih, ki jih sicer zahtevajo redki posamezniki.

»Upam si trditi, da je v naši knjigarni mogoče dobiti vse, kar je na knjižnem trgu,« je zagotovila sogovornica in za konec dodala, da zagotovo najbolje posluje Svet knjige, ki je vabljiv tudi zaradi nekoliko nižjih cen, načina prodaje in posredovanja knjižnega programa.

Milenko Strašek

Razstave, vendar ne v klasičnem pomenu besede

»Mesec knjige zaznamuje mo v Študijski knjižnici Mirana Jarca z vrsto prireditvev. Predvsem so to razstave, na katerih pokažemo našim zvestim bralcem in drugim obiskovalcem naše dragocene zgodovinsko gradivo in seveda novosti na našem knjižnem trgu,« pravi tamkajšnja bibliotekarka-bibliografinja Alja Smole-Gašparovič. »Tako zdaj predstavljamo gradivo na temo Novo mesto na razglednicah, druga razstava pa je namenjena devetdeseti obletnici rojstva Josipa Vidmarja. Ti dve razstavi je pripravil študijski oddelek. Mladinsko-pionirski oddelek in oddelek za odrasle pa predstavljata novosti s slovenskega knjižnega trga. Tu gre za dela slovenskih avtorjev in tudi za prevode. Ne gre pravzaprav za klasično razstavo, saj lahko bralec takoj dobi neko delo za branje, tako da mu ni treba čakati, da bi razstavo zaprl.«

V okviru meseca knjige pa bodo v novomeški Študijski knjižnici Mirana Jarca pripravili posebno razstavo ob sedemdeseti obletnici rojstva pisatelja Jožeta Dularja, ki ga je ravno knjižnica predlagala za Trdinovo nagrado. Na njej bodo razstavili avtorjeve rokopise, izrezke člankov o pisatelju in kar je Jože Dular objavil v najrazličnejših časnikih. Pisatelj sam pa je prispeval tudi precej slikovnega gradiva. Z njim bodo pripravili tudi literarni večer.

Alja Smole-Gašparovič

ugotavlja, da se obisk v knjižnici v mesecu knjige ni povečal. Skozi vse leto imajo enakomeren obisk, poveča se le ob začetku novega šolskega leta. Sicer pa Študijska knjižnica Mirana Jarca iz Novega mesta tesno sodeluje z vsemi osnovnimi šolami, šolami srednjega usmerjenega izobraževanja in tudi vzgojno-varstvenimi ustanovami. Na njihovo željo vsak mesec pripravijo obiske, med katerimi se otroci in mladina uvajajo in seznanjajo z delom posameznih oddelkov knjižnice. Pri tem zelo upoštevajo posamezne želje. Tako želijo posamezne šole videti dragoceno zgodovinsko gradivo, druge spet želijo videti vse, kar imajo od določenega pisatelja ali pesnika, nekateri pa želijo videti samo določen del avtorjevega dela. Cicibane seveda najbolj zanima, kaj so slovenski in drugi literati napisali za njih.

Povejmo tudi, da ima Študijska knjižnica Mirana Jarca sedem oddelkov. To so študijski oddelek, splošnoizobraževalni oddelek, domoznanski ali dolenski oddelek, potujoča knjižnica, mladinsko-pionirski oddelek, oddelek katalogizacije, poseben oddelek pa je posebna zbirka Boga Komejla. Velik problem pri delu knjižnice je prostor. Tako so posamezni oddelki raztreseni po vsem Novem mestu, kar prav gotovo ovira še bolj uspešno in učinkovito delo knjižnice.

Bojan Kuntarič

Vroča filipinska tla

Približno sedem tisoč demonstrantov je te dni v Manili protestiralo zaradi nedavnega uboja dveh mladih somišljenikov. Pohod kmetov in študentov se je končal pred palačo predsednika Marcosa, kjer so demonstrante ustavili pripadniki vojske in policije. Demonstranti so vzklikali gesla na račun vladavine filipinskega predsednika in proti ameriški podpori filipinskemu režimu. Svoj pohod so začeli izpred rimskokatoliške cerkve, kjer so prebedeli noč ob trupu 17-letnega Emanuela Lazoa, žrtve nedavnih demonstracij.

Filipini so že dlje časa pravcati sod smodnika, kajti filipinska večina – gre za študentsko mladino, intelektualce in cerkev – v plimi socialnega vretja zahteva korenite spremembe v državi in odstop predsednika Ferdinanda Marcosa. Zadeve na otočju – posamičnih otkov je približno 7000, od tega 900 obljudenih – so se še zlasti zaostrele avgusta leta 1983, ko je na manilskem letališču v zrežirani zaroti padel karizmatični opozicijski voditelj Benigno Aquino. V prestolnici se danes poteka proces proti skupini 26 oseb iz vojaškega vrha in policijske hierarhije, ki so osumljeni izvedbe atentata. Gre gotovo za najbolj dramatičen in najspektakularnejši proces v 40-letni zgodovini neodvisne filipinske republike, saj je med obtoženimi tudi zdaj že bivši šef oboroženih sil general Fabian Ver. Skrivnostni umor najmočnejše opozicijske osebnosti je samo poglobil hudo politično in gospodarsko krizo. Zanimanje javnosti in splošno ogorčenje pa sta razumljiva, saj je bil Aquino ali Ninoy, kot so ga imenovali, ljubljenec Filipincev in najbolj nadarjeni politik na otočju, ki bi bil resna alternativa Marcosovemu režimu.

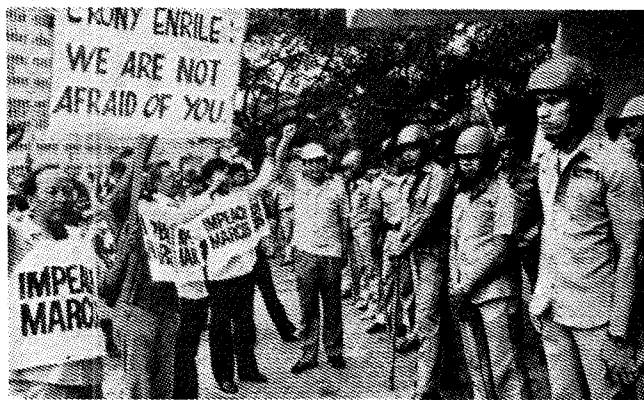
Pariški Le Mond je pred časom objavil daljši intervju s predsednikom Marcosom. Eno izmed vprašanih novinarjev se je nanašalo na moč v opozicijskih vrstah in na

možne Marcosove nasprotnike. Filipinski predsednik je na vprašanje odvrnil, češ da so le-ti bolj ali manj nepomembne figure in da nima namena razpisati volitev pred letom 1987.

Filipinska opozicija je resda sila raznolika z različnimi prijemi in scenariji za post-Marcosovo obdobje. Sestavljajo jo tako visoki politiki kot radikalna duhovščina. Oboji pa skorajda brez izjeme v precej nenavadnem zavestnosti s komunistično

času se jim pridružujejo tudi tisti, ki jim je bila pred kratkim še tuja ideološka usmeritev vojaškega krila prepovedane Komunistične partije Filipinov. Delovanju filipinske gverile se, če že ne pridružujejo, pa vsaj simpatizirajo z njo tudi ugledni poslovneži, bivši in sedanji politiki, ki se ne strinjajo z Marcosovo diktaturo, pa tudi pripadniki močnega srednjega sloja različnih poklicev.

Filipinska vojska, oslabljena zaradi nediscipline, nizke morale in korupcije je izgubila ugled zaradi dogodkov v zvezi z ubojem Benigna Aquina; torej je vse manj sposobna nadzorovati gverilsko dejavnost. Marcosov režim se je tako znašel v obroču sovražne dejavnosti, ki so jo še v začetku sedemdesetih let vodili maloštevil-

Novo ljudsko armado stiskajo obroč okoli avtoritarnega režima. Medtem ko Nova aramda svojo dejavnost usmerja v urbana območja, pa plima punta, uperjena proti režimu Ferdinanda Marcosa, spodbuja širše sloje prebivalstva. Z roko v roki gredo pauperizirani kmetje, ki jih zdeluje huda gospodarska kriza in vojaški dezertjerji, ki so nezadovoljni s korumpiranim vojaškim vrhom; v zadnjem

ni gverilci. Le-ti danes skrajno resno napovedujejo skorajšnjo revolucijo. Nova ljudska armada ima danes od 10 do 15 tisoč dobro izurjenih in oboroženih vojakov pa tudi neke vrste ljudsko milico, ki šteje 10 tisoč članov, podpira pa jo najmanj milijon Filipincev. Narodna demokratska fronta, široko politično telo, ki ga podpira Nova armada, si prizadeva združiti vse sile, ki se ne strinjajo z Marcosovo politi-

ko, z namenom spremeniti politično-socialno podobo Filipinov. To bi pomenilo tudi pomembno spremembo na vsem območju jugovzhodne Azije.

Maja letos se je na Filipinih mudil tudi šef ameriške CIA Colby, ki je od Marcosa želel izvedeti, kakšne so dejanske razmere v opozicijskih vrstah in med samo gverilo. Po ocenah CIA je namreč gverila navzoča v 59 od 73 pokrajin, kjer nadzoruje dobrih 20 odstotkov vseh naselij, se pravi približno 8000. Po ameriških virih napoveduje gverila za prihodnje leto začetek mestnega boja in ameriški analitiki menijo, da bo odločilno moč dosegla prav v obdobju predsedniških volitev leta 1987.

Ko teče beseda o socialnem vretju na Filipinih, ki nezadržno zajema skoraj vse sloje filipinske družbe, so med najbolj zanimivimi prav tisti, ki bi po zgodovinsko-socioloških nagnjenjih morali biti daleč proč od korenitih sprememb. Gre za umirjene politike, predstavnike velikega kapitala in do pred kratkim konservativne družbene aktiviste, ki se vse bolj nagibajo k sodelovanju z Narodno demokratsko fronto. Ob tem ne gre prezreti predstavnikov cerkve, kajti dobre tri petine skoraj petdesetmilijunskega prebivalstva je katoličanov, na jugu živi le milijon in pol muslimanov, malo manj je še protestantov.

Prav Narodno demokratska fronta postaja vse bolj politično dejavna in v novem času napoveduje sodelovanje na lokalnih volitvah, ki naj bi bile prihodnje leto, hkrati pa ne skriva prizadevanj po ustanovitvi »vlade demokratične koalicije«. Predsednik sveta fronte Lucas Fernandez poudarja, da želijo pritegniti napredne liberalce in jih prepričati, da njihov boj ne pozna alternativ. Umirjeni politiki prav

tako menijo, da so Marcosu dnevi šteti, in prav zato sprejemajo sodelovanje s fronto, saj se zavedajo njene vpliva in moči med ljudstvom. Za sodelovanje se odločajo tudi zaradi spoznanja, da bi utegnili v nasprotnem primeru nekega dne izgubiti priložnost boja za oblast.

Del duhovščine se približuje »fronti« in Novi ljudski armadi, z njo simpatizira iz globljih razlogov. To pa je posledica prepričanja, da revščino, gospodarsko krizo in birokratsko represijo ne bo mogoče odpraviti niti omiliti brez korenitih sprememb razmerja sil v filipinski družbi. Tok dogodkov je v zvezi s tem opozoril na skorajda romantično sliko gverilca duhovnika, ki je odvrnil svojo menišno obleko in jo zamenjal za gverilsko, namesto križa pa prijel za puško. Gre za svojevrstnega Robina Hooda, ki se bojuje proti zlu, posebej pa ga Conrado Balweg, za katerim je vlada v Manili razpisala 12.000 dolarjev. Predsednik Marcos vse pogosteje napada duhovščino, češ da se udinja subverzivnim organizacijam, kot so Narodna demokratska fronta ipd.

Največ radikalnih duhovnikov se seveda odloča za oborožen boj, omenjeni Balweg pa poudarja, da je puška sredstvo za doseg višjih vrednot, vrednot pravice, vrednot človeškega dostojanstva. Kardinal Sin, ki predstavlja zmerno duhovščino, je zanj sicer odkrito izrazil razumevanje, kar pa je med drugim tudi značilen izraz filipinske nagnjenosti h kompromisu.

Filipinski predsednik se ob tem, ko mu večina obrača hrbet, zateka k vse večji represiji. Zadeve so se zaostrele tako zelo, da mora odstavljati celo takšne, ki so mu bili nekoč najzvestejši. Pred časom je zaradi ne-

ugodnih izjav odstavil celo zunanjega ministra Tolentina, vse pogostejša pa so namigovanja o Marcosovih možnih naslednikih; spričo njegovega poslabšanja zdravja in starosti, šteje jih že 67 let, to niso neutemeljene napovedi. Ni namreč skrivnost, da se za oblast poleg članov ožjega vojaškega vodstva poteguje tudi soprog Imelda. V špekulacijah v zvezi z nasledstvom omenjajo tudi odstavljenega generala Vera, ki je kljub odstopu ohranil dovolj vpliva, da lahko Imelda Marcos računa na njegovo pomoč.

Marcos v svoji zdaj že dvajsetletni karieri ni izbiral sredstev. Močno se zaveda, da mu oblast polzi med prsti in da bo na predsedniških volitvah čez dve leti, če mu bo zdravje dopuščalo, šibek kandidat. Izvajati je začel določene reforme, s katerimi želi utrditi omajno zaupanje ljudstva. Generalu Fidelu Ramosu, šolanemu v ZDA, ki zdaj poveljuje armadi, je pustil proste roke, da prečisti vojsko. Mukoma je dovolil tudi nadaljevanje procesa proti morilcem Benigna Aquina in na dlani je, da gre v teh primerih tudi za popuščanje Washingtonu.

Diktator Marcos je prav tako začel ofenzivo proti upornikom, prav tako tudi z zamenjavo tistih ministrov v kabinetu, ki ga kritizirajo, in prav nič ne bi presenetilo, če bi na novo uvedel izjemno stanje v državi; vendar to ne bi moglo ustaviti toka dogodkov. Zdi se, da so strelji na Benigna Aquina pred dvema letoma zadeli tudi samega Ferdinanda Marcosa in da je Aquinov duh vse bolj navzoč. Aktivisti Narodne demokratične fronte se že pripravljajo na sodelovanje na pokrajinskih volitvah prihodnje leto. Kot kaže, ne želijo ponoviti minulih napak, ko so volitve brezuspešno bojkotirali.

M. Lamprecht

Ves svet jim je v napoto

Ameriški predsednik Ronald Reagan je povabil v New York nekaj najpomembnejših zaveznikov, da bi tako demonstriral zahodno enotnost pred srečanjem s sovjetskimi voditelji Mihailom Gorbačovom v Ženevi. Kljub tej dokaj neprepričljivi demonstraciji je opaziti v Washingtonu razpoloženje, ki kaže, da je za Američane ženevsko vrhunsko srečanje oddaljeno še mesece, če ne celo še leta. Celih šest let in še več se predsednik Reagan pripravlja na srečanje z nekim sovjetskim voditeljem, pa še vedno ni odgovora na vprašanja, ki jih to srečanje dobesedno vsiljuje. Uradni Washington ne kaže nobene naglice za posnemanje svojih namenov, ki naj bi jih dosegel v dialogu z Moskvo.

Pravijo, da je Reaganov režim v teh letih ohromil nekaj tako živahno, prožno in analitično miselno elito, ki je bila značilna za Washington. »Problem našega glavnega mesta je v tem«, je dejal neki visoki vladni uradnik, »da si nihče ne dela skrbi glede ameriške prihodnosti. Za pogovore niso več značilne velike politične teme, temveč špekulacije: o predsednikih, o vlogi njihovih najpomembnejših svetovalcev in o vplivu njihovih žena.«

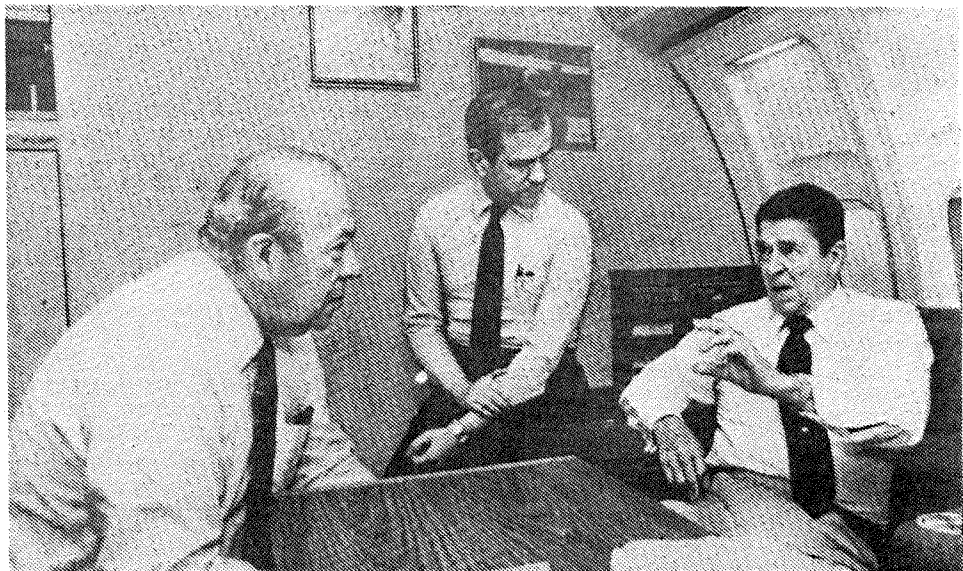
Washington je razdeljen na ideologe in optimiste. Ideologi se bojijo, da se ne bi predsednik Reagan za konferenčno mizo v Ženevi »zmehčal« kljub sedanji zunanji odločnosti. Optimisti upajo, da bo res tako! Reaganov predstavnik je v nekem pogovoru takole premišljal: »Cernenko je bil kremeljski šef po našem okusu«. Nato se je oglašil drug senator in vprašal: »Le kdo je pregovoril predsednika, da je privolil v srečanje v Ženevi?«. Zdjaj je vse usmerjeno v to, da bi Ženeva prinesla čim manj škode Američanom, da bi bila v bistvu le zapravljanje časa, nikakor pa ne »razprodaja ameriških interesov«.

Predsedniku Reaganu so njegovi svetovalci že spravili v torbo eno od zanesljivih

tem, o katerih bo razpravljaj z Gorbačovom, če se bo sovjetski voditelj strinjal z njo: problem protibalistične obrambe (ABM) in oboroževanja vesolja (SDI). V začetku oktobra je predsednikov svetovalec za državno varnost Robert McFarlane sestavil »briljantno pravniško formulacijo«, katere bistvo je v tem, da je za ZDA prejsklenjen sporazum o protibalistični obrambi »vreden le toliko kakor papir, na katerem je napisan«!

Ta pravniški »biser« je bil na dnevnem redu sestanka »sedmih najbogatejših« pri predsedniku Reaganu. »Helmut in Maggie sta nas odločno podprla«, je dejal predstavnik vlade in s tem mislil na zahodno-nemškega kanclerja Helmuta Kohla in predsednico britanske vlade Thatcherjevo. Z vsemi drugimi udeleženci ni šlo tako lahko, večinoma vztrajajo pri izvajanju ABM sporazuma. Celo kancler Kohl je v intervjuju za Welt am Sonntag dopolnil svoje stališče: »SDI je goli raziskovalni program. Treba je zelo natančno razlikovati med sedanjo raziskovalno fazo in še povsem odprtim vprašanjem možnega razvoja, preizkušanja in razmeščanja nekega strateškega obrambnega sistema«.

Samo toliko politične »prtjlage« v Reaganovi torbi je po mnenju zahodnih komentatorjev premalo za srečanje z nepotrpežljivim in za gospodarski razvoj svoje države zavzetim sovjetskim voditeljem. Premalo za postavitev dobrih odnosov med Vzhodom in Zahodom. Vendar, optimisti zdaj, slabe štiri tedne pred srečanjem v Ženevi, le še nočejo opustiti upanja. Zelo težko verjamejo, da bi strokovnjak, kot je na primer Paul Nitze – v zunanjem ministertvu je Shultzev svetovalec za razorožitvena vprašanja, nasploh pa ve o tem vprašanju več kot vsa skupina okoli predsednika Reagana skupaj – že vrgel puško v koruzo. »Če je res opaziti komaj kakšno sled o temeljitih pripravah na Ženevo, je dejal

Samemu sebi in vsemu svetu so dovolj! Za pogovore v Ženevi se nimajo potovalnega načrta: ameriški zunanji minister George Shultz (na levi), svetovalec za državno varnost McFarlane in predsednik Ronald Reagan v posebnem predsedniškem letalu.

neki visoki ameriški uradnik, pripadnik skupine optimistov, potem je to zaradi tega, ker tisti ljudje, ki si želijo napredek v Ženevi, zelo previdno reagirajo na »sunke« s strani. »Nancy Reagan bi rada«, je poročal komentator Joseph Fromm, »da bi njen mož prišel v zgodovino kot veliki predsednik, ki je uvedel nadzor nad oborožitvijo.«

Toda, politika ni prekupčevanje s konji, pravijo komentatorji. Dokler predsednik Ronald Reagan ne bo vedel, zakaj se v bistvu srečuje z Mihailom Gorbačovom in kaj druga super sila pričakuje od tega srečanja, bodo možni samo posamični kompromisi, ki ne bodo vplivali na celoten politični položaj. Nadzor razoroževanja bi imel v tem primeru en sam smisel: pomiriti svetovno javnost in mobilizirati razpoloženje v kongresu vsaj toliko časa, dokler

ne bo pod streho naslednji državni proračun.

Nasprotovanje takšnemu premišljanju se širi predvsem po notranjosti ZDA. Tam ni toliko ideologov kakor v Washingtonu, zato na podeželju še zaupajo srečanju v Ženevi in pričakujejo uspehe od njega. Če se bo predsednik odločil za ameriški »njet«, potem bo te ameriške politične kroge močno razočaral. Tudi v kongresu se prebujajo kritiki, ki so prej ves čas molčali »Saj ne zahtevamo od predsednika«, je bilo slišati, »da bi pripiseli iz Ženeve že dokončno pogodbo«. Če pa bo k varčevanju usmerjeni kongres spoznal, da je predsednik Reagan zavestno ignoriral pot, ki bi v Ženevi vodila do kompromisa, ali pa jo celo torpediral, potem bo zelo težko računal že samo s tem, da bi mu odobrili nadaljnji denar za njegovo »vojno zvezd«.

Velik razvoj brežiške občine

Na brežiško območje me vežejo spomini na ljudi, s katerimi sem živel sedem let po osvoboditvi. V Brežice sem prišel z nalogo, da ustanovim komisijo, ki bo počistila ostanke Kočevarjev, ki so bili naseljeni na tem območju. Tako sem šel čez Krško in druge obcestne vasi desnega brega Save, ki jih takrat nisem poznal. Kasneje sem ugotovil, da so te vasi Brege, Drnovo, Vihre, Skopice in Krška vas ter del Čateža. Tako sem prišel v Brežice. Zglasil sem se na takratnem okrajnem odboru OF, ki je delal še kot upravni organ ljudske oblasti.

Že na poti me je pritegnila ravnina Krškega polja, ki se je razprostiralo ob Savi, na vzhodu pa do Gorjancev. Vasi so bile v glavnem prazne. Ljudje se še niso vrnili iz izseljeništv. Ob cestah je ležalo veliko razbitin in drugih ostankov razpadle umikajoče se nemške armade. Na Bregah pa sta goreli kmetiji, ki ju je nemška svogata zažgala med umikom. Veliko razbitega orožja je ležalo od brežiškega mostu proti Čatežu ob cesti, tako da je bil prehod komaj mogoč.

Brežice so bile v glavnem prazne. Ljudje so se vračali na svoje domove. Večina Brežičanov se je umaknila pred nemškim izseljevanjem na obrobne kraje na Dolenjsko, ki so jih zasedli Italijani. Nekaj tudi v svoje zidanice, ki so jih imeli na Sromljah, Pišecah in drugod. Pa tudi Zagreb ni bil izjema.

Za današnje pojme smo si kaj čudno delili upravne pravice. Tudi naše življenje je bilo povsem drugačno, saj nismo imeli stanovanja, čeprav so bile Brežice v glavnem prazne. Nekateri smo ležali ponoči na pisanih mizah v sedanjem upravnem posloppu občine Brežice.

Hrano so kuhali za vse skupaj. Kruha in drugega ni bilo. Bliznjega peka Slivnika sem včasih prosil za kos kruha, saj denarja nisem imel. Trgovine niso bile odprte, saj tudi ni bilo kaj prodajati, ker so bile prazne in v glavnem brez gospodarjev.

liha. Drugih se ne spominjam. Na trgovine in druge institucije so lepili papirne napise, ki so se glasili nekako takole: Zaplenjeno po gospodarski komisiji SNOS. Lepil jih je Tine Hrvatič iz Krške vasi, ki je bil član omenjene komisije. Jože Preskar je te nalepke odstranjeval, češ da je tu ljudska oblast.

V Brežicah je delovala komanda mesta, ki ji je za kratek čas poveljeval Jože Godler iz Starega grada, in narodna zaščita. Jože Godler je bil star predvojni revolucionar in je sodeloval pri uporih na tem območju Krškega polja in okolice po prvi svetovni vojni. Med prvimi se je že leta 1941 uprl okupatorju. Tako je organiziral tudi mlade fante za sodelovanje v uporu. Umaknil se je z družino pred izselitvijo v svojo zidnico v Čela pri Zdolah. Sinovi in snaha so odšli kasneje v partizane. Sin je padel januarja ali februarja 1945. leta kot okrajni sekretar okraja Pilštanj. Tudi sam je prišel v jeseni 1944. leta v partizane in je bil v okrožju Kozje, čeprav je bil takrat že star. Veliko zaslug je imel po vojni tudi pri obnovi in graditvi železniške postaje v Libni. Pri njem sta bila usodne noči 28. novembra 1941 ob tragediji Brežiške čete, ki je padla v Gorjanah nad Kunejevim hramom pri Podsredi, Dušan Kveder-Tomaž, komandir čete in politični komisar Janhuba. H Godlerju sta prišla na posvetovanje o razvoju na brežiškem območju. Od Brežiške čete je ostal živ še Mirko Žener iz Brestani-

jene razmejitvene razmere med Jugoslavijo in Avstrijo, in smo to lahko storili.

Po štirih letih spet doma

Brežice so pričale o vojni. Pogorišče je bilo pri Gregelnovih, kjer se je vnelo razstrelivo. Šola pri vodnem stolpu je bila opustošena. Prvi Brežičani, ki so se vračali, so se zglasili na okrajnem odboru. Več vlakov je pripeljalo izseljence na železniško postajo v Brežice. Izseljenci so se vračali v glavnem v tovornih vagonih; večinoma ponoči. Večkrat smo jih šli čakati na postajo, da smo jim izrekli dobrodošlico po štirih letih vrnitve v domovino. Na nosilih so imeli onemogle, stare in bolne občane, ki so ležali v čakalnici železniške postaje. Za vse je bila pripravljena karantena v barakah blizu železniške postaje, a je niso usposobili. Vsi so hiteli proti svojim domovom, kakor so vedeli in znali. Če smo imeli na voljo voz s konjsko vprego, smo jim pomagali odpeljati onemogle. Ti prizori so napravili name nepozaben vtis.

V Brežicah so ustaši med umikom poklali nekaj ljudi, ki so jih zalotili v zakloniščih. Ob starem brežiškem mostu pod lipo, ki verjetno še sedaj stoji, pa so bili sveži grobovi tovarišev, ki so se prebijali čez savski most z desnega brega reke Save in Krke. V Brežicah so ostala nekatera dekleta, ki so se družila z nemškimi oficirji. Naši zaščitniki, takratni mi-

Kostanjevici. Urejali so vprašanja poletne setve, nakupa živine, razgubljenih konj, ki smo jih dajali kmetom v last in tudi kravice so bile marsikje predmet razprti in prvih tožb na brežiškem sodišču po osvoboditvi. V zaplenjeni Šaganovi vili na drugi strani ceste, kjer sedaj stoji kulturni dom v Brežicah, se je ustanovila uprava, ki je opravljala nalogo za izseljeno Posavje. Pripravljali so se za jesensko setev. Na tej upravi so bili predsednik Alojz Colarič,

Tako je bilo ustanovljeno trgovsko podjetje, ki je dobilo po vsestranski razpravi ime Potrošnja. To ime se menda še sedaj drži nekaterih trgovin v Brežicah. Mizarsko zadruo so zgradili iz graščinskega kozolca v Hrastincu. V tem času se je ustanavljal tudi Jugopetrol ter modernizirali so asfaltirano cesto skozi mesto do železniške postaje.

Predvsem pa mi ostaja v spominu iskanje koloradskega hrošča. Tako so se včasih zaprla vrata podjetij in trgovin in smo šli vsi iskat tega zajedalca na krompirišča širne okolice Brežic. Začetek akcije so naznanili z alarmom. Hrošča smo iskali tudi večkrat ob nedeljah, saj

in grobove. Stiplovšek je dejal: postavili jim bomo spomenik. Veliko skalo, ki pomeni trpljenje. In res. Z Oplotnice smo prepeljali skalo, za katero smo morali narediti poseben železniški tir, da smo jo pripeljali na kraj približno 50 metrov od ceste, kjer sedaj stoji kot spomenik z vklesanimi imeni.

Tako je načrtoval tudi spomenik NOB, ki stoji pri železniški postaji v Brežicah. Dejal je: »Spomenik bomo postavili na tem kraju zato, ker sem prihaja veliko ljudi, od vsepovsod in ga bodo videli.« Žal sem videl pred leti, da je ta kraj zane-marjen.

Spominska plošča Brežiški četi na hramu Jožeta Kuneja pri Podsredi

Jakob Dernač iz Artič in Milan Tominc iz Globokega ter drugi. Vsi so bili še v partizanskih oblekah z oficirskimi našitki. Ustanovljena je bila tudi velika delavnica za popravilo kmetijskih strojev in druge opreme. Imenovala se je Agrostroj. V njej so delali sposobni mehaniki Pepi Radanovič in drugi, tudi nemški vojni ujetnik Peter, ki se je naučil prav lepo govoriti slovensko. Na Krško polje je prišla tudi mladinska delovna brigada iz Ljubljane, ki pa je predvsem iskala porajajočega koloradskega hrošča. Eden izmed mladincev se je prehladil in umrl. Nismo ga smeli poslati v rodni kraj drugače kot v pločevinasti krsti. Naredil nam jo je Klobučar, vodni instalater in kleparski mojster v Brežicah. Denarja za plačilo nismo imeli. Ta dolg mi je ležal na srcu skozi desetletja. Ob neki priložnosti pred nekaj leti sem šel k njemu in se mu zahvalil. Mislim, da je to plačilo, obenem sem se mu tudi oprstil. Možak je bil bolan, bil pa je silno presenečen in končno zadovoljen, da je po tolikih letih dobil namesto denarja le zahvalo.

Vse na novo

Na Brežice me veže še več spominov, saj sem bil več let uslužbenec takratnega okrajnega ljudskega odbora Krško, ki je obsegal tri sedanjke občine Brežice, Krško in Sevnico. Sodeloval sem kot uslužbenec in aktivist tega okraja v vseh družbenih akcijah v Posavju. V prvi setvi 1945/1946, v agrarni reformi 1946, pri vpisu ljudskih posojil in volitvah, ki so bile takrat občasno v Posavju. Spominjam se volitev v ustanovadno skupščino novembra 1945, ko sem bil poslan v Bistrico ob Sotli. Snežilo je, a ljudje so veseli prihajali na volišča še iz praznih domov in glasovali za novo ureditev Jugoslavije. Bil sem tudi kot prvi član iniciativnega okrajnega odbora ZZZ NOV, ki se je osnoval v Krškem.

V Brežicah so ustanavljali različna podjetja in trgovine.

smo morali poročati o najdbah na okrajni ljudski odbor, ki je zbiral te podatke.

Nasade jablan, hrušk in sliv je v vojnem času uničil ameriški kapar. Škropili so ga, a so sadovnjake še bolj uničili. Tako so bili vsi nasadi v glavnem posekani.

V Brežicah je bilo dolgo po osvoboditvi zelo aktivna mladinska organizacija. Spominjam se gimnazijcev Borisa Lipužiča, Miloša Bojanšek, in Marjanke, Gravelna, Marjanke Sikovškove, Cvetke Radanovičeve in brata Sineta Marjana Gregorič, Zorčičeve iz Kapel.

Po vojni je bil v Brežicah nastanjen 307. bataljon vojnih ujetnikov. Barake so bile v bližini železniške postaje, kasneje pa so bili v brežiškem gradu. Ti so delali pri kmetih in v podjetjih za plačilo, ki ga je jemala komanda naše JLA. Ta je pazila na ujetnike. Leta 1947 so po sporazumu odhajali domov.

Pobudnik za razvoj Avto-prevoza je bil Jože Jurešič. Začel je voziti majhen avtobus po makadamski cesti. Iz tega podjetja se je kasneje razvilo veliko avtobusno podjetje potniškega in tovarnega prevoza, ki se še sedaj imenuje Prevoz DO.

Spomenik za ljudi

Notranjost muzeja v gradu v Brežicah je vodil Franjo Stiplovšek, akademski slikar. Stiplovšek je bil skromen možak. Bil je zelo dober organizator in njemu gre zahvala, da je v brežiškem muzeju zbrano toliko arheoloških predmetov in drugega. Ustanovil je tudi oddelek NOB. Bil je pobudnik postavitve spomenika v Dobrovi pri Brežicah, kjer so bili julija 1941 umorjeni prvi partizani krške skupine, med njimi tudi učiteljica Ivanka Uranjek, doma iz Griž pri Celju. Okupator jih je ustrelil ob jutranjem svitu, misleč, da ne bo nihče našel njihove gomile. To pa je slišal gozdar, ki je bil v tistem času že na svojem službenem obhodu.

Šel je v smer strelav in našel sveže okrvavljeno zemljo

V povojnem času nas je bilo v Brežicah v partijski organizaciji komaj sedem: Jože Jurešič, Stanko Lorb, Ivanka Kastelic, Franc Godler, Cerjak iz Brezine, Zorčič in jaz. Bilo je še nekaj kandidatov, katerih imen se ne spominjam. Običajno smo se sestajali ob večerih, saj čez dan ni bilo časa, in to na postaji prevoza. Nove Brežice in ureditev ulic v Hrastincu so bile takrat še samo sanje. Mislim, da so se Brežice razvile v močno gospodarsko območje v predelu Posavja z veliko podjetji in trgovinami in stanovanjsko gradnjo. V Brežicah je bilo že takrat veliko oficirjev iz letalskega garnizona Cerklje, od koder so se vozili z avtobusi.

Lastnik Čateških Toplic je bil Kodulič. Takrat je bilo zdravilišče še zelo majhno. Sedaj se je razvilo v veliko moderno zdravilišče. Na površinah blizu njega pa so uredili namakalno območje s toplo vodo, kjer vse leto pridelujejo zelenjavo in cvetje.

Na brežiški trg so takrat nosile zgodnje češnje poleg domačinov tudi mlada lepa dekleta z Gorjancev, ki smo jih imenovali Uskokovke. Tudi teh sedaj ni več. Češnje so nosili osličji, ki so jih vodile na vrvi.

Ob koncu naj omenim prvi praznik mestne občine Brežice kot spomin na padlo Brežiško četo. Bil je, če se ne motim leta 1948. V mrzlem dopoldnevu ob skromni udeležbi na grajskem dvorišču je potekala slovesnost. Govornik je bil Vide-nič. Iz tega skromnega prvega praznika mesta Brežice in kasneje občine Brežice se je razvil sedaj praznik občine Brežice. Ob velikem razvoju brežiške občine, tako v industrijskem pogledu kakor tudi v kmetijstvu, želimo občanom vsi preživeli, ki imamo na ta območja neizbrisne spomine in smo se odselili, obilo sreče in nadaljnega razvoja, predvsem pa bratskega sožitja z bratskim hrvaškim narodom onstran reke Sotle.

Milan Garantini

Padli borci Brežiške čete v Gorjanah pri Podsredi, 28. nov. 1941

Samo Lipejeva v vogalu pri sodišču je bila odprta. Tako je bilo tudi z gostišči, ki jih je bilo le nekaj odprtih.

Urejanje oblasti

Deloval je le okrajni odbor OF s svojimi upravnimi referenti za trgovino, obrt. Vodil ga je Milan Stopar-Dušan, doma iz Krškega. Socialno skrbstvo je vodil Sandi, ki je šel kasneje v Apače kot nov naseljenec. Poznal sem tudi druge, Ivana Pešaka, Jožeta Preskarja in ženo, Vahna in njegovo ženo, Tineta Černe-

ce, ki ju je takrat vodil. Ta je bil ustreljen 19. 1. 1944 v Colnišah pri Zagorju. Ustreljen je bil med drugimi talci, ki so jih pripeljali iz zaporov.

Na sejmiščnem prostoru je bilo veliko prmoženja Kočevarjev. Shranili so ga v skladišče pri Lipinji in potem delili ljudem. Kočevarje, ki se niso umaknili, smo odselili mi. Za očiščevalno akcijo smo naročili nekaj železniških vagonov. Vanj smo spravili Kočevarje, ki so lahko odnesli s seboj le osebno prtljago, in jih poslali v Avstrijo. Takrat še niso bile ure-

ličniki, so jih hoteli pokazati ljudem, ki so bili v mestu. Spravili so jih v sprevod in na poti skozi mesto so pele znano pesem: Imela sem trajno, šla sem čez gmajno, prišla je urca, šla je frizurca, jaz sem pa ostala lepa figurca. Počasi so se stvari normalizirale.

Na okrajnem odboru so delali različni referenti. Za kmetijstvo je bil prvi referent Tone Skvarča, kmetijski tehnik iz Dobove, za njim Franc Zevnik iz Čateža, nato pa je prišel Franc Dragan, doma iz Mladja pri

Na obisku pri delavkah v patronažni službi viškega zdravstvenega doma

Pogosto je zdravilo že topla človeška beseda

Sestanki, sestanki, sestanki. Na enem slišimo, da je naša patronažna služba v sklopu celotne zdravstvene ponudbe šibka in daleč caplja za potrebami, drugje (običajno znotraj zdravstva) pravijo, da smo v teh razmerah lahko srečni, da je sploh tako, kot je. Obiskali smo torej zdravstvene delavke v patronažni službi ljubljanskega viškega zdravstvenega doma, se pogovarjali z njihovo predstojnico, višjo medicinsko sestro Aljeto Koširjevo in preživeli delovni dan na terenu s sestro Tejo Grabarjevo. Kaj smo izvedeli, kaj doživeli? Preberite v tej in naslednji številki!

»Obstajajo nekakšni normativi, koliko nas mora biti na število prebivalcev, ki ga zajema zdravstveni dom. V našem zdravstvenem domu nas je 38, od tega z višjo šolo za medicinske delavce 19, devet s srednjo in 10 negovalk – strežnic z dokončano osnovno šolo ter opravljenim posebnim tečajem. Delo imamo razdeljeno tako, da višje sestre opravljamo na terenu predvsem vzgojno-izobraževalno delo, medtem ko srednje sestre dajejo bolnikom medicinsko nego in jih praktično oskrbujejo. Negovalke in strežnice opravljajo tista dela in naloge, ki jih izobrazbi ustrežno smejo in morejo. To so običajno: umivanje negibnih bolnikov, drobna gospodinjinska opravila po hiši (če so bolniki sami), prinašanje zdravil, vse pač, kar ne zahteva izrazito določenega medicinskega znanja. Naše spremljanje in evidenca občanov sega praktično od zibelke do pozne starosti. Seveda pa odpiramo za redno obiskovanje (mimo tistega programa – z novorojenčki na primer – ki zajema vse) predvsem tiste bolnike, ki jim obisk patronažne službe (dnevno, tedensko ali mesečno) predpiše lečeči zdravnik, in tiste, ki jih odberemo v sodelovanju s socialno službo v občini.«

Tako je uvodoma predstavila patronažno dejavnost tovarišica Aljeta Koširjeva in poudarila, da tako socialna služba kot patronaža delujeta z roko v roki ter se sproti vzajemno obveščata o opažanjih s terena.

Ker nas je v našem primeru zanimalo predvsem njihovo delo z bolniki in starostniki, smo povprašali po tem.

»Nega je največkrat tista oblika pomoči, ki jo dajemo starostnikom. Pri tem sodelujeta srednja medicinska sestra in negovalka. Sem sodijo takšne stvari, kot je dajanje injekcij, pripravljanje ran in pri negi kakšna priprava zajtrka, pomoč pri oblačenju... Nekateri starostniki obiskujejo naše sestre, dokler je potrebno, vsak dan, druge spet dvakrat na teden... Nekaterim je treba prinesiti kosilo, pripraviti hrano... Seveda gre za izključno naše paciente – to je treba poudariti. Kajti sicer bi ta del ponudbe že sodil k tako imenovani laični – sosedski pomoči. Na ta način seveda ne zajemamo še zdaleč vseh pomoči potrebnih osamljenim starostnikom v občini.

»Na tem področju,« je dejala naša sogovornica, »je še vrsta stvari, ki jih bomo morali v naši družbi reševati

širše, bolj organizirano. Nujno bi bilo, da bi imeli nekakšen center, ustanovo ali organizacijo, ki bi imela kadre, kakršni bi lahko potem (tudi za plačilo) dajali starostnikom takšno pomoč, kot je higienska nega, prinašanje najnujnejšega iz trgovine, kuhanje kosila ali prinašanje hrane iz domov za starejše občane... Vedno očitnej-

delovno težavo, ki najbrž ni le nadloga viškega zdravstvenega doma.

Da bi prišla patronažna sestra ali negovalka na terenu kar najhitreje do pacienta, da bi ga hitro, vedro in uspešno obskrbela in nato tako opravila še z vsemi, kolikor jih mora obiskati po normi, bi morala imeti v občini, ki se razteza na širšem območju – avtomobil. Pri avtomobilih pa se, kot nam je povedala Aljeta Koširjeva – nenehno zatika. Ni denarja. To je najkrajši in tudi priročen odgovor. In ker ga ni, lahko vsako jutro med sedmo in deveto uro srečujemo patronažne sestre, negovalke in druge delavke iz tega oddelka, kako z lastnimi av-

Obe KS sta stopili skupaj, zložili denar za novega fička, zdravstveni dom pa je prevzel nase skrb za njegovo vzdrževanje. Tako imajo sedaj zdravnik, patronažna služba in sploh vsi, ki skrbijo za zdravje krajanov v omenjenih dveh krajevnih skupnostih – rešen problem.

»Žal pa takšnega razumevanja in sodelovanja ni povsod,« je k temu primeru dodala Aljeta Koširjeva.

Kaj pa dispanzer za borce v Ljubljani in patronažna služba, se povezujeta? Tako smo vprašali, ker vemo, da je že pred leti stekla pobuda, da bi obiskali vse borce po občinah in nato zožili seznam na tiste, ki so potrebni še nadaljnjih obiskov patronažne službe.

»Res, dobili smo sezname vseh borcev in smo na podlagi primarnih ugotovitev določili število tistih, ki jih pogosteje obiskujemo.

Včasih naletimo tudi na odpor, ker nekateri starejši borci odklanjajo naše obiske, češ da se še prav dobro počutijo. Pogosto pa velja, da so predvsem potrebni tople besede, tega, da si nekdo vzame čas in z njimi pokramlja.

Ravno zato, ker tako opazamo na terenu vsi, menim, da bi morali ustanavljati kakšne klube starostnikov, da bi morali zaživeti klubi upokojencev – morda za več krajevnih skupnosti skupaj... Ni vse v revščini in skromnih socialnih razmerah. Tudi relativno dobro situirani upokojenci so lahko osamljeni. Vendar velja to praviloma za mesto in mestna naselja. Na našem območju je kar nekaj vaških naselij, in tam skoraj ne naletimo na osamljene starejše ljudi. Na kmetih še vedno poteka življenje nekako tako, da se z delom, letom in moči primerno zaposlijo tudi starostniki.

Aljeta Koširjeva mi je pripovedovala še o tem, kako obstaja cela vrsta starostnikov, med njimi tudi borcev, ki se nikakor nečesto odločijo za odhod v dom starejših občanov. To je za patronažne delavke trd oreh in ponavadi povezan z dolgotrajnim prepričevanjem, sodelovanjem z zdravnikom, s poprejšnjimi skupnimi obiski v domu...

Potem pa smo sedli v bolho Teje Grabarjeve in z njo »opravili« en delovni dan na terenu, da bi si od blizu ogledali, kakšno je pravzaprav to delo in tudi, kaj bolniki o patronažni službi menijo. O tem – pa – prihodnjič.

B. Ž. J.

Spremembe in dopolnitve zveznih zakonov s področja borčevsko-invalidskega varstva

Kot smo že pisali, so v skupščini SFRJ v postopku spreminjanja: zakon o temeljnih pravicah vojaških invalidov in družin padlih borcev, zakon o dodatku za borce, zakon o temeljnih pravicah imetnikov partizanske spomenice 1941, zakon o temeljnih pravicah borcev španske narodnoosvobodilne in revolucionarne vojne 1936–1939 ter zakon o temeljnih pravicah odlikovancev z redom narodnega heroja.

Največ sprememb je namenjenih zakonu o temeljnih pravicah vojaških invalidov in družin padlih borcev. Tako je predlagano, naj bi se družinska invalidnina za družinske člane, ki so to pravico uveljavili po padlem borcu, zvišala za 100 odstotkov. To pomeni različno določitev višine družinske invalidnine glede na to, ali gre za pravico po padlem borcu ali umrlem vojaškem invalidu. Družinska invalidnina po padlem borcu bi tako v tem trenutku znašala 5.514 dinarjev na mesec, družinska invalidnina po umrlem vojaškem invalidu pa 2.757 dinarjev. Za 100 odstotkov bi se divgnila tudi višina povečane družinske invalidnine (od 7.353 din na 14.706 din).

Denarni prejemki vojaških invalidov in uveljavcev družinske invalidnine se sedaj usklajujejo od 1. januarja tekočega leta glede na porast povprečnega mesečnega osebnega dohodka v SFRJ iz prejšnjega leta, od 1. julija tekočega leta pa za 50 odstotkov porasta povprečnega osebnega dohodka v SFRJ v prvem polletju tekočega leta. Tak način usklajevanja ne zagotavlja ohranitve realne vrednosti teh prejemkov glede na inflacijo. Zato je predlagan nov način valorizacije osebnih in družinskih invalidnin ter dodatka za postrežbo in tujo pomoč. Ti prejemki se bodo usklajevali v tekočem letu z gibanjem povprečnega mesečnega osebnega dohodka v SFRJ. Višino, način in roke usklajevanja pa bo določal zvezni upravni organ, pristojen za vprašanja borcev in vojaških invalidov. Dokončna uskladitev teh prejemkov se bo opravila z začetkom leta glede na porast povprečnega mesečnega osebnega dohodka v SFRJ v preteklem letu. Tak način valorizacije se bo uporabljal od 1. 1. 1987 naprej, v letu 1986 pa bo usklajevanje z gibanjem povprečnega osebnega dohodka v SFRJ 70-odstotno.

Glede na dviganje življenjskih stroškov je predvidena tudi možnost, da zvezni izvršni svet valorizira invalidske prejemke oseb s stalnim prebivališčem v tujini. V tem primeru se bodo invalidski prejemki uskladjali glede na porast življenjskih stroškov v državah, v katerih živijo te osebe, in glede na dvig invalidskih prejemkov upravičencev v SFRJ ter porast življenjskih stroškov pri nas.

Druge spremembe so vsebinsko manjšega pomena, nekatere med njimi pa pomenijo preciznejšo formulacijo določb, ki so se v praksi pokazale kot nejasne.

Republiški komite za borce in vojaške invalide

Zdravje je ostalo na sremski fronti

Kadar spomin odhaja k vojnim časom, je to kljub teži tistega vojnega časa vendarle običajno že malo oddaljena in omiljena slika junaških dni. Vse drugače svede pa ostaja za tiste, ki jim je vojna odvzela zdravje in so ostali invalidi. Kadar je treba iti iz hiše, prečkati cesto, kadar ob deževnih dnevih trga revmatizem po kosteh, se jim vrača vojna z bolečino.

Obiskali smo Franca Kozlevčarja v Ljubljani, ki je težek vojaški invalid. V dolgih letih je preizkusil vse spremembe našega invalidsko-borčevskega varstva.

Bilo je že marca 1945., ko jo je skupil po glavi na sremski fronti. Huda rana je pustila močno brazgotino in poslala Franca na pot večnega zdravljenja. Najprej je bila na vrsti bolnišnica, takoj po osvoboditvi Rimske Toplice, nato invalidska komisija in končno – invalidski dom. Spomin je rahel in luknjičav, pa vendar, nekatere nadrobnosti iz njegove pripovedi so značilne: invalidski dom je bil njegov edini dom, dokler je še obstajal, potem se je vse razpustilo. Nekaj

invalidov so preselili v »neko drugo, manjšo vilov«. Od tam se je preselil k bratovi družini, potem pa, ko sta dobila s sestro stanovanje, je odšel živeti tja.

Malo gre iz hiše, in še to samo z invalidskim vozičkom. Noge ne ubogajo več. Pred časom je nekoliko nerodno stopil in se je še dodatno poškodoval.

»Zdaj mi je vroče, kmalu pa spet mrzlo. Najraje kar spim. Sem ter tja berem knjige in časopise, pa vse pozabljam...«

Včasih je še hodil na zdravljenje v Strunjan in tudi v druga zdravilišča, zdaj ostaja doma. Čeprav bi še rad šel, je pot v zdravilišče povezana s toliko težavami, da ostaja le pri sanjarjenju.

O denarnih prejemkih vojaških invalidov nisva posebej spregovorila. Pa saj se ni pritoževal. Kaže, da je tudi on eden tistih skromnih borcev, ki so pretežno z vsem zadovoljni – če jih le ne zebe preveč, ali pa jih ne zaliva vročica – včasih tudi zaradi vrstic, ki jih prebirajo po časopisih o najrazličnejših nepravilnostih našega vsakdana.

B. Ž. J.

Iz borčevskega tiska Rekli so...

»Ni mi sicer znan noben primer v zgodovini, da bi oblast, ki je zabredla v težave, katere je sama povzročila, bila sposobna, da bi se do temeljev skritizirala in se regenerirala. Se vedno pa se nagibam k temu, da verjamem, da ima naše državno – partijsko vodstvo tolikšno državniško modrost, da bo prisluškujoč glasovom iz ljudstva («demokratski pritisk»), opozorilom tako imenovane opozicije, samo potegnilo prave niti in ne bo čakalo usodnih potresov. (Vse pa se mi zdi, da je nekaj takšnih, ki si

želijo potresov in ustvarjajo razmere zanje, vendar ne smem reči, kdo in kje so). Če že obstaja ljudsko nezadovoljstvo, ki naj se revolucionarno usmeri, potem je stvar avantgarde, da se postavi na čelo temu nezadovoljstvu, ne pa, da ga »kanalizira« oziroma nevtralizira – bodisi z obljubami bodisi z represijo. Prvyoborec in visok funkcionar ZZB NOV tovariš Vlado Ščekič meni, da je treba funkcionarje, ki ne izvršujejo sklepov forumov, pa nočejo sami oditi, nagnati! Vprašam se: kdo naj jih nažene?«

(Premišljaj je Gojko Nikoliš v Književnoj reči – Odlokem je iz 4. jula)

S seje predsedstva RK ZRVS Slovenije Razmere zahtevajo okrepljeno delo ZRVS

Člani predsedstva republiške konference ZRVS so na nedavni seji namenili največ pozornosti programu dela svoje organizacije v prihodnjem letu. Po uvodnih besedah predsednika Staneta Kotnika in vsebinsko bogati razpravi so člani sprejeli osnutek program dela in zadolžili sekretariat, naj vse predloge prouči in jih vključi v program ter ga predloži v sprejem republiški konferenci ZRVS, ki bo zasedala sredi decembra.

Program dela ZRVS za prihodnje leto postavlja v ospredje predvsem dejavnosti posebnega pomena. To so predvsem naloge na področju idejnopolitičnega, splošnovojaškega in družbenosamozaščitnega izobraževanja in usposabljanja rezervnih vojaških starešin in njihovega deleža pri obrambnem usposabljanju prebivalstva s posebno pozornostjo na skupnem delu z mladino. Še naprej naj bi utrjevali položaj in delovanje krajevnih organizacij in aktivov ZRVS, ki omogočajo delovanje rezervnih vojaških starešin v organizacijah združenega dela. Pomembna naloga za prihodnje leto je tudi uresničevanje kadrovske politike, še posebej v pripravi na volitve v organizacijah ZRVS in pri dejavnostih socialistične zveze v postopkih in izvedbi skupščinskih volitev. Rezervni starešine imajo pomembne naloge tudi pri na-

črtovanju na področju splošne ljudske obrambe in družbene samozaščite za srednjoročno in dolgoročno obdobje ter določitvi obveznosti, ki bodo v teh načrtih vezane na delovanje članov in organizacij ZRVS. Posebna skrb pa bo veljala uresničevanju nalog, ki jih imajo člani ZRVS v oboroženih silah in drugih sestavinah SLO in DS.

Med posebno zahtevnimi nalogami pa bo organizacija 16. srečanja rezervnih vojaških starešin Jugoslavije Bratstvo in enotnost 86, ki pomeni negovanje izročil narodnoosvobodilnega boja in socialistične revolucije.

Sicer pa rezervni vojaški starešine pri idejno političnem izobraževanju bodo ali pa že proučujejo politično-varnostne in gospodarske razmere v občini, krajevni skupnosti in organizacijah združenega dela in njihove naloge v teh okoljih. Kot drugo temo bodo obravna-

vali delovanje družbenopolitičnega sistema SFRJ in njegov vpliv na SLO in DS.

Pri splošno vojaškem usposabljanju imajo štiri teme. Obravnavali bodo moralni faktor naših oboroženih sil, nova pravila o mobilizaciji oboroženih sil SFRJ in zakona o službi v oboroženih silah. Tretja tema obravnava osnovne vsebine

oboroženega boja, kot četrta tema pa bo praktično reševanje taktičnih nalog na terenu.

Sodobni in aktualni vidiki specialne vojne proti SFRJ pa je tema pri varnostno samozaščitnem usposabljanju. Poleg tega se bodo rezervni vojaški starešine seznanili z novostmi pri oborožitvi naših in tujih oboroženih sil, z aktualnimi vprašanji na področju SLO in DS, slovenskim vojaškim izrazoslovjem in nekaterimi drugimi. Organizacije ZRVS naj bi izvedle tudi taktičnotehnične zbornice, strelska tekmovalna, preverjanja znanja in drugo.

Predsedstvo je sprejelo tudi informacijo o dejavnostih rezervnih vojaških starešin

Predsedstvo RK ZRVS Slovenije je predlagalo Janeza Japlja za člana predsedstva zvezne konference ZRVS Jugoslavije in za kandidata za predsednika predsedstva zvezne konference ZRVS Jugoslavije.

Rezervni polkovnik Janez Japelj se je rodil 22. junija 1919 v Iški vasi pri Ljubljani. Že pred vojno je deloval v naprednih gibanjih in se takoj po okupaciji vključil v narodnoosvobodilni boj. Je nosilec partizanske spomenice 1941. Po vojni je opravljal odgovorne naloge na področju notranjih zadev, vidno je njegovo delo v ZK, še posebej pa v SZDL, skupščinskem sistemu, zvezi borcev in ZRVS. V letih od 1978 do 1984 je bil predsednik RK ZRVS Slovenije in član predsedstva ZK ZRVS Jugoslavije. Na teh dolžnostih je veliko prispeval, da sta se utrdila mesto in vloga ZRVS v okviru SZDL v naši republiki in federaciji.

Predsedstvo RK ZRVS je sklenilo, da bo decembrska seja republiške konference tematska. Govorili bodo o nalogah organizacij ZRVS pri usposabljanju rezervnih vojaških starešin ter delovnih ljudi in občanov na področju SLO in DS. Poleg delegatov bodo povabili tudi predstavnike komisij pri predsedstvu RK ZRVS, predstavnike MK ZRVS Ljubljana in Maribor ter obalne konference ZRVS Koper, predstavnike delovnih organov družbenopolitičnih organizacij s področja vzgoje in izobraževanja in nekatere druge.

V drugem delu naj bi konferenca sprejela predlog programa dela za leto 1986 in finančni načrt za to obdobje.

na mladinskih delovnih akcijah. Na šestih zveznih in štirih republiških delovnih akcijah so skupaj pripravili petindvajset obrambnih dni, na katerih je dodelovalo 3171 brigadirjev in 202 rezervna starešina. Na sedmih akcijah so pripravili po dva, na treh pa po tri obrambne dneve. Na treh delovnih akcijah so delovali tudi obrambni krožki. Obrambni dnevi so bili zasnovani tako, da so mladi izvedeli veliko o naši zasnovi SLO in DS, se seznanili z dogodki iz NOB, predstavili pa so jim tudi vojaške poklice in kakšne so možnosti dela in življenja v JLA.

Predsednik predsedstva RK ZRVS Stane Kotnik pa je člane seznanil tudi s potekom seje predsedstva zvezne konference ZRVS Jugoslavije. Predvsem je opozoril, da je predsedstvo razpravljalo o statutu, ki bi veljalo za vso ZRVS. Slovenska delegata sta menila, da je ta pobuda prehitra, predvsem pa sta zagovarjala stališče, da mora imeti vsaka republika možnosti, da ima svoj statut. Zanimivo je, da

se druge republike strinjajo z enotnim statutom ZRVS za vso Jugoslavijo. Člani predsedstva RK ZRVS Slovenije so podprli stališče slavnostnih delegatov in menijo, da mora imeti vsaka RK ZRVS svoj statut, saj deluje kot družbena organizacija v okviru socialistične zveze. Na zveznem predststvu so tudi predlagali, naj bi imela ZRVS svoj kongres, vendar slovenska delegacija meni, da je toliko drugih možnosti za izmenjavo izkušenj in določitve programskih usmeritev, da takšno veliko srečanje ni potrebno. Podprli pa so predlog naj bi mandat v ZRVS podaljšali na štiri leta z možnostjo ponovne izvolitve. Predsednik in sekretar naj bi imela dveletni mandat z možnostjo ponovne izvolitve.

Predsedstvo RK ZRVS Slovenije je sprejelo tudi osnutek finančnega načrta organizacije za prihodnje leto in informacijo o pogovorih med uredništvom TV-15 Naš tovariš in revije Naša obramba.

Bojan Kuntarič

Informativni dan pri planinskih enotah JLA Obiskovalcev je bilo veliko, koliko bo kandidatov

Podatki, ki smo jih objavili v eni prejšnjih števil našega časopisa, kažejo, da smo letos zaustavili zmanjševanje zanimanja mladih iz naše republike za vojaške poklice. Prav gotovo je to dodaten razlog za še bolj zagnano delo na tem področju. V okvir številnih dejavnosti za boljše spoznavanje vojaških poklicev sodi tudi informativni dan v planinski enoti JLA, ki ji poveljuje Špiro Nikovič. Obisk v tej enoti je pripravil in uresničil koordinacijski odbor za usmerjanje mladih v vojaške poklice pri predsedstvu mestne konference SZDL Ljubljana.

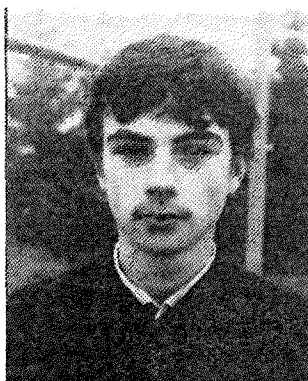
Vabilu za obisk v planinski enoti se je odzvalo 127 mladih iz enaindvajsetih ljubljanskih osnovnih šol in učencev osnovnih šol iz Cerknice, Rakeka, Nove vasi, Starega trga pri Ložu, Bobropolja, Grosupljega in Litije. Z njimi je bilo pet psihologin, pedagoginje in predstavnica skupnosti za zaposlovanje ter predstavniki koordinacijskega odbora. Obiska so se udeležili učenci in nekaj učenk osmih ra-

zredov ter nekaj iz sedmih razredov.

Program obiska pri planincih, ki so ga pripravili v poveljstvu enote, je bil zelo pester. Vse, ki so prišli na informativni dan, je najprej pozdravil poveljnik Špiro Nikovič. Mladim, ki se zanimajo za vojaško poklico, je na kratko predstavil ta naporen, odgovoren in hkrati časten poklic. Predvsem je opozoril na veliko odgovornost starešine, komandirja

voda ali čete, ki mora predvsem s svojim delom in zgledom motivirati vojake, da tudi sami vložijo vse moči za čim boljše bojno pripravljenost in usposobljenost.

Nato so si učenci, razdeljeni v tri skupine, ogledali spominski muzej planinske enote JLA, ki nadaljuje tradicije Sedme slovenske narodnoosvobodilne udarne brigade France Prešeren. Zelo zanimivi in poučni so bili ogledi številnih kabinot, kjer vojaki do podrobnosti spoznajo orožje in drugo opremo ter se seznanijo z uporabo in namembnostjo. Najbolj zanimivo je bilo na poligonu. Mladi so si lahko ogledali delovanje prenosne radijske postaje in tudi preiskovali kakšna je kakovost radijskih zvez. Vojaki planinci pa so jim pokazali ne-

Janko Rot

kaj vaj. Tako so pokazali, kako preplezati skoraj navpično steno, kako prečkati gorsko sotesko po visečem mostu, kako lahko sestavimo ročno žičnico pa prevoz ranjenecov in težkega orožja. Mladi so bili nekoliko razočarani, ker si zaradi megle niso mogli ogledati helikopterskega desanta.

Po ogledu so se mladi zbrali v veliki učilnici, kjer so jim starešine odgovarjali na vprašanja o načinu šolanja v srednjih šolah in vojaških akademijah. Predvsem je mlade zanimalo, kakšne so sicer življenjske in delovne razmere v vojaški uniformi. Prav gotovo je marsikatero vprašanje ostalo brez pravega odgovora, vendar pa bodo, kot je dejal Špiro Nikovič, mladi, ki so jih postavili, čez leta sami odgovorili na njih.

Po obisku pri planincih smo nekatere udeležence vprašali, zakaj so prišli v vojašnico. Janko Rot, učenec osmega razreda OŠ Veljko Vlahovič iz Ljubljane je pripovedoval: »Na ta informativni dan sem prišel zato, da bi se natančneje seznanil z vojaškimi poklici in se sam prepričal, kaj je res in kaj ni. Moji znanci so mi namreč pripovedovali marsikaj o življenju oficirjev. Vse, kar sem videl tudi pri planincih,

Marko Prošek

kaže, da je poklic oficirja zelo zanimiv. Tudi sam že nekaj časa premišljam o vpisu vojaške šole, najraje bi bil pilot. Še nekaj časa lahko premišljam. Odločitev bo popolnoma moja, saj sem se tako dogovoril s starši.»

»Za poklic se je težko odločiti. Vsakdo od nas premišlja o vseh možnostih, med katere sodijo tudi vojaški poklici,« pravi Marko Prošek iz POŠ Kette-Murn iz Ljubljane. »Sam bolj malo premišljam o vojaškem poklicu, ampak se bom verjetno vpisal na pedagoško smer usmerjenega izobraževanja. Dokončno se bom odločil po temeljitem posvetovanju s starši, saj prav gotovo veliko več vedo o poklicih kot jaz. Prepričan sem, da mi bodo tudi pravilno svetovali. Na obisk v vojašnico pa sem prišel zaradi radovednosti, ker me je zanimalo, kaj je delal moj oče, ki je služil vojsko kot planinec.«

Med dekleti je bila najbolj zgovorna Mojca Ferjančič, prav tako iz OŠ Kette-Murn. »Na informativni dan sem prišla zato, ker me zanima, kakšno je življenje v vojašnici. Vtisi so zelo dobri. Videli smo veliko, slišali prav tako in zdaj so mnoge stvari bolj razumljive, kot so bile prej. Moji znanci in sorodni-

Mojca Ferjančič

Olga Mlakar

ki, ki so bili v vojski, so pripovedovali samo strašne stvari, vendar zdaj vem, da to ni res. Tudi sama še nisem čisto prepričana, kje bom nadaljevala šolanje. Za zdaj si to želim na komercialni šoli.»

Na informativni dan so prišli tudi nekateri starši, med katerimi je bila tudi Olga Mlakar iz Litije: »Sin se zanima za te poklice, vleče pa ga tudi na kadetsko šolo za miličnike. Sama bi želela, da bi se odločil za vojaški poklic. Delo je bistveno drugačno kot pri milici. Mislim, da je bolj zanimivo in bolj častno. Pomagala mu bom z nasveti, vendar bo dokončan odločitev o izbiri poklica izključno v rokah sina, kar je za petnajstletnega fanta zelo težko.«

Bojan Kuntarič

Preizkus delovanja radijske postaje, ki je v vozilu.

Sekretar SKOJ Špik je padel deset dni po tistem, ko je pisal svojemu dekletu:

»Sporočam ti, da sem živ in zdrav.«

Spomladi 1944. leta je v Šancovo hišo v Srednji Radovni rad zahajal mlad partizan, srednje postave, svetlolas, suh, zgovoren, toda zelo resen. Obleden je bil v jahalne hlače in škornje, z brzostrelko v rokah in s pištolo za pasom. V hiši nikdar ni odložil orožja, ampak je brzostrelko vedno držal v naročju, pripravljeno na strel, če bi se med vrati prikazal sovražnik. Fant je imel izjemen dar govora, ki je osvajal ljudi. Preprosto in nevsiljivo, toda prepričljivo je seznanjal vaščane s položajem na ruski in italijanski fronti, napovedoval skorajšnjo invazijo zaveznikov na zahodni fronti, govoril o uspehih partizanskih enot, razvoju nove narodne oblasti in o svobodi.

To je bil Janko Rekelj-Špik z Blejske Dobrave, sekretar okrajnega komiteja SKOJ za Gorje Bled. V ta okraj je bila poleg Radovne, Gorji, Bleda, Podhoma in Zasipa vključena tudi njegova domača vas Blejska Dobrava.

Po meščanski šoli si je izbral poklic trgovskega pomočnika in se je tega učil pri Repetu na Mlinem na Bledu. Še preden je bil trgovski pomočnik, je zbolel za tuberkulozo. Spomladi 1943. leta je na pobudo prvorborca, sovaščana, Vlada Kersnika organiziral mladinsko in pionirsko organizacijo v domači vasi.

Vladov brat Jože Kersnik še največ ve o Špiku:

»Janko Rekelj izhaja iz napredne družine. Njegov oče je delal v mehanični delavnici železarne. Med vojno so ga Nemci zapirali, nato pa poslali v Dachau.

Jaz sem sodeloval v trojki, v katero so bili vključeni še

Jože Selan (padel v NOV), Jože Zagar (po vojni se je smrtno ponesrečil v jeseniški železarni) in Milan Batagelj (padel kot partizan 1945. leta na Koroškem). Špik je od leta 1942 organizirano sodeloval z nami. Čeprav je bil bolan, je rad raznašal partizansko literaturo, trošil letake in pisal gesla po zidovih.

Maj 1943. leta sem odšel k partizanom. Ostal sem na domačem terenu kot obveščevalec. Poročila smo pošiljali naši skupini varnostno-obveščevalne službe. Špik nas je redno obveščal o gibanju sovražnika, koliko šteje postojanka v vasi, v katere smeri hodijo patrulje, o obnašanju vaščanov, o sumljivih osebah, ki jih je opazil v vasi in drugem.

Ilegalno ime Špik smo izbrali skupaj z njim, ko je bil 1943. leta sprejet v SKOJ. Kraj ob sotočju Save Dolinke in Radovne, tik ob HE Moste, se imenuje Špik in

po tem kraju je Rekelj dobil svoje ilegalno ime. Špikov najtesnejši sodelavec in prijatelj je bil 17-letni Milan Kalan-Klek. Le-ta je ilegalno ime dobil po dobavski planini. Bil je vodja mladinske udarne skupine. Naj omenim le dve akciji dobavskih mladincev.

Blizu železniške postaje na Blejski Dobravi je med vojno stala lesena baraka. Špik nas je obvestil, da bodo Nemci preuredili barako in v njej namestili dvajset vojakov. Že tako so imeli v vasi orožniško postajo in pet vojaških postojank. Špiku sem rekel, naj mladinci zažgejo to barako. Ker on zaradi bolezni ni mogel sodelovati v akciji, je to nalogo zapopal Kleku. Le-ta je hitro zbral skupino drznih fantičev, ki so zvečer iz neke lope znosili veliko slame v omenjeno barako, nato pa jo zažgali.

Nekega nedeljskega poletnega dne sta se Klek in Otmar Novak šla kopat v grajsko kopališče na Bled. Smukala sta se okrog nemških oficirjev, skakala v vodo in se lovila po kopališču. Vse to sta delala načrtno. Budno sta opazovala, v kateri kabini ima kdo od oficirjev oblečilo. Ko sta si izbrala žrtev, sta se sončila v bližini njegove kabine, ko pa je skočil v vodo, sta hitro odprla vrata, prebrskala žepe in mu odnesla pištolo.

Klek je bil za Špikom sekretar SKOJ. Padla sta oba,

Janko Rekelj-Špik

Klek ob koncu vojne na Primorskem.

Januarja 1944. leta je Špik odšel v partijsko šolo v Cerkno. Ni bilo lahko oditi pozimi na tako dolgo in tvegano pot; to še posebno velja za slabotnega in na pljučih bolehnega fanta. Toda za Špika ni bilo ovir. Usedel se je na vlak in odpeljal do Škofje Loke. Od tod se je peš napotil proti Železnikom, dokler ni srečal kmeta s konji, ki ga je vzel na voz. V Železnikih se je oglašil na domu svojega dekleta in z njo nadaljeval pot do Farjega potoka. Tu sta zvedela, da je bila v Cerknem napadena partijska šola, zato sta se vrnila domov.

Gestapo dolgo ni izsledil aktivnega mladince, ki je tudi po vrnitvi iz Selške doline

še naprej legalno živel doma. Marca 1944. leta pa je začutil, da ga opazujejo. Pred odhodom k partizanom je napisal bratu na Štajersko pismo, ki ga objavljamo v celoti:

»Dragi brat 10. III. 1944

Življenje nam poteka mirno in srečno ter upam, da pridemo skozi to vojno viro kot zmagovalci. Očeta včeraj ni bilo iz službe, ker je spet tam, kjer je bil pred meseci, tako da je res veselo. Po meni so tudi nekaj spraševali, ali jaz jo maham veselo in z žalostnim srcem proti bogu Triglavu. Prosim Te, da vsak dan pišeš Mami in Marici, da bosta imeli vsaj to življenje in veselje. Tvoj brat Janko.

Zakaj očeta ni bilo iz službe in zakaj je spet tam, kjer je že bil? Špik je s tem obvestil brata, da so očeta spet aretirali i kot je bilo že rečeno, so ga po drugi aretaciji odpeljali v taborišče Dachau. In še pojasnilo, zakaj je bratu zapisal, »jaz jo maham veselo in z žalostnim srcem proti bogu Triglavu.« S tem je brata obvestil, da je odšel z veseljem k partizanom, toda žalosten, ker je bolan in ne ve, če bo zdržal vse napore, ki jih terja partizansko vojskovanje.

Kmalu po odhodu Špika k partizanom je prišel Druschke in opravil pri Rekelju hišno preiskavo. Pregledal je in obrnil vse žepe v Špikovi oblekah ter iskal v njih morebiti pozabljen seznam mladincev in drugih sodelavcev OF. Previdni Špik pa je pred odhodom k partizanom sam temeljito očistil vse žepe.

Ohranjeno je pismo, ki ga je Špik 12. junija 1944. leta napisal svojemu dekletu. Spoznala sta se leto dni prej

na Golniku, kjer sta se oba zdravila. To pismo je deklet dobilo šele po 18 mesecih, ko je bil Špik že zdavnaj mrtev.

»Draga Marija 12. VI. 1944

Sporočam Ti, da sem živ in zdrav, da se imam dobro. Že dvakrat sem bil namenjen k Tebi, a vsakokrat se mi je ponesrečilo. Sedaj upam, da jo bom enkrat primateh dol v vaš konec. Boljša bodočnost je tik pred vrati. Tvoj Janko.

Deset dni pozneje se je Špik oglašil pri Šancovih v Srednji Radovni. Domačega sina Žarka je prepričal, da je odšel z njim v ilegalo. Potrebne mlade, ki bi delali na komiteju SKOJ, je dejal. Na poključki strani Radovne so tesarji že napravili nov bivač za okrajni komitejevece. Pa vendar je bilo še precej dela, predvsem z opremo. Pa so šli vsak v svojo smer. Nekdo je obljubil, da bo prinesel strešno lepenko, drugi posodo malte, tretji nizek stol pa pisarniške potrebščine.

Žarko Šanca je bil komaj dvajset ur partizan in član okrajnega komiteja, že je izgubil sekretarja. Ko se je z materialom bližal bivaku, je zaslišal streljanje. Nemci so odšli, Špika pa ni bilo nikjer. Iskali so ga vsepovsod in nazadnje dobili mrtvega pod neko skalo. Dobil je rafal skozi prsi. Pokopali so ga tam, kjer je padel, po vojni pa so ga prekopali in leži na pokopališču v domači vasi.

Na položaju okrajnega sekretarja ga je po smrti zamenjal Milan Kalan-Klek. Tudi njegove posmrtno ostanke so prenesli na pokopališče na Blejsko Dobravo.

Blejska Dobrava ju ne bo nikoli pozabila.

Jože Vidic

Na izlet bom še šel

Tako je zatrdil Mihael Arnež, kmet po domače Arnežnikov ata s Podgorja pri Slovenj Gradcu. Njegovo kmetijo so namreč leta 1974 velenjski planinci izbrali za 8. točko Saleške planinske poti. Pa ne po naključju! Kmetija je bila med vojno požgana. Upostojali in požgali so jo Nemci. Kajti Mihael in njegova žena Marija sta pogostokrat sprejemala partizane; prav tako toplo in gostoljubno, kot že 11 let sprejemata pohodnike in planince, ki se odločijo, da bodo prehodili 134 km dolgo zanimivo in lepo Saleško planinsko pot. Ob Saleški planinski poti je več spomenikov in obeležij, ki spominjajo na drugo svetovno vojno.

Leta 1935 sta se z Marijo poročila in imela 9 otrok. Gospodarila sta na kmetiji, ki meri s travniki 10 hektarov. Takrat je bilo obdelovanje težje, ker ni bilo strojev. Danes gre sinu in snahi laže. Ata se spominja, da mu je bilo najtežje v življenju tedaj, ko so ga Nemci zapirali v Mariboru, kajti kmalu potem so odgnali še ženo in otroke v nemško koncentracijsko taborišče. Domačijo so z gospodarskimi poslopji in živino vred Nemci upostojali in požgali do tal. Iz Maribora, kjer so ga ob zasliševanjih pretepali, da bi izdal partizane, so ga odpeljali v Buchenwald.

Po osvoboditvi sta se z ženo Marijo in otroki znašla na opustošenem domovanju. Krepko sta morala poprijeti. Obnovila sta domačijo. Zemlja je čakala pridnih rok. Po dvorišču se je spet razlegel otroški smeh. Čas je tekel. Otroci so zrastle, se poročili in počasi zapuščali dom. Toda, kadar se spet vsi zberejo doma, za večje družinske in druge praznike, je to morda najsrečnejša družina ne le v kraju, ampak tudi širše. Saj pridejo poleg 17

vnukov in 2 pravnukov tudi njihovi starši. Veselita se vsakega posebej, če ju obiščejo.

»Težko je bilo,« pravi Mihael, »toda danes nama je lepše.« Ponosna sta oba na to, kar sta prestala v zadnji vojni, čeprav se z grenkobo spominjata vsega hudega. Za vse sta dobila odlikovanja in priznanja.

Letos avgusta je bil ata star 85 let, žena pa jih ima tudi nekaj čez 70. Oba krep-

ko skrivata leta, ne bi jima jih prisodil toliko. Oba sta prijazna, bistra in topla ter gostoljubna. Zlasti slednjega planinci ne morejo pozabiti, ko obiščejo Arnežnikovo kmetijo (dobro uro z Graške gore).

Iz njiju žarijo ljubezen, poštenost in dobrot. Življenje ju je sklesalo v človeka, ki ju je sama človečnost. Srečanje z njima je pravo doživetje, je srečanje z življenjsko močrostjo. To potrjujejo tudi številni zapiski vtisov obiskovalcev in pošta, ki jo Arnežnikova dobivata od tudi neznanih planincev.

Arnežnikova pred domačijo z vnukinjo

Dne 22. septembra sta se z ženo Marijo in sinom udeležila izleta, ki ga je PD Titovo Velenje organiziralo za točkarje (21) Saleške planinske poti. V večji meri so to kmetije, kjer imajo shranjen žig in vpisno knjigo ŠPP. Srečanje je vsako leto že od leta 1979. Udeleženci izleta se med seboj že poznajo, zato je bil izlet še bolj prijeten.

Zbrali so se ob 6. uri zjutraj pred Rdečo dvorano v Titovem Velenju. Čeprav so morali priti tja z obrobja Saleške doline, so bili vsi točni. Razporeženje je bilo veselo, kajti izletnike je na vsej poti spremljal harmonikar.

Avtobus je bil zaseden in pot se je začela. Živahni pogovori, harmonika, pesmi. Pri Ivancu nas pričaka domačin, ki gre z nami na Ivančico – goro na Ivancem in kamor nas popelje avtobus po dokaj zahtevni gozdni cesti. Tam nas že pričakujejo »Zagorci« in lepo urejena planinska kočica. Presenečeni nad gostoljubnostjo in prijaznostjo posedemo za pripravljeno omizje, kjer imamo skupno kosilo.

Po zagorsko pripravljeno kosilo, vino in okolje sredi gozdne jase na vrhu Ivančice pa lepo srčno vreme, vse to je pripomoglo, da je čas prehitro minil. Morali smo se posloviti na gori Ivančici in se zahvaliti za gostoljubnost, kajti pred nami so bili še Lepoglava, Klanjec, Kumrovec, Trebče in vrnitev v Titovo Velenje.

Izlet je bil zanimiv. Vso pot sta avtobus napolnjevala pesem in glas harmonike. V mraku smo se srečno vrnili. Ob slovesu so si vsi obljubili, da se bodo čez leto dni spet srečali.

Tako kot sta rekal najstarejša udeleženca izleta Arnežnikova s Podgorja. Že njo Marijo gresta na izlet tudi, če ga organizirajo borci, gozdarji oziroma zadruga. Se bosta šla, dokler bo zdravje.

Julijana Hočevar

Partizanski znaki in medalje /111

Udarni bataljon Toneta Tomšiča

Spominska medalja 1. slovenskega proletarskega udarnega bataljona Toneta Tomšiča je nastala leta 1982 ob 40-letnici ustanovitve in delovanja bataljona, te znamenite slovenske partizanske enote – predhodnice Tomšičeve brigade. Medaljo je oblikoval inženir Vlasto Kopač, skupno 120 medalj je izdelala delavnica Ivanke Persič v Ljubljani. Prvič so bile medalje podeljene maja 1982 na proslavi v Zapotoku. Takrat je bilo podeljenih približno 50 medalj. Drugi borci so jih dobili kasneje. Do medalje so upravičeni samo živeči pripadniki udarnega bataljona Toneta Tomšiča. Medaljo je dobila tudi Slavka Gannoni iz Zapotoka, ki je leta 1942 borcev šivala zvezde s srpom in kladivom. Medalje so srebne barve, zadaj srez napis ali številke, vse na rdečem traku, ki je izdelan kot imitacija pliša na kartonu.

Prvi slovenski proletarski udarni bataljon Toneta Tomšiča je bil uradno ustanovljen 12. junija 1942 v Zapotoku, čeprav je njegova prva četa nastala že 5. junija, sam bataljon pa je deloval še pet dni po 16. juliju 1942, ko je postal sestavni del Tomšičeve brigade. V 45 dneh njegove bojne poti se

Spominska medalja borcev Tomšičevega udarnega bataljona

je v njem bojevalo 210 borcev in 3 borke. V vojni jih je padlo 97, ranjenih je bilo 69, mnogi večkrat, 39 jih je postalo invalidov. Bataljonski poveljnik je bil Stanko Semič-Daki. Bataljon se je spopadal z Italijani, napadal vlake, največji boj je imel 20. junija 1942 na Polzevem. Julija se je srečno prebil iz velike italijanske ofenzive.

Janez J. Švajncar

Letošnja osma in deseta številka revije Borec

Če primerjamo nekaj let stare številke revije Borec z letošnjimi, vidimo vidno razliko v urejanju revije, pisanem izboru gradiva, izboru prispevkov domačih in tujih avtorjev ter v zunanji in notranji opremlitvi. Med slovenskimi revijami ima Borec posebno mesto, saj objavlja leposlovje, razprave in spomine na NOB, kar še komaj zasledimo v drugih slovenskih revijah. Revija Borec tako odpravlja veliko vrzel v popularizaciji teh stvari. Med slovenskimi pisatelji je še vedno dosti takih, ki obdelujejo neizčrpno gradivo iz osvobodilnega boja, pa jih druge slovenske revije – tako se vsaj zdi – nekako obidejo in o njih ne pišejo. Koliko monografij, spominov in leposlovja izide vsako leto samo pri založbah Borec in Partizanska knjiga! Revija Borec zasleduje vse to vsaj v občasnih recenzijah in kritikah.

Makedonsko leposlovje predstavlja v Borcu 8–9 pesnik Georgi Stalev Popovski z dvajsetimi pesmimi, ki jih je poslovenil nadarjeni prevajalec Andrej Arko. To ni več grmada nerazumljivih besed, kakor pišejo – seveda z izjemami – sodobni pesniki. Ciklus Neuklonljivost, to je vseh teh 20 pesmi, je »Darilo makedonskih umetnikov Kraljevu« (nemški nacisti so tu leta 1941 usmrtili čez 5000 ljudi). V prispodobah in simbolih se zasvetita v teh pesmih tragika in pogum ljudi, ob katerih so se navdihovali mnogi naši umetniki (spomnimo se samo pesmi Krvava bajka Desanke Maksimovič). Popovski je sicer v teh pesmih nekoliko gostobeseden, je pa zato njegova poezija lep dar tudi Slovincem, ki imamo vsaj v prevodih Ivana Minattija dober vpogled v makedonsko pesništvo. To se je po drugi svetovni vojni nesluteno lepo uvrstilo med najboljše kulturne pridobitve Makedoncev.

Med leposlovjem velja omeniti v tem Borcu še izbor kratkih sovjetskih novel v drugi svetovni vojni (med njihovimi avtorji so nam znani na primer Šolohov, Surkov, Polevoj, Paustovski, Aleksej Tolstoj itd.) V prvih letih po drugi svetovni vojni, v obdobju »socialističnega realizma«, smo nekritično vsevpred prevajali sovjetska dela, zdaj jih pa skoraj ne. Zato tak izbor sovjetskih stvaritev pomeni osvežitev po zastoji v zadnjih desetletjih.

Ob osemdesetih letih akademika Staneta Krašovca je imel pogovor z njim Lojze Štradjot. Ta je v uvodu zapisal: »Stane Krašovec sodi med tiste jugoslovanske komuniste, ki so v dvajsetih in tridesetih na Slovenskem orali ledino v preučevanjih klasikov marksizma.« Krašovec sam pa je po zgoščenem opisu svojega dela, svojih spisov in življenja v predvojni kaznilnicah povedal o svojem povojnem delu (v knjigah o človeštvu in lakoti) med drugim: »O današnji dobi demografske eksplozije in zastajanju juga za severom pa menim, da je pretirana nataliteta huda ovira za hiter in skokovit ekonomski razvoj...« Kako sodobni so torej njegovi spisi!

Naj omenimo še recenzijo knjige Soncu naproti avtorja Janeza Vipotnika izpod peresa Nade Gaborovič. Gaborovičeva vidi v Vipotnikovem opisovanju pohoda Štirinajste divizije na Štajersko predvsem junaštvo brez primere, napisano tekoče in primerno za filmsko upodobitev. Tako je Gaborovičeva med tistimi, bolj redkimi recenzenti knjig iz NOB, med katerimi so nekatere pravi leposlovni dosežek in skoraj znanstvene monografije.

Lojze Krakar

Še en – lep – spomin na Borštnikovo srečanje, ki je sicer res samo desetdnevna prireditvena »veriga«, vendar ne namenjena sama sebi. Živahno gledališko dogajanje na Slovenskem se s to manifestacijo v štajerski metropoli in v njeni širši okolici niti ne začne niti ne konča, ampak zgolj v strnjeni obliki predstavi svoje najboljše dosežke – in s tem tudi svoje namene. Med njimi zanesljivo ni na zadnjem mestu pobuda, ki jo gojijo Gledališčniki, povezani v gledališče ljudske vstaje.

Na sliki: Sonja Blaž, Vladoša Simčič in Jože Zupan ... na »terenu«.

Utrinek z beogradskega knjižnega sejma Londonski dnevnik 1944–45

Prejšnji teden se je v Beogradu končal vsakoletni knjižni sejem. Še topla je med številnim novim branjem prispela tja tudi knjiga Londonski dnevnik Izydora Cankarja, ki sta jo skupaj izdali Državna založba Slovenije in koprška Lipa, natisnila pa tiskarna Tone Tomšič v Ljubljani.

»Za dnevnik, ki ga je Izidor Cankar pisal v Londonu, smo izvedeli šele nekaj let pred njegovo smrtjo. Toda nič drugega, kot da obstaja. Cankar ni o njem

jo je s številnimi strokovnimi opombami in pojasnili opremil dr. Tone Ferenc (ob pomoči številnih zunanjih in notranjih sodelavcev, ki jih navaja po imenu v zahvali). Knjigi so dodani še kronološki pregled življenja in dela Izydora Cankarja, imensko kazalo ter uporabljena literatura in vrsta dokumentarnih fotografij.

Dnevnik obsega 122 strani, s pripisom v Atenah pa 125. Izidor Cankar ga je pisal v obdobju od 29. julija 1944 do 14. februarja 1945, torej od prihoda

Izidor Cankar, Anton Verovšek, Ivan Cankar in Fran S. Finžgar v Sori pri Medvodah 11. januarja leta 1911.

nikdar javno govoril, tudi ga ni omenjal v krogu svojih najbližjih znancev in prijateljev. Bržkone pa so o dnevniku, vsaj tako se zdi, nekaj vedeli v Londonu; to bi lahko sklepali tudi iz zanimanja, ki je vse skozi vladalo za odkup tega dragocenega dokumenta druge svetovne vojne...

Tako v uvodu pojasnjuje izid knjige njen urejevalec Lojze Gostiša, medtem ko

iz Ottawe v London (ko je bil imenovan za ministra za prosveto, pošto in telegraf v kraljevi vladi Ivana Subašiča), končal pa ga je, ko je iz Londona odpotoval v Beograd in mu po letu dni pripisal (med 14. in 23. februarjem 1946.) v Atenah, kjer je bil poslanik in opolnomočeni minister Demokratske federativne Jugoslavije v Grčiji, še nekaj strani.

B. Ž. J.

Književniki, padli med NOB

Tone Čufar

Ob 80-letnici rojstva

Te dni se spominjamo osemdesetletnice rojstva slovenskega pesnika, pisatelja in dramatika, ki se ga je že od samega začetka njegovega nastopa oprijela oznaka: proletarski pisatelj. Rodil se je 14. novembra 1905 na Jesenicah v družini tovarniškega mizarja. Na svoji proletarski poti je že kot otrok izkusil vrsto »manjvrednih« poklicev, bil je pastir, hlapec, tesarski pomagač in nazadnje mizar v jeseniški tovarni, dokler mu honorar slovenske založbe Prosveta v Ameriki ni omogočil, da se je posvetil izključno pisateljevanju. Leta 1932 se je preselil v Ljubljano.

Tone Čufar je bil v pravem pomenu besede samorastnik, ki se je do pisateljskega poklica, kot je zapisal Mitja Mejak, prebijal skozi trdo šolo proletarskega življenja. Ne samo s peresom, tudi sicer se je krepko angažiral za pravice izkoriščenih in teptanih. Se kot mladenič je postal član ilegalne Komunistične partije. Leta 1936 je bil zaradi ilegalne dejavnosti obsojen na leto dni ječe, polovico kazni je prebil v Ljubljani, polovico pa v beograjski Glavnjaci, iz katere se je vrnil leta 1937.

Ob prihodu iz ječe je nekaj časa živel v Mariboru (na Pobrežju) kjer je sodeloval tudi pri Tolem listu. Nato se je spet preselil v Ljubljano, kjer je živel pod izmišljenim imenom Karol Štru-

kelj in se ves posvetil ilegalnemu delu. Prvo okupacijsko leto je preživel kot ilegalac v Ljubljani. Italijani so ga v racijah zajeli in poslali v internacijo. Tu ga je nekdo ovadil, razkrilo se je njegovo pravo ime, Italijani so ga odpeljali v Ljubljano in ga izročili Nemcem. V Šentvidu pri Ljubljani se je zvezan odločil za beg s tovarnjaka, a so ga pri tem podrlje sovražnikove krogle 11. avgusta 1942.

Še v Gornarsu je napisal poslovni pisanarjem in dekleto, ki sodita med najlepša ohranjenaa zadnja sporočila v obdobju NOB. Prislunhimo odlomku iz pisma staršem: »Če prejmete ta list, pa ne vidite več svojega sina romarja, potem vedite, da se vas je toplo spominjal in bil z vami v mislih do zadnjega... Z mano ste imeli dokaj skrb... Imel sem vedno najboljše namene. Za vse sem vam hvaležen. Za življenje in vso skrb v vseh časih. V najtežjem je bil vedno dom, ki me je sprejel... Živimo v časih, ko morajo biti slovenske matere močne, ko morajo prenesti več kakor kdaj koli poprej. In močje, stari ali mladi, morajo biti res močje... Treba je nositi križ, ki nam je naložen. Treba je mirno vztrajati v tem viharju... Pod plazom, ki ga je vihar v teh letih sprožil, bodo zasuti milijoni, od Slovincem tisoči. Vendar narod bo ostal in končno na tej lepi

zemlji vendar enkrat zadihal in zaživel tako, kakor si zasluži.«

Že kot vajenec je začel Čufar opisovati svoje življenje in življenje svojih tovarišev. Od tedaj datirajo tudi prve objave v delavskih časnikih. Tone Pavček je zapisal v svoji študiji o Čufarju, da mu je bilo jasno, da more z vztrajnostjo, življenjskimi izkušnjami in z zaverovanostjo v življenje delavca pisati predvsem o tem življenju. K temu je Čufarja pisatelja vodila tudi njegova idejna in politična usmerjenost, saj je hotel s peresom služiti predvsem stvari delavskega razreda. Od prvih poskusov, nastalih bolj iz idejno političnega hotenja, se je počasi prebujal k opisanju resničnega življenja, v svet prave književnosti, vrtal pod površje, da so o njegovih idejah govorili junaki, ne pa pisatelj sam. Od realistične reportaže iz revirjev, kakršna je njegova prva knjiga Februarska noč (1932), je Čufar z veliko resnostjo in pridnostjo, ne da bi se kdajkoli odmikal od svojih idejnih pisateljskih zasnutkov, pisateljsko polneje in pravičneje oblikoval življenje, počasi se je kopal iz tendenciozne socialne literature v svet resničnih človeških strasti, trpljenja in problemov.

Kot pesnik je objavljial svoje proletarske pesmi v revijah Svoboda, Književnost, Ljubljanski zvon, Sodobnost, Modra ptica, Nova obzorja, kamor je pošiljal tudi svoje črtice in novele.

Slovenska literarna kritika je predvsem upoštevala Čufarja kot dramatika in novelista, manj kot pesnika.

Napisal je več iger, ki so ostale v rokopisu: Jutranja molitev,

Razbiti brod, komedija Eks. V igri Polom je prikazal delavsko okolje in spopad med kapitalizmom, delavskim zaupnikom in delavci (1934), napisal je še igr iz malomeščanskega življenja Ameriška tatvina (1937), igr iz meščanskega okolja, grotesko Mali Babilon (1939) in Tragedijo v kleti (1931), ki so jo na delavskih odrih največkrat uprizarjali.

Kot prozaist je začel z reportažami (Zlata veriga, ki jo je napisal pod psevdonimom A. Kerštan, v njej opisuje zgodovino jeseniškega delavstva) nadaljeval pa z leposlovjem v obliki črtic, novel in romanov. Zlasti se je uveljavil z novelami Gospa iz barake, Marija bi rada živela, Ljubezenska pisma delavca in delavke. Nedokončan je ostal roman Ljudje iz kleti, ki je nastal med bivanjem v Mariboru.

Po vojni je izšlo več Čufarjevih del: Pod klavir (roman o življenju jeseniškega delavstva – 1950, z uvodom E. Komavlija (Tovarna) izbor povesti in novel – 1951, v redakciji in spremni besedi F. Koblarja), Izbrano delo v dveh knjigah v redakciji C. Zagorškega in s spremno besedo Emla Cesarja – 1976).

Mitja Mejak je zapisal o Čufarju, da sta dve strasti razgibavali njegovo življenje: izredno tenak občutek za pravico, svobodo in človekovo dostojanstvo ter nenačelna zaverovanost v pisateljski poklic. Njegovo življenje je bilo vseskozi posvečeno ciljem proletarske revolucije in proletarske književnosti, ki jo je pomagal soustvarjati s svojimi izvirnimi deli.

Dušan Mevlja

Dachauske risbe

Šestega novembra ob 11. uri so v Muzeju ljudske revolucije Slovenije v Ljubljani odprli razstavo dachauskih risb, ki so v tem zloglasnem nemškem uničevalnem taborišču nastajale od januarja 1944 do junija 1945.

Protivojna karikatura

Med oktobrskimi spominskimi dnevi v Kragu jevcu, kjer vsako leto z veliko šolsko uro počasti spomin na 7000 ustreljenih učencev in učiteljev ter drugih rodoljubov, je potekal tudi letošnji natečaj karikaturnistov na protivnojnem temati. Dobitnik najboljše protivojne karikature za letošnje leto je vzhodnonemški likovnik Ulrich Vorchhner iz Leipziga, katerega karikatura je brez besed.

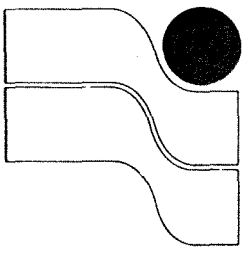

NAGRADNA KRIŽANKA

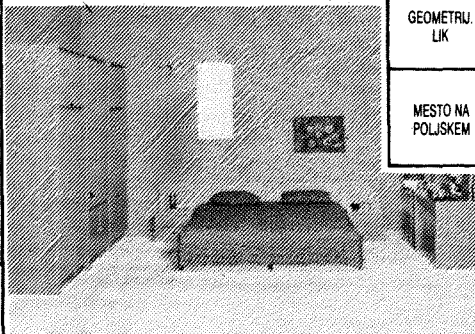
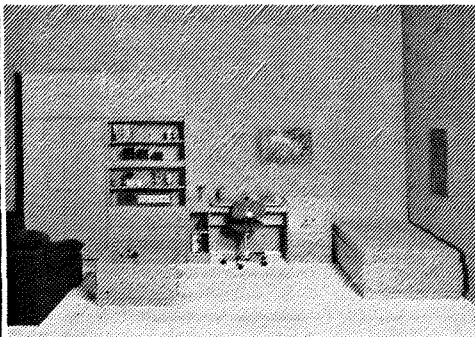
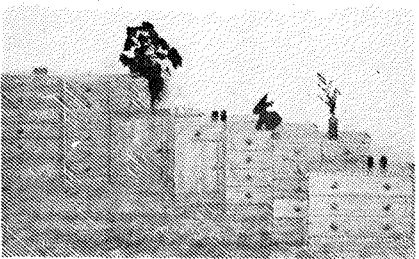
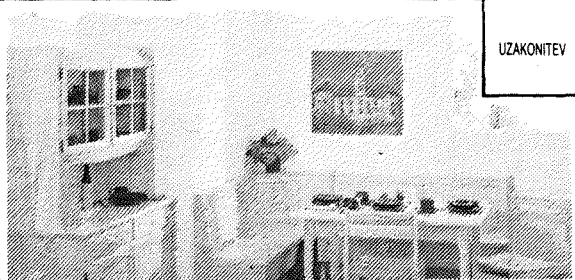
LESNA INDUSTRIJA IDRIJA

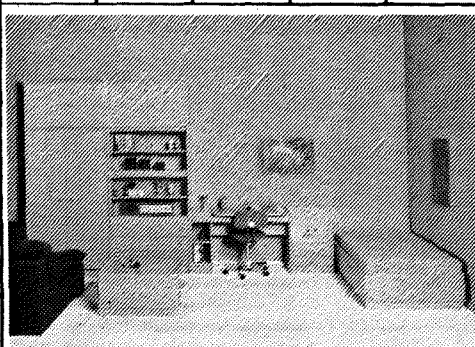
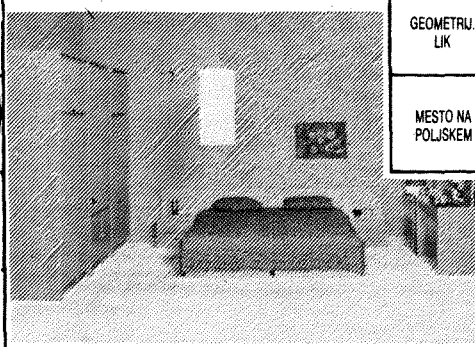
Razpis nagradne križanke

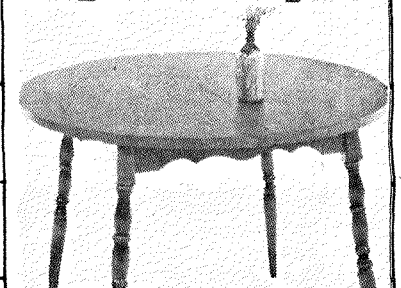
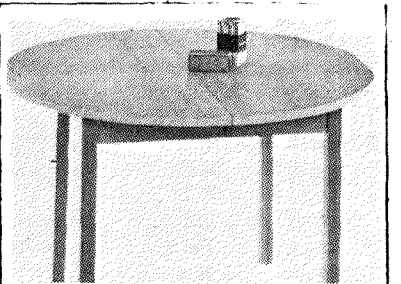
Tokrat vam je pripravila nagradno križanko Lesna industrija Idrija. Pravilne rešitve pošljite do 21. novembra 1985 na naslov: Uredništvo TV-15 Naš tovariš, Miklošičeva 28, 61000 Ljubljana. Na spodnji levi rob pa pripišite Lesna industrija Idrija. Tri reševalce čakajo knjižne nagrade iz programa založbe Borec.

SLOVENIJA
lesna
industrija
idrija

LITU	ŠTEVNIK	SLUŽBA DRUŽBEN. KNJIGOV.	VRSTA GLODALCA	VISOKA IGRALNA KARTA	VPREŽNA ŽIVAL	VRSTA ČAROVNIJE	TOVARNA PIVA	GOETHEJEVA MATI	DARILO	
SPIS				SPLETKAR MEDMET BOLEČINE						
POVDAREK	MANUŠA DOLINA	POLIČ ŠPANSKO M. IME						VOJVODINEC	VRSTA ŽUŽELKE	
						NASELJE				
				DOMAČA ŽIVAL	IDI	GROBO SUKNO				
						ORNA ZEMLJA MESTO V AVSTRALJI				
			LEER GRŠKI OTOK							
								VRSTA KAZNI	SLOVNIČNI POJEM	
ZIDNA OBLOGA	365 DNI	VRSTA POŠKODBE PRVI MOŠKI					NADA VRSTA ANTILOPE			
				TUJ DVOGLASNIK	BELOPAVLOVIČ DEL POSODE					
			FRANCOSKI DRAMATIK MOLIBDEN							
						STVAR PREGOVOR				
				OSVEŽILNA PIJAČA				REKA V SZ OUDIPOVA HČI		
				PROCI					VLASI PANJ	
				VRSTA ČOLNA						
				NEZNANKA V MATEMAT.	MAMILO	POD OBOROŽEN TAT				
				GEOMETRU. LIK					MARIBORSKI TOVARNA	
				MESTO NA POLJSKEM						
				DRŽAVA V AFRIKI						
				HAČATURJAN						

ŠTEVNIK		ROMUNSKI SKLADATELJ	VRSTA BOBNA
	▼		
ESTONEC			
ENAKA VOKALA			
	KALCU		
	PAMET		

NAGRADNI KUPON

IME: _____

PRIIMEK: _____

NASLOV: _____

Narava živi... pa tudi umira — odvisno je od človeka

Ekološka problematika v Tovarni dušika Ruše

Posodabljanje tehnologije je ključ!

Pokukajmo v tovarno dušika v Rušah in pogledjmo, s kakšnimi ekološkimi problemi se ta čas ukvarja veja industrije, na katero leti množica očitkov vseh, ki so jim v prvi vrsti pred očmi človek in njegovo zdravje ter zdravo človekovo okolje. Pogledjmo, kako premišlujejo o vsem tem v ruški tovarni, s kakšnimi težavami se srečujejo in kaj so že storili, da bi tudi oni prispevali k bolj zdravemu delu svojih zaposlenih, k boljšemu okolju tovarne in širše Dravske doline. O tem nam je tokrat pripravil zapis inženir Miha Prijatelj.

Kalcijev karbid

se uporablja približno 70 odstotkov za proizvodnjo acetilena za plamensko varjenje, 20 odstotkov za proizvodnjo topil in drugih kemičnih izdelkov in 10 odstotkov za odžveplavanje v metalurgiji. Proizvodnja karbida v Rušah se je začela leta 1918, to je komaj 20 let potem, ko so bile na svetu (v Kanadi) in v Evropi (v Jajcu) zgrajene prve elektropeči za to proizvodnjo.

Kljub številnim predelavam in izpopolnitvam, ki jih je doživela od 1918. leta naprej, je danes proizvodnja kalcijevega karbida v Rušah zastarela. Poraba surovin in energije na tono karbida je visoka, delovne razmere so težke in proizvodnja se odvija ob znatnem onesnaževanju okolja. Ker pa je to danes edina tovarna kalcijevega karbida v Jugoslaviji in je od nje odvisno normalno delovanje celotne jugoslovanske kovinskopredelovalne industrije, te proizvodnje nimamo namena ukiniti, ampak smo jo začeli temeljito modernizirati.

Z ekološkega vidika je pri tej proizvodnji problematično in vredno posebne pozornosti: prašenje pri razkladanju, skladiščenju in internem transportu surovin (posebno žganega apna), onesnaževanje okolja s prahom iz pečnega plina ter prašenje in hrup pri finalizaciji, to je pri drobljenju, sejanju in pakiranju karbida.

Prvi problem je Tovarna dušika (TDR) rešila že pred dvema letoma s postavitvijo dveh silosov za žgano apno, ki sta zamenjala prejšnje skladiščenje apna pod nadstrešnico in zaradi katerih ni le odpravljeno prašenje pri skladiščenju in internem transportu, ampak tudi v znatni meri zmanjšano nastajanje prahu v peči, ker prihaja zdaj apno manj v stik z zrakom in manj razpada v prah.

Z zamenjavo stare, fizično iztrošene in tehnološko zastarele sortirnice karbida z novo bosta tudi prašenje in hrup pri končni pripravi karbida odpravljena, in sicer do konca letošnjega novembra. Namesto 54 delavcev, ki delajo v težkih delovnih razmerah, bo v novi sortirnici isto delo opravljalo le 21 delavec v bistveno boljšem delovnem okolju. Vrednost te investicije je približno 500 milijonov dinarjev.

Najbolj obsežna faza modernizacije – zamenjava sedanje odprte s sodobno zaprto elektropečo pa je še v pripravi in jo bo Tovarna dušika Ruše ob sodelovanju svetovne banke in domačih bank izvedla v naslednjih treh letih. Gre za spremembo tehnološkega postopka, katere rezultat bo ne samo popolna odprava onesnaževanja okolja s prahom iz dimnikov karbidne peči, ampak tudi bistveno znižanje porabe surovin in energije na tono karbida, večja proizvodnja, boljša kvaliteta kar-

bida in bistveno izboljšanje delovnih razmer in produktivnosti.

V zaprti peči zajeti pečni plin bo Tovarna dušika Ruše rabila kot gorivo pri proizvodnji apna in sušenju koks, v posebni čistilni napravi izločeni prah pa za razkisljevanje tal v poljedelstvu. Investicija bo po ocenah iz maja letos stala blizu 4 milijarde dinarjev in bo največja posamična naložba Tovarne dušika Ruše v obdobju 1986–1990.

Predčasna bi bila naknadna obravnava onesnaževanja okolja s proizvodnjo karbida. Kljub temu naj povemo, da pečni plin in prah iz karbidne peči ne vsebujeta strupenih snovi. Glavna sestavina prahu iz karbidne proizvodnje sta namreč apno in apnenec, ki razkislujeta tla v okolici tovarne ter absorbirata in nevtralizirata SO₂ iz zraka. Zato v prašnih padavinah vsako zimo, ko se po našeljih na veliko kuri s premoči in mazuti, naraste vsebnost sadre v teh padavinah tudi čez 10 odstotkov, medtem ko poleti sadre v prašnih padavinah ni. Tovarna dušika je torej samo najbolj viden, ne pa tudi najbolj nevaren onesnaževalec in zastrupljalec okolja v Dravski dolini. Kljub temu pa bo svojo proizvodnjo karbida modernizirala in v celoti prenehala onesnaževati okolje.

Ferolegure

so poleg železa najbolj pomembna surovina v sodobni proizvodnji jekla in raznih livarskih izdelkov. Tovarna dušika izdeluje ferosilicij, ferokrom in posebne ferolegure za livarstvo in je edina tovarna v Sloveniji. Poleg Tovarne dušika Ruše delajo v Jugoslaviji ferosilicij še tri tovarne, ferokrom še dve, posebne ferolegure za livarstvo pa nobena. Razen za nemoteno delovanje domačih jeklarn in livarn so ferolegure zelo pomembne tudi kot naše tradicionalno izvozno blago.

Za proizvodnjo ferosilicija ima tovarna dve sodobni elektropeči iz let 1971 in 1980. Leta 1981 je za tedanjih 150 milijonov dinarjev zgradila ogromen **vrečasti filter** z zmogljivostjo 800.000 m³/h, ki prečiščuje pečni plin iz obeh peči za ferosilicij in še iz peči za ferokrom. **Na dan ujame dobrih 30 ton prahu**, ki je prej uhajal v zrak in ga onesnaževal. Namesto 30 ton gre danes v zrak le še nekaj 100 kilogramov prahu na dan oziroma kakih 20 mg/m³, kar je znatno pod dovoljeno mejo.

Glavna sestavina tega prahu (okrog 90 odstotkov) je silno drobna amorfná kremenica, ki za razliko od kristaliničnega kremenca ne povzroča silikoze, ima pa vrsto koristnih lastnosti, ki so jih odkrili šele v zadnjih dveh letih in zaradi katerih je postala zelo iskan in dobro plačevan material. Uporablja se predvsem v gradbeništvu za specialne betone in cement-

ne strešnike. Leta 1981 so v tovarni filtrni prah peletizirali in ga vsega vozili na hald, kako leto pozneje je začela pelete po nizkih cenah prodajati domačim cementarnam, danes pa nepeletizirani prah v celoti izvažajo, in sicer po nekajkrat višjih cenah od nekdanjih. Dodatek prahu betonu namreč poveča trdnost in korozijsko odpornost betona, hkrati pa mu zmanjša toplotno in elektroprevodnost, posebno pa se s tem zmanjša prepustnost vode. Do tega odkritja niso za prah od filtrov za odpraševanje peči za ferosilicij poznali nobene zadovoljive uporabe.

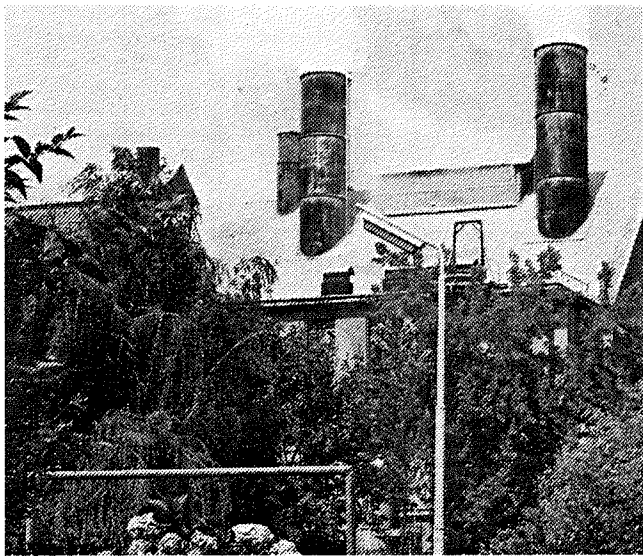
Leta 1984 so filter v celoti obnovili in ga povečali za 20 odstotkov. Za to je ponovno dala približno 150 milijonov tedanjih dinarjev. Poleg tega je začel v letu 1984 uspešno obratovati filter za odpraševanje naprav za finalizacijo ferosilicija (drobljenje, sejanje in pakiranje), ki je stal 30

rokrom suraffine pa bo urejeno šele okrog leta 1990, ko bodo spremenili tehnološki postopek proizvodnje in na mesto teh dveh zastarelih peči postavili novo, sodobno elektropeč za to proizvodnjo. Ob tem je treba še reči, da je prah iz peči za ferokrom suraffine grob in da bo imelo odpraševanje teh peči večji pomen za izboljšanje delovnih razmer v obratu kot pa za širše okolje tovarne.

Ze čez kak mesec bodo v tovarni preselili proizvodnjo posebnih ferolegur v nov obrat s sodobnimi napravami za proizvodnjo, ki so v celoti odpraševane in zavarovane pred hrupom. Vrednost obrata je približno 90 milijonov dinarjev, od tega samo za filtre in protihrupno zaščito 30 milijonov dinarjev.

Tehnični plini

pravzaprav ne pomenijo posebnega onesnaževalca okolja. Še odprti problem apnene vode bodo rešili v letu 1986 s preavitvijo obstoječega obrata za acetilen na novo lokacijo, ki bo imela vgrajeno recirkulacijo procesne vode (kot je to že urejeno v obratu tovarne v Črnučah). Do pred nekaj leti je bila velik problem apnena

V Tovarni dušika Ruše je zaposlenih 2200 ljudi. Lani je bila po skupnem dohodku na 15. mestu v SRS. Izdelujemo: kalcijev karbid, ferolegure, tehnične pline, korund, karborund, umetna gnojila in sredstva za varstvo rastlin.

milijonov dinarjev in v katerem se ujame blizu 1000 kg kovinskega prahu na dan (v vrednosti kakih 150.000 din). Z razširitvijo filtra za elektropeč in postavitvijo filtra za finalizacijo je proizvodnja ferosilicija in delno tudi ferokroma v celoti in dolgoročno spravljena v sklad s predpisi in s najnovejšimi tehničnimi dognanji na področju varstva okolja, pri tej proizvodnji.

Odpraševanje ferosilicija pa še vedno predstavlja velik strošek, ki dosega 5 do 10 odstotkov prodajne cene ferosilicija, a s prihodkom od prodaje prahu še zdaleč ni pokrit. Samo motorja za pogon glavnih ventilatorjev imata moč 2500 kW. Vsaki dve leti je treba menjati filtrne vreče, ki so uvožene in stanejo približno 700.000 DM. Itd.

Odpraševanje iz največje peči za proizvodnjo ferokroma so rešili v letih 1981 in 1984 skupaj z odpraševanjem ferosilicija, **odpraševanje dveh manjših peči za fe-**

brozga, ki nastaja pri proizvodnji acetilena, danes pa jo vsi sproti pobere gradbena operativna in jo uspešno uporablja namesto apna. Nekaj te brozge koristno porabijo tudi v kemični industriji in v poljedelstvu (za nevtralizacijo kislil vod in za apnenje tal).

Od tehničnih plinov proizvajajo **kisik, dušik in aceten** ter z njimi oskrbujejo večino Slovenije in del Hrvaške. Aceten v celoti in precejšen del kisika uporabljamo za plamensko varjenje in rezanje, dušik pa predvsem za vzdrževanje inertne atmosfere v nekaterih občutljivih procesih na področju kemije in metalurgije. Razen pri naštetih se kisik in dušik kot pomožni material uporabljata še na vrsti drugih področij.

Korund in karborund

Tovarna dušika Ruše je edina tovarna korunda in karborunda v Jugoslaviji. Z 20.000 tonami korunda pokriva vse potrebe domačega tržišča, 20.000 ton na leto pa ga izvažajo. Karbo-

rund pretežno izvažajo. Tako korund kot karborund sta osnovni material za proizvodnjo brusov in sodobnih visokokakovostnih proti ognju odpornih materialov.

Korund proizvajajo v Tovarni dušika Ruše v 12 elektropečeh in nato drobijo, sejejo in pakirajo. Finalizacija je sodobno urejena, z vsemi potrebnimi napravami in ukrepi proti hrupu in prašenju. **Peči za zdaj še niso odpraševane.** Razlog za to je dejstvo, da kljub nekajletnemu prizadevanju znane domače firme in več tujih, da bi najprej na eni peči napravili primerno odpraševanje, ta naprava še vedno ne daje tako dobrih rezultatov, da bi lahko enake izdelali in montirali še na drugih 11 pečeh. Prizadevanja se nadaljujejo. Tudi karborund še ni odpraševan, vendar zanj velja približno isto kot za korund.

Umetna gnojila in sredstva za varstvo rastlin

Tovarna dušika Ruše proizvajajo umetna gnojila že več kot 60 let, sredstva za varstvo rastlin pa 15 let. Z umetnimi gnojili pokriva dobro polovico slovenskih potreb in tudi del potrebe pridelovalcev nekaterih posebnih poljedelskih kultur v drugih republikah (tobak, sladkorna pesa). Dokaj pomembna in specializirana pa je tudi ruška proizvodnja sredstev za varstvo rastlin.

Naprave za to proizvodnjo so v zadnjih nekaj letih popolnoma posodobljene, pri čemer so bili upoštevani tudi vsi predpisi glede varstva okolja. Del proizvodnje sredstev za varstvo rastlin pa se za tovarno dušika Ruše odvija v Pinusu v Račah, kjer so zadnja leta tudi ob finančnem sodelovanju TDR vložili veliko denarja, da so modernizirali obrate, tudi in predvsem s stališča varstva okolja.

Boljši sistemi, sanacije, raziskave, pravilniki

Vse doslej napisano se v bistvu nanaša le na problematiko varstva zraka v tovarni. Razlog je v tem, da so drugi problemi s področja varstva okolja v tovarni v primerjavi z onesnaževanjem zraka ne samo manj opazni, ampak tudi bistveno manjši.

Letos so dokončno ločili sistem za oskrbo s pitno od sistema za oskrbo s tehnološko vodo. Pripravljajo tudi ločitev kanalizacije za tehnološko in sanitarno vodo ter priključitev sanitarne odpadne vode na krajevno čistilno napravo, ko bo zgrajena. Vse hlajenje v tovarni je indirektno, zato problema onesnaževanja tehnološke vode oziroma ga po že omenjeni ureditvi recirkulacije tehnološke vode v proizvodnji acetilena sploh ne bo več. V zadnjih letih so uvedli tudi več recirkulacij hladilne vode. Za zdaj ima še odprte hladilne stolpe, drugo leto pa bo začel delati prvi indirektni sistem za hlajenje te vode, s katerim bodo postopoma zamenjali vse sedanje odprte sisteme.

Surovine v odprtih skladiščih žlindre in drugi stranski produkti, ki v tovarni prihajajo v stik z meteorno vodo, so praktično netopni. Vseeno pa tem vprašanjem zadnja leta posvečamo veliko raziskovalnega dela in izmenjujemo izkušnje s podobnimi tovarnami v Jugoslaviji in drugod po svetu.

TDR je že leta 1976 izdelala in sprejela program za sanacijo okolja, po katerem postopoma odpravlja vire onesnaževanja in v okviru katerega so bili izvedeni tudi vsi zgoraj navedeni ukrepi. Tovarna ima tudi popis virov onesnaževanja okolja, kate-

o meritvah emisij in imisij, na osnovi katerega redno preverjamo onesnaževanje in učinkovitost oziroma zadovoljivost ukrepov za varstvo okolja. Pripravljamo tudi pravilnik o poslovanju tovarniške deponije odpadkov, ki bo začel veljati do konca tega leta.

Kljub težavam na področju stanovanjske gradnje je tovarna izdelala program preselitve stanovalcev iz hiš tik ob tovarniški ograji (in javni železniški progi) v ustrezna stanovanja na vasi. Obstoječe hiše bomo odstranili. S to akcijo bodo stanovalci dobili ustreznejša stanovanja, tovarna pa si bo pridobila prostor za širjenje. Od leta 1983 naprej je bilo izpraznjenih že 70 stanovanj (od skupno 95).

Za načrtovanje in izvajanje številnih in obsežnih aktivnosti na področju varstva okolja v TDR skrbijo proizvodni in vzdrževalni tozdi, razvojno investicijski sektor, finančna služba, služba nadzora kvalitete, služba za varstvo pri delu in drugi – vsak na svojem področju in vsak s svojimi nalogami. Poleg tega pa v tovarni prav zdaj ustanovljajo še lastno ekološko službo, ki se bo poleg splošne ekologije ukvarjala tudi s problemi delovnih razmer. Prvi strokovnjak za to področje od 1. septembra že dela v tovarni.

Kaj pa carinski predpisi pa pisanje o ekologiji...

Prepričani smo, da ni prav, ker uvoz opreme za varstvo okolja ni oproščen ali vsaj močno razbremenjen plačevanja carine in drugih dajatev. Ali ni varstvo okolja najmanj enako pomembno, a v še večjih težavah, kot so bile zimske olimpijske igre? Precej stvari za varstvo okolja sicer že dajajo v naši državi, veliko tega pa je treba tudi uvoziti. Pred časom neka jugoslovanska tovarna ferolegur ni mogla plačati carine, pa je uvozna oprema za sanacijo okolja nekaj let ležala na carini, tovarna pa je grobo onesnaževala okolje, dokler ni dočkala boljših časov in svojo opremo odkupila od carine na licitaciji...

Podobne pripombe veljajo številnim drugim prispevkom in dajatvam, s katerimi je obremenjeno gospodarstvo, hkrati pa menimo, da bi moralo biti gospodarstvo prav pri reševanju problemov varstva okolja podprto s splošnimi družbenimi sredstvi (z usmerjanjem zbranskega denarja za raziskave s tega področja in tudi za konkretne rešitve zapletenih ekoloških sanacij. Tako navsezadnje delajo v mnogih razvitih deželah.

S tem smo že pri naslednji naši pripombi, ki se nanaša na pisanje in poročanje o ekološki problematiki. Poleg tehničnih in na osnovi dobrega poznavanja napisanih prispevkov je veliko površno in senzacionalistično napisanih člankov in novic, ki manj obveščajo pa bolj dezinformirajo bralce. Članek o okolju namreč avtorji pogosto pišejo na hitro, v udobnih pisarnah in daleč od dejanskih problemov.

Neurejeno okolje je običajno tesno povezano z neurejenimi in težkimi delovnimi razmerami, ki najbolj prizadevajo delavce v tovarni in njihov bivalni prostor v bližini in daljnji okolici tovarne. Zato je na samo njihova dolžnost, ampak tudi njihov neposredni interes, da staro onesnaževanje okolja čimprej odpravijo in ne uvajajo novega. Tak interes obstaja tudi pri zaposlenih v Tovarni dušika Ruše. Veliko je že narejenega. Žal pa je s tem tako kot s katerim koli drugim pospravljanjem: vidi se samo tisto, kar še ni narejeno.

Inž. Miha Prijatelj

Eden naših najbolj marljivih dopisnikov je Adolf Ankon iz Slovenj Gradca. Dan za dnem poroča o ljudeh, o dogodkih, o značilnostih svojega kraja in njegove širše okolice. Iz dopisov, ki so se natekli v zadnjih nekaj tednih, smo sestavili

Slovenjgraški mozaik

izpod peresa Adolfa Ankona

Težave v Žančanih

Zaradi nekaterih razlogov se je gradnja strelišča v Žančanih zapletla. Že pred leti je gradbeni odbor s sodelovanjem predstavnikov Uprave za notranje zadeve, postaje Milice, Občinskim štabom teritorialne obrambe, Oddelkom za ljudsko obrambo Slovenj Gradec, JLA Dravograd ugotovil, da gradbena dela niso dokončana. Kljub temu su uporabljali strelišča nenadzorovano mnogi izmed zgoraj naštetih za svoje potrebe. Za varnost seveda ni bilo poskrbljeno. Zemljišče je vse bolj zaraščeno, nastaja družbena škoda.

Gradbeni odbor je že nekajkrat opozoril, da bi bilo potrebno stvari urediti. Ob sodelovanju strelske družine Iverke z Otiškega vrha je uredil strelišče za disciplino TRAP.

Letos je to večnamensko strelišče prevzela občinska strelska zveza. Sedaj je na vrsti dokončanje stavbe, vendar pa bo treba urediti še cestišče od Podgorske ceste do strelišča.

Pester program

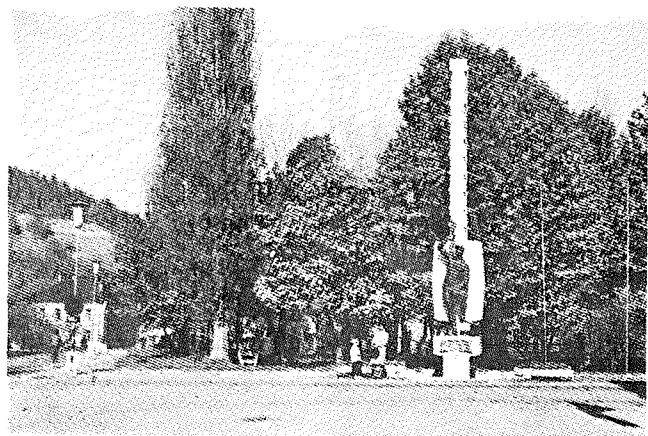
Praznovanje krajevnega praznika so v Slovenj Gradcu pripravili zelo pozorno: zvrstile so se številne prireditve, ki jih je obiskalo precejšnje število krajanov. Semkaj lahko prištejemo tudi koncert pianista Antuna Kraljevića iz Zagreba in tekmovalno prvenstvo za Šavceve memorial. V Parku skojevcev na Legnu so se že petič zbrali borci, mladina in drugi krajanje. Mladež iz soseseke Legen jim je pripravila lep kulturni program. Zelo prisrčno je izzvenelo srečanje starejših občanov v gostišču NAMA. Ves teden so se vrstila športna srečanja, ki so se jim pridružile še enote civilne zaštite, ki so tekmovala za pokal krajevne skupnosti. Omeniti velja še prireditev za najmlajše živčav v Parku skojevcev, ki je privabila več kot sto cici-bančkov. Knjižnica Ksaverja Meška je najmlajšim postregla z uro pravljic, v kulturnem domu pa si je bilo mogoče ogledati slovenski film Naš človek Jožeta Pogacnika. Gledalci so se lahko pogovarjali z režiserjem in glavnimi igralci. Precej pozornosti je zbudil koncert pevskega zborov v avli Splošne bolnišnice. Prireditvam

sta se pridružili še razstavi Zaključni boji na Koroškem (pripravil jo je Koroški pokrajinski muzej) in (v Mladinski knjigi) likovnih del slikarja grafika in restavratorka Leona Sliwinskega z Dunaja.

Družbenopolitično delo v teritorialni obrambi

Ne bo odveč še enkrat poudariti, da je usposabljanje ljudi na področju splošnega

ljudskega odpora še kako pomembno in da ima pri tem še posebej pomemben

Tone Turičnik

Koroški portret

Ni še dolgo, kar sem obiskal profesorja Toneta Turičnika, ravnatelja Srednje šole Edvarda Kardelja v Slovenj Gradcu, prizadevnega kulturnega delavca, ki se s tem delom ukvarja že več kot trideset let, ne da bi pri tem zanemarjal učnovzgojno delovanje.

»Če kaj rad delaš, ni nič težko«, je dejal. »Združujem pač kakor vem in znam, oboje, prenašam izkušnje z enega področja na drugega, izoblikujem spoznanje: navsezadnje, ta prizadevanja so si blizu. Gre pač za vsestransko ozavešanje človeka.«

Profesor Tone Turičnik redno sodeluje pri različnih prireditvah v Slovenj Gradcu, tudi pri letošnjih ob 40-letnici Zdrženih narodov. Takšna organizacija je seveda zelo zahtevna in zapletena zadeva, rečem.

»Bilo je veliko priprav, dopolnjevanja, usklajevanja, imamo komisije, odbore, vse pa prepletata organizacijski odbor in koordinacijsko telo, ki ga vodi primarij Plešivčnik. Zaupali so mi komisijo, ki je načrtovala in organizirala spremljajoče prireditve.«

Zdaj, ni še tako dolgo, je Tone Turičnik ravnatelj? »Novo delovno mesto terja nove naloge, nove dolžnosti. Vse to bom pač moral zvesti z mojim siceršnjim delovanjem. Rad bi dosegel, da bi se šolsko življenje še bolj utrdilo in povežalo z okoljem in da bi se zraslo z družbenim delom. Šolsko delo mora postati bolj cenjeno, mi, prosvetni delavci, pa se bomo morali potruditi, da utrdimo naše vzgojne naloge in cilje. To bomo lahko dosegli le vsi. S skupnimi, ne razdrobljenimi močmi.

Draga in Jože Gnamuš

60 let skupnega življenja

Devetnajstega oktobra sta Draga in Jože Gnamuš, krepka Koroška, slavila šestdesetletnico skupnega življenja. Jože se je rodil pred 85 leti, Draga pa pred 81.

Jožeta so s sedemnajstimi leti poklicali v avstroogrsko vojsko, in tako se je znašel na italijanski fronti. Ko je bilo vsega konec, se je pridružil Maistrovi vojski v Mariboru.

Leta 1925 se je odločil, da svoje življenje za vselej zveže z Dragico. Rodila mu je tri otroke. Med narodnoosvobodilnim bojem nista stala ob strani, četudi nista bila več mlada. Leta 1944 so ju celo izvolili v mestni odbor OF Slovenj Gradec. Že med vojno in še posebej po njej sta z vso dobroto in požrtvovalnostjo skrbela za otroke padlih borcev. Dragica je že od leta 1943 delovala v najrazličnejših oblikah narodnoosvobodilne oblasti in s svojim delom ni prenehala niti po osvoboditvi.

Obadva sta dobila vrsto priznanj in odlikovanj, Jože med drugim medaljo zaslug za narod in spomenico borcev za severno mejo, Dragica pa medaljo zaslug za narod in red dela s srebrnim vencem.

Partizanske bolnišnice na Pohorju

»Partizanski tisk je bil zvest spremljevalec vsakega partizana, bil je življenjska potreba bolj kakor vsakdanji kos kruha,« je v Komisarjevih zapiskih napisal Matevž Hace.

Koroška partizanska tehnika Kajuh je delovala v Vodrižu od jeseni 1944 do konca marca 1945. leta. Tiskali

so časopis, brošure, letake in obvestila okrogneja od bora OF Dravograd. Zlasti znane so bile ilustracije, ki jih je mojstrsko oblikoval Herbert Končan-Amor. Konec marca 1945 so jo nemški vojaki obstreljevali, približati pa se ji niso mogli. Osebe z vodjo tehnike inž. Vojkom Hohnjecem – Miletom je ponoči odneslo stroje in gradivo na varno. Naslednji dan so Nemci tehniko zasuli z minami in jo požgali. Kljub temu je tehnika znova zaživela in delala do konca vojne. Vsestransko in požrtvovalno so ji pomagali okoliški kmetje.

Seveda so bile tehnike še drugod po Koroškem. Že novembra 1942 je na območju Spodnjega Razbora začela z delom tehnika, ki je služila predvsem potrebam pohorskega bataljona, pozneje pa šaleško mislinjskemu okrožju. Poleg številnih dokumentov in letakov so v njej natisnili tudi pesmarico in radijske novice. Večkrat

se je selila, v letu 1943 pa je ponatiskovala tudi tisk pohorskega poročila za Štajersko, radijska poročila pa tudi Slovenskega poročevalca in partizanske pesmi.

V letu 1944 so na Koroškem ustanovili več manjših tehnik, med njimi tehniko Skovik, ki je najprej delala nad Škalskimi Sirkovcami, oktobra 1944 pa so jo preimenovali v tehniko Kajuh.

V okolišju Pameč (v Skratkovem gozdu) je delovala tehnika Drava, v Suhem dolu, pod Kozjim hrbtom tehnika Bojan 33, na ombočju Primoža na Pohorju nad Vuzenico pa ciklostilna tehnika Krištof-Stane Ilc, s katero so sodelovali še tehniki iz Mislinjske doline.

Ob naštetih sta v Mislinjski dolini delovali še dve vojaški tehniki: tehnika Sova v Mislinjskem jarku (14. divizije) in Sever, ki je imela bazo v hribih severno od Pameč. Tudi v teh tehnikah so ponatiskovali tisk drugih tiskarn, različne časopise itd.

Spomin na akcijo

Franc Fišer je iz Starega trga pri Slovenj Gradcu. Bil je med tistimi, ki so ustavili vlak in razorožili vojake, ki so se peljali na dopust v Nemčijo. Ob napadu je bil ranjen, se spominja Fišer, tudi Murat, Anton Plešnik, ki je pozneje odšel na zdravljenje h kmetom. Akcije, ki jih je zasnoval Murat, so bile vselej uspešne.

Pozneje je Murat s borci odrinil na Dolenjsko. Po nenehnih spopadih z belgardisti je bil v pozni jeseni v bližini vasi Hinje sklican zbor vseh brigad, ki so se bojevale na Dolenjskem. Med borci, ki jih je takrat odlikoval komandant slovenske partizanske vojske, je bil tudi Murat: dobil je red hrabrosti.

Dne 3. maja 1945, pravkar je postal komandant bataljona, so Murata hudo ranili. Igubil je zavest in se znašel v bolnišnici na Mučeniški planini.

Ko je prišla naposled svoboda, je Muratu postalo jasno, da se bo zaradi hudih ran moral privaditi na popolnoma spremenjen način življenja...

Pogovor v Tovarni usnja Slovenj Gradec

»Preveč jih je, ki stoje ob strani!«

Bojan Šišernik je zaposlen v Tovarni usnja, sicer pa je tam tudi sekretar OOKZ DSSS.

»Že vnaprej je treba povedati, je dejal ob našem obisku, da smo člani zveze komunistov zvečine starejši delavci in da je v naši osnovni organizaciji zelo malo žena. V finančno računovodskem sektorju je sicer precej mladih, vendar iz znanih razlogov ne kažejo nikakršne pripravljenosti za vstop v ZK. Spremeniti bo torej treba naš lasten odnos do družbe in dela nasploh.«

Povprašali smo: zakaj med ljudmi ni večjega zanimanja za delo v družbenopolitičnih organizacijah, zakaj ne vstopajo v ZK?

»Veliko jih je, je odgovoril, ki menijo, da so s tem, ko so izpolnili svoje delovne obveznosti, že družbenopolitično aktivni. Ugotavljamo, da se s tem delom ukvarjajo pretežno isti ljudje, drugi pa stoje ob strani – in opazujejo. Niso pripravljeni žrtvovati niti kančke svojega prostega časa. So tudi takšni, ki menijo, da bi z vstopom v ZK dobili naloge, ki jih ne bi bili sposobni izvršiti. Mislim tudi, da so ljudje še vedno preskromno obveščeni, seznanjeni o delovanju zveze, njenih ciljih in perspektivah...«

Kdaj se sestajate?

»Po potrebi, predvsem pa takrat, ko je treba spregovoriti o gradivu občinskega komiteja, aktualnih gospodarskih in političnih razmerah v našem okolju in zunaj.«

In še je povedal, da je med ljudmi precej pripomb na račun neučinkovite stabilizacije, ki se vse bolj razraščajo v kritizirstvo.

Razborski »črni« dan

Leto za letom se ljudje na Razborju v koroških hribih v oktobru spominjo na dan, ko se je tu zapletla Tomšičeva brigada v hud spopad z Nemci, na meglo in nemške topove, ki so z vso silo obstreljevali mnogo šibkejšega nasprotnika. Proti večeru tistega usodnega dne so se tomšičevci morali umakniti na Upeško goro. V spopadu je zgorelo več poslopij, tudi Lipševa domačija.

Ob obletnici se na Razbor odpravijo tudi mladi. Da jim povedo o razborskem »črnem« dnevu. Da si ogledajo bunker pri Vernešku, pri Starem, kot so mu rekli, partizansko zavetišče, v katerem je bila nekaj časa tudi Mica Šlandrova. To zavetišče radi obiskujejo tako stari kot mladi. Zlasti mladi se ne morejo načuditi, v kako skromnih in hudih razmerah so se bojevali naši ljudje.

Delo delegacij

Doslej je bilo v slovenjgraški krajevni skupnosti dvanajst delegacij s 109 delegati. Priprave za volitve novih so se že zdavnaj začele, evidentiranih je že več kot 600 možnih kandidatov.

Pri ocenjevanju uspešnosti dela delegacij se delegati največkrat ustavljajo pri ne najboljšem obveščanju in seveda pri temu primernem skromnejšem vplivu delegatov na odločitve skupščine. Počasna je predvsem povratna informacija, in to še zlasti pri tistih interesnih skupnostih, kjer se skupščine sestajajo redkeje – le enkrat na leto. Tudi delegati so s svojo osnovo preslabo povezani. Zaradi vsega tega je pač očitno, da bi morale več storiti tudi družbenopolitične skupnosti v krajevni skupnosti pa seveda občini.

Uresničevanje osimskih sporazumov Mladina za dobro sosedstvo

V novembru praznujemo desetletnico osimskih sporazumov. Ob tej priložnosti daje matični narod, Slovenija in Jugoslavija, še glasnejšo podporo svojim manjšinam v zamejstvu; v Italiji, Avstriji in na Madžarskem. Še glasnejšo pravimo zato, ker je gospodarsko sodelovanje ob odprti meji ter odpiranje in utrjevanje enotnega slovenskega kulturnega prostora že stalnica naše politike. Gre za to, da sodelovanje le še okrepimo na poti do skupnih ciljev, tudi zato, da se manjšine ne bodo počutile kot manjšine, kot neke izolirane folklorne skupine, ampak kot del matičnega naroda, iz katerega živijo. Kaj pri tem misli naša mladina? Kakšna so stališča ZSMS do sporazumov obmejnega sodelovanja? Kako ocenjujejo uresničevanje pogodb? Kaj sami pri tem storijo in kaj menijo, da bi še morali storiti? To so vprašanja, ki se nizajo. Nanja odgovarja predsednik ZSMS Robert Černe nekako takole:

»V Sloveniji in seveda tudi v Jugoslaviji ne moremo sprejeti nikakršnih opravičil za nenehni pritisk nacionalističnih sil, kateremu sta izpostavljeni slovenska in hrvaška manjšina v Avstriji in Italiji, in se ne moremo zadovoljevati z upanjem, da bo le prevladal politični realizem nad potrebami medstrankarske povezave. V Sloveniji in Jugoslaviji moramo odločno vztrajati pri rešitvi manjšinskega vprašanja v duhu določil avstrijske državne pogodbe in osimskih sporazumov. To ni le naša pravica, temveč tudi dolžnost za varstvo in razvoj delov naših narodov, ki so ostali zunaj meja Jugoslavije. Ni in ne more biti dobrih sosedskih odnosov ter meddržavnega sodelovanja brez ureditve tega vprašanja. Matična domovina mora vsestransko podpirati prizadevanja slovenske manjšine za ureditev manjšinskega vprašanja v duhu sprejetih mednarodnih dokumentov in zahtevati od sosednjih držav izpolnitev teh obveznosti.

S tem ciljem Zveza socialistične mladine Slovenije stalno širi stike, razvija in utrjuje sodelovanje z mladinskimi organizacijami slovenske narodnostne skupnosti v zamejstvu. V svojih mednarodnih stikih in sodelovanju z naprednimi demokratičnimi organizacijami

jami in gibanji v sosednjih deželah se odločno zavzema za svoboden, neodvisen in vsestranski razvoj slovenske narodnostne skupnosti. Zahteva po ureditvi manjšinskega vprašanja pomeni bistveni element medsebojnega sodelovanja. Tako že nekaj časa deluje koordinacija mladinskih organizacij iz zamejstva in matične domovine, v delovanje katere se vključujejo tudi napredne in demokratične organizacije sosednjih držav. Z mladino sosednjih držav nas namreč vežejo številni skupni interesi in problemi. Možnosti sodelovanja so zelo široke, in sicer na vseh nivojih organiziranja. Pozitivne izkušnje zadnjih let potrjujejo, da sodelovanje, zasnovano na tako širokih temeljih, prispeva k boljšemu razumevanju in poznavanju med sosedbi, predvsem mladimi, izboljšuje pretok idej in misli, odpira možnosti ustvarjalnega dialoga z organizacijami, ki nastopajo z drugačnimi idejnimi in političnimi izhodišči in opozarja na problematiko slovenske narodnostne skupnosti v zamejstvu.

Odprta meja, svoboden pretok blaga in idej, neposredni stiki med ljudmi z obeh strani meje, organizirana kulturna, športna in druga srečanja ter krepitev gospodarskega sodelovanja ob meji predstavlja osnovo za še uspešnejše medsebojno sporazumevanje, razumevanje in sodelovanje. To predstavlja tudi neprecenljivo moralno in materialno moč, na katero se lahko opre in iz katere črpa moči slovenska manjšina v svojem boju za priznavanje ter varstvo pravice obstoja in svobodnega, enakopravnega razvoja z večinskimi narodom.

Besede Roberta Černeta so se strnile v misel, da za nas ni cilja ekonomskega razvoja, ki bi nas odvezal skrbi in odgovornosti za svoboden in enakopraven razvoj naših narodnostnih skupnosti v sosednjih deželah kot tudi narodnosti v domovini. Razvoj pa lahko uspeva samo na zaupanju in spletenih prijateljskih vezeh, na odprti meji. Vsako zoževanje odprtosti, vsako administrativno uravnavanje pretoka ljudi in njihovih idej lahko zarezje rano, ki jo bo težko zaceliti, lahko podre vse, kar je s trudom že doseženega.

Živa Drole

Osmo srečanje kulture in športa mladih

Srečanje kulture in športa mladih iz jugoslovanskih železnar so že od vsega začetka tradicionalna, saj se na njih zbirajo mladi iz skoraj vseh jugoslovanskih železnar in drugih delovnih organizacij, ki so združene v tej veliki verigi. Tako je bilo tudi letos, ko so se zbrali na Igmanu nad Sarajevom mladi železarji in ko je Sarajevo tri dni živelo drugačen utrip od tistega običajnega, kajti gostilo je mladost Jugoslavije. Več kot 450 mladih iz Siska, Smedereva, Nikšića, Skopja, Kostolca, Zenice, Vareša, Ljubije, Ilijaša in slovenskih železnar je doživljalo nepozabne trenutke. Slehernemu se je ponudila enkratna, nepozabna slika. Stiski rok, objemi, vzkliki, kajti to je navsezadnje srečanje starih in novih generacij ter poznanstev, tistih, ki so na tovrstnih srečanjih že sodelovali, in tistih, ki so na njih prvič. Slavnostni začetek srečanja je bil na legendarnem Igmanu, od koder so poslali tudi pozdravni brzojavki predsedstvu SFRJ in zvezni konferenci Zveze socialistične mladine Jugoslavije.

Ob številnih športnih in kulturnih srečanjih med železnarji so si udeleženci ogledali olimpijske objekte na Bjelašnici. Malem in Velikem polju, srečali pa so se tudi z Nisimom Albaharijem, prvoborcem in enim od osemnajstih herojev Bosne in Hercegovine. Vrhunec srečanja in nekakšna sklepna slovesnost je bila v veliki uri zgodovine o igmanskem maršu. Sleherni udeleženec je podoživljal nečloveške napore pohoda, ko so borci umirali stoje in ko je bilo življenje kot droben plamenček. Albahari je z izjemnim čutom in toplino predstavil Igman ter njegovo epopejo tako, da ostaja večno živa, da je bodo sprejemale nove in nove generacije takšno, kakršna je bila po svojem pomenu in veličini januarja 1942. leta.

V posebni spominski sobi hotela Igman so zbrani številni dokumenti udeležencev marša, veliko jih je bilo tudi iz Slovenije, med njimi pa ima vsekakor posebno mesto Albin Pibernik-Mali, ki je bil takrat najmlajši in najmlajši udeleženec.

Kaj bi si lahko še več želeli od takšnih presenečenj? Morda samo še prijetna misel in hkrati želja, ki so jo strnili nekateri udeleženci iz Slovenije Ivan Prošt, Sonja Roženičnik, Sandi Kokelj in Kati Zera: Srečanje je zelo lepo uspelo. Bogatejši smo za kopico novih spoznanj in prijateljstev, za nova doživljanja, ki nam bodo pomagala

oblikovati in spoznavati našo zgodovino. Mladi iz Slovenije, bilo nas je 50, pa smo ponovno dokazali, da nismo samo kovači plemenitega jekla, temveč tudi kovači plemenitega človeka. Na svidenje torej do našega srečanja prihodnje leto v Kostolcu!

SILVO JAŠ

Nisim Albahari je zelo nazorno predstavil Igman januarja 1942.

Naj jim lučka gori...

Sredi oktobra sem šla na pokopališče. Rože so žarele na grobovih v jesenskih barvah. Ustavila sem se pred pomnikom padlih partizanov. Izpulila sem plevel in se zazrla v ploščo z dvaindvajsetimi imeni: Bornšek... Hren... Cvelfer... Sodin... Vprašala sem mentorico, kdo so to bili. Pokazala mi je album ZB. V njem so življenjepisi in fotografije kurirjev TV-33 in drugih borcev. Prebrala sem o Mihaelu Go-

renšku, ko je prišel iz nemške vojske, se je na svojem domu zadrževal le nekaj tednov. Medtem je s hrano pomagal kurirjem bunkerja TV-33. Kmalu so ga skupaj z ženo zaprli v zapor, nato pa ga peljali v Dachau. Ni se vrnil.

Sklenila sem, da bom v zahvalo za njegovo veliko žrtev prižgala svečko na grob.

TATJANA ŽNIDAR, 4. r., Stranice

Mogočen hrast umira

Zelo smo se čudili hrastu pri Ivankici. Bil je velik, ampak prhel in črviv in čisto luknjast. Mislili smo ga fotografirati, pa tovarišica ni imela filma v aparatu. Hrast ima devet vrhov in vsem odvzema moč rastlina lim, ki raste na vejah. Hrast ima samo še spodaj nekaj listov. Debel pa je tako, da ga objame pet naših dečkov. Ker

pa nam o hrastu niso vedeli vsega povedati, smo šli k sosedu. Povedala nam je, da hrasta niso smeli podreti, ker so se bali, da bi treščilo v hlev. Devetkrat je obvaroval hlev. Na njega so hodile coprnice na stanke. Škoda se mi zdi zanj. Umrl bo in odnesel seboj veliko skrivnosti. SIMONA FIJAVŽ, 3. r., Stranice

KRAMLJANJE KRAMLJANJE KRAM

Naša kritična pripomba

Hortikultura 85 v Brežicah

Učenci petih in šestih razredov osnovne šole Artiče so uporabili razstavo v Brežicah za naravoslovni dan. Ogledali so si sadje, cvetlice in dobrote, ki so jih spekle kmečke žene. Niso pa si smeli ogledati razstavnega prostora Slovina, čeprav so plačali vstopnice kot vsi drugi obiskovalci razstave. Člani novinarskega krožka iz Artiče so nam sporočili, da so utemeljitev za takšno početje poiskali pri »grajskem ravnatelju«, ki je takšno »povelje« izdal.

»Bil je zelo ljubezniv,« pravijo, »ko nam je zadevo pojasnil, in sicer, da organiziranih šolskih skupin ne puščajo več v Slovinov prostor, ker so bili naši predhodniki v prejšnjih dneh tako pošten, da je mimogrede zmanjkalo s polje precej steklenic Slovinovih proizvodov. Razumeli smo ga sicer, nismo pa zadovoljni, ker smo morali mi »plačati« greh, ki so ga storili drugi.«

Petošolci in šestošolci iz Artiče so ogorčeni. Sram jih je, da so nekateri objestneži na brežiški razstavi oblatili ime vseh, ki so prišli na razstavo s poštenimi nameni. Ob takšnem primeru, dragi naši mladi bralci in dopisniki, se kakor na dlani ponudi vprašanje odnosa do družbene lastnine in tudi do lastnine tvojega prijatelja, sošolca, znanca ali neznanca, skratka do vsega, kar ni tvoje. Tudi takšne pripombe pridejo na naša ušesa, da v šolah kar naprej nekaj zmanjkuje; enemu copati, drugemu pero, tretji pride domov brez ure in podobno. To ni prav, pa četudi gre samo za navaden svinčnik. Biti pošten – to je ena od odlik pravega pionirja. Ko ste, morda že pred leti, postali pionirji, ste obljubili, da boste poštene; prisegli ste to. In ker je november mesec, ko spet pripravljamo novo generacijo prvošolcev, da stopi v pionirsko organizacijo, je prav, da premislimo o tem. Nobenega skrivanja! Le glasno povejmo!

Živa

KRAMLJANJE KRAMLJANJE KR

Ob dnevu mrtvih

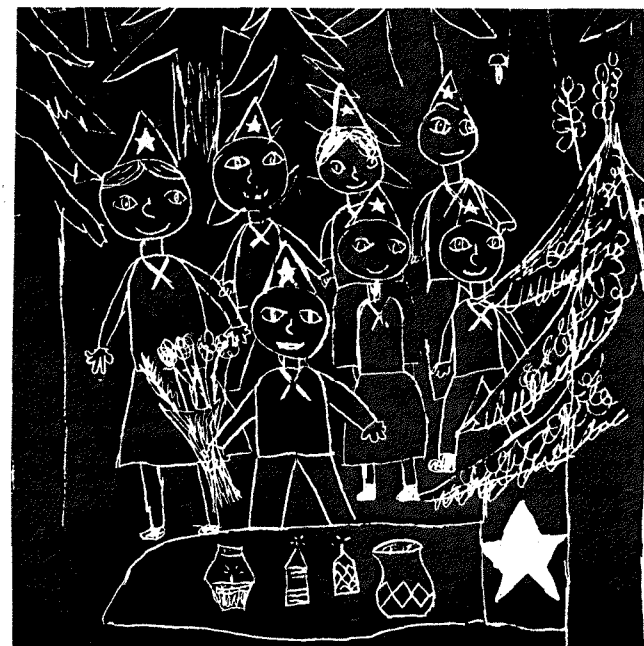
Pust, mračen, žalosten dan. Vse je nekam žalostno; vreme in ljudje. Danes je 1. november, dan, posvečen spominu mrtvim. Ljudje hitijo na pokopališče. Grobovi so polni rož. Sveče svetlo gorijo. Zamišljeno stopam s šopkom krizantem proti dedkovemu grobu. Prižgem svečo. Opazujem nemiren plamenček, ki raste in se upira vetru. Premišljam.

Res, na svetu edino smrt doleti vse. Ni pomembno, ali je človek bogat ali reven, bele ali črne barve, nihče se ji ne more upreti. Prvi november je žalosten dan. V spominu nam oživijo tisti, ki jih ni več med nami.

Koliko življenj nasilno pretrgajo vojne?! Vsi so našli dom v materi Zemlji. Na teh neznanih zadnjih domovih borcev ni ne rož ne sveč. Nad njimi šumi veter. Prekrivajo jih mehki listi jesenskih barv, ki padajo z dreves. Morda je kakšna gozdna rožica raste v bližini. Kdo ve, iz katerega kraja je doma borec, ki ga tukaj prekriva črna prst. Je mati zaman gojila krizanteme, ki so zrasle iz njenih solza, da bi jih mogla nesti na sinov grob? Gotovo nikoli ne bo zvedela zanj. Vsaka vzgojena roža predstavlja trenutek ali dogodek iz življenja pokojnih. Kaj pa sveče? Kot zvezde, ki se vsak večer prižigajo na nebu, prižigamo svečke v spomin na mrtve.

Življenje teče naprej. Ne ozira se na preteklost, pomembna je prihodnost in samo prihodnost. Prav je, da en dan v letu posvetimo spominu na mrtve.

BARBARA LAKOTA, krožek za ohranjanje tradicij NOB, OŠ Tone Čufar, Jesenice

Ob vsaki priložnosti smo med njimi, ki so dali življenje za svobodo.

PETRA LAZNIK, 5. r, OŠ Stranice

RADOVLJICA

Priznanja za izvedbo
zbor aktivistov

Občinska konferenca SZDL Radovljica, ki je bila letos gostitelj 17. zbora aktivistov OF, borcev in zapornikov Gorenjske v Begunjah, se je za uspešno delo v pripravah in izvedbo tega srečanja javno zahvalila in podelila posebna priznanja. Slovesno podelitev priznanj so opravili na seji OK SZDL v Radovljici. Prejeli so jih: Egon Cokan, Franc Černe, Slavko Debenec, Rudolf Hribernik-Svarun, Milan Jerala, Franc Jere, Stane Kolman, Niko Legat, Jože Poljanec, dr. Borut Rus, Alenka Bole-Vrabc ter SGP Gorenjc Radovljica, Gasilsko društvo Begunje, Knjigovoznica Radovljica, Postaja Milice Radovljica, Moški komorni zbor KUD Stane Žagar Kropa, Mladinski pevski zbor osnovne šole z Bleda, Mladinski pevski zbor iz Bohinjske Bistrice, Harmonikarski orkester glasbene šole Radovljica, Ansambel bratov Avsenik, izvršni svet občinske skupščine Radovljica, Godba na pihala Gorje in Turistično društvo Begunje.

GORJE

Spominska slovesnost

Tudi v Gorjah je bila spominska slovesnost na dan mrtvih pred osrednjim spomenikom padlim borcem NOV in žrtvam fašističnega nasilja.

Učenci Osnovne šole Bratov Žvan iz Gorij so že dan pred dnevom mrtvih pohiteli na posamezna območja obeležiti v KS Gorij, kjer so padli borci za svobodo. Ta mladina je ponesla tja šopke rož in jim prižgali svečke.

Na dan mrtvih pa je bila žalna slovesnost pred spomenikom v Zgornjih Gorjah, kjer se je zbrala množica sorodnikov, znancev, prijateljev in drugih, da se poklonijo padlim junakom in žrtvam fašističnega nasilja. Recitacije so izvajali učenci Osnovne šole Bratov Žvan iz Gorij, sodelovala je godba na pihala iz Gorij in moški pevski zbor DPD Svoboda iz Gorij. Pogrešali smo le slavnostni nagovor, ki je bil doslej vsako leto. Letos ga ni bilo, morda ni več potreben, kdo ve? Ob tej osrednji proslavi iz leta v leto vidimo, da je navzočih vedno več mladih.

Celotni sprevod se je poklonil tudi pred spomenikom padlim v prvi svetovni vojni. Godbeniki so odigrali žalostinko, zbor pevec pa je zapel pesem Oj Dobrodo, slovenskih fantov grob. Tudi na splošno pokopališče je krenil celotni sprevod, godbeniki so tu sklenili program, ravno tako tudi pevci, celotno pokopališče pa je bilo odeto s krizantemami in plapolali so plamenčki v vsej svoji lepoti.

JOŽE AMBROŽIČ

DOMŽALE

Mesec požarne
varnosti

Gasilska društva iz Moravske doline so 19. oktobra izvedla sektorsko vajo ob graščini Zgornji Tuhinj v krajevni skupnosti Vrhpolje-Zalog v občini Domžale. V vaji so sodelovala gasilska društva Moravče, Krašče, Peče, Velika vas in Vrhpolje ter civilna zaščita PMP. V vaji so uporabili gasilsko cisterno in ekipo za reševanje iz ognja. Predstavniki občinske gasilske zveze Brecljnik je ob koncu vaje dal ustno priznanje vsem sodelujočim in tudi opozoril na nekatere pomanjkljivosti. Priporočal je še več podobnih vaj, te so potrebne, saj se gasilci srečujejo zadnje čase s požari prav na tem območju. Rdeči petelin vsako leto zahteva višji davek. Statistika v letošnjem letu pa je porazna. Kljub vse večjim prizadevanjem in številnim preventivnim akcijam KS, štabov CZ, gasilcev in drugih občanov vse preveč računamo na srečo.

Gasilci v Moravski dolini so imeli letos več suhih in mokrih vaj, pregledali so hidrante, se udeležili občinskega gasilskega tekmovanja in kar štirikrat so gasili požar. Zadnje dneve oktobra pa s cisterno prevažajo pitno vodo na ogrožene kraje (v hribih). Kajti žeja v hribovitih naseljih Moravske doline je na dnevnem redu.

Gasilci so pomembna veja v naši družbi, zato je prav, da jim damo vse priznanje za njihovo delo.

JOŽE NOVAK

POSTOJNA

Spomnili smo se
mrtvih

V teh prvih novembrskih dneh smo se spomnili na tiste, ki jih ni več med nami. Svečke so nemo plapolale v rahlem novembrskem vetru, na grobovih pa smo polagali jesensko cvetje v znak hvaležnosti za vse kar so nam naši rajni v svoji ljubezni do nas dajali. Pred spomeniki padlim borcem širom po naši svobodni domovini so se vrstile spominske slovesnosti, recitatorji so skušali priklicati v spomin velike žrtve, ki so bile potrebne za doseg te svobode. V priložnostnih programih ni manjkalo tudi borbenih partizanskih pesmi.

Tudi na Postojnskem so se kot v preteklih letih ob spominskih obeležjih zbirali otroci, borci in drugi občani, da se na ta način oddolžijo znanim in neznanim junakom, ki so za svobodo žrtvovali življenje.

Mestna organizacija ZB NOV Postojna je tako spominsko slovesnost pripravila v četrtek na trgu Padlih borcev, kjer stoji tudi veličasten spomenik. Malo pred začetkom komemoracije se je trg napolnil s šoloobveznimi otroci, dijaki

Obvestila

Upokojeni in rezervni starešine jugoslovanskega vojnega letalstva, organizirani v klubu letalcev Slovenije, se bodo sestali na redni seji skupščine kluba in tovariškem srečanju 8. novembra 1985 ob 17. uri v Domu JLA v Ljubljani.

Upravni odbor Kluba letalcev Slovenije

Borke in borce Kokrškega odreda obveščamo, da bo v soboto, 16. novembra 1985, ob 14. uri v Kranju v Domu JLA, v Nazorjevi ulici 3 (v bližini avtobusne postaje), 2. zbor skupnosti borcev Kokrškega odreda.

Na zboru bomo pregledali delo odbora in aktivov, izvolili bomo nov odbor, si začrtali smernice za nadaljnje delo, ogledali si bomo barvni dokumentarni film in nadaljevali s tovariškim srečanjem. Vabljeni!

Odbor skupnosti borcev
Kokrškega odreda

Na podlagi Pravilnika o nalogah, organiziranosti in poslovanju skupnosti Slovenskih borcev v NOV Makedonije, Grčije in Albanije in sklep odbora skupnosti z dne 24. 6. 1985, ob 11. uri.

Zbor bo v prostorih Počitniškega doma upokojencev Slovenije v Izoli, Tomžičeva 10 (700 metrov od avtobusne postaje). Vse članke skupnosti vabimo naj se zanesljivo udeležijo zbora in tovariškega srečanja. Borci lahko s seboj pripeljejo svojce. Morebitne rezervacije za prenočišča lahko naročijo borci sami po telefonu (066) 63-552 (Počitniški dom - Izola). Ker morebiti zaradi pomanjkanja naslovov ali zaradi spremembe bivališča nekateri člani skupnosti ne bodo prejeli vabila, prosimo, da na zbor in srečanje vsi člani opozorijo ostale, ki so bili v NOV Makedonije, Grčije in Albanije (Kefalonija, Krf, Peloponez, Egejsko morje in celinsko Grčijo).

OO ZZB NOV Izola

Centra usmerjenega izobraževanja, gozdarske šole, med njimi so bili tudi cicičani iz postojnskega VVZ. Na trg je prikoralakala tudi godba na pihala, ki je s svojo koračnico naznanjala slovesnost. Po priložnostnem govoru so godba na pihala, moški pevski zbor iz Postojne in recitatorji izvedli program. Nato so položili venec pred spomenik. Vod vojakov JLA je ob tem izstrelil častne salve.

Nekaj učencev iz osnovne šole, ki so se po vsej verjetnosti izmaknili nadzorstvu svojih vzgojiteljev, je s svojim obnašanjem skoraj motilo program. »Veliko« množico udeležencev pa je sestavljala predvsem šolska mladina. Ob njih bi lahko naštel le borih 100 do 120 drugih udeležencev. Kaj naj to pomeni za mesto Postojno, ki šteje skoraj 8000 prebivalcev. Med temi je okrog 600 članov ZB NOV, upokojencev, delavcev in drugih krajanov? Prav gotovo to ni nič kaj prijazna »slika« ...!

Nekaj let po vojni, ko je bila v mestu Postojna podobna prireditve, so se na trgu zbrali, poleg šolarjev tudi uslužbenci ustanov, podjetij, da ne govorimo o domačinih. Brez samoupravnega sporazuma ali odloka so bile v tem času gostilne, trgovine in uradi zaprti, kajti tudi počastitev spomina na borce, ki so za našo svobodo dali svoja življenja, to prav gotovo tudi zasluzi.

Kaj naj dodamo k temu? Ali je tudi za to kriva stabilizacija ali pa podražitev bencina?

ŠTEFAN BRATINA

Seznam zapornikov iz
Padove

Iz Ljubljane je 14. januarja 1942 odšel prvi transport političnih obsojencev na določeno dobo konfinacije v taborišča v Italiji. Vmesna postaja je bila Padova, najprej zapori za kriminalce, nato pa sodni zapori v Via Bezoni 3. Po seznamu, ki ga iz zbirke J. Spreitzerja hrani Inštitut za zgodovino delavskega gibanja v Ljubljani, so bili tedaj v transportu J. Babšek, V. Babnik, B. Držaj, dr. P. Držaj, C. Erbežnik, M. Gombač, C. Jamnik, E. Intihar, M. Klemenčičeva, E. Kralj, J. Marn, J. Mejač, N. Mikuž, D. Pahor, T. Rebčeva, F. Poženel, F. Pretnar, dr. B. Sernečeva, L. Snj, S. Snj, F. Turkova, J. Turšič, J. Vrhunc in J. Zupančič.

Marca 1942 je dospel v sodne zapore transport obsojencev, ki so jih aretirali po likvidaciji A. Praprotnika v Ljubljani. Žal za to skupino ni na voljo uradnih seznamov. Po spominu lahko navedemo nekaj imen: D. Grum, J. Kačič, Dr. F. Kidrič, M. Kraigher, U. Kraigher, F. Kutin, T. Logar, K. Miklavčič, dr. D. Marušič, S. Šorn, inž. J. Štebi, ing. V. Turnšek in F. Venturini. Veliko jih ni več živih, še živim pa naj bi bil oglas poziv za dopolnitev seznama padovanskih zapornikov, ki so v svojem arestantovskem življenju nadaljevali z odporom, nekateri od njih pa kot talci končali svoje življenje. Po dopolnitvi seznamov in ugotovitvi sedanjih naslovov še živim tovarišic in tovarišev predvidevamo tovariško srečanje in zbiranje zapisov o tistih časih in dogodkih.

Za pripravljalna dela sta prevzela odgovornost dr. Bojan Držaj in Marko Kraigher. Organizacijo akcije in skrb za prvi zbor ter vsa dodatna sporočila in zbiranje naslovov (najkasneje do 1. decembra 1985) prevzema ZVEZA ZDRUŽENJ BORCEV NOV LJUBLJANA VIČ-RUDNIK TRG MDB 7, telefon 218-180.

Miloš Rutar

RAVNE NA KOROŠKEM

Še bolj med mlade

Krajevni odbor ZZB NOV je zadalžil 15 svojih članov, da so v času krajevnega praznika od 6. do 10. oktobra obudili spomine s šolarji osnovne šole Prežihov Voranc in Koroški jeklarji na dni boja za svobodo. Predsednik krajevnega odbora je sodeloval s člani taborniškega odreda pri pohodu v čast krajevnega praznika in ob sklepi prireditvi pri spomeniku na Navrškem vrhu.

Borci so posebej poudarili, da so se počutili z učenci zelo prijetno. Otroci se zanimajo za našo stvar. Ure so kar prehitro minevale. Vsakega so povabili, naj še pride mednje. Res so se malo bali javnega nastopanja, toda po prvih besedah je minila vsa trema. Besede so tekale, tako da otroci niso mogli vprašati vsega, kar bi radi, ker je čas prehitro minil. Zanimali so se za nevarne trenutke, posebej radi pa so poslušali smešno dogodivščino iz partizanskega časa. Ugotovili smo, da moramo res še bolj kot doslej hoditi med mladi rod, saj nas zelo prisrčno sprejmejo in zvesto poslušajo.

VERA HORJAK

Neža Drozg

Maja je umrla Neža Drozg, članica ZB NOV Senožeti Tirna. Rojena je bila 1899. leta v vasi Požarje nad Zagorjem. Za NOB je začela delati konec 1942. leta. V njeni hiši so se ves čas okupacije zadrževali aktivisti in somišljeniki NOB. Od nje smo se poslovili v Szentlambertu nad Zagorjem.

Marica Prešeren

Na Bledu smo se poslovili od Marice Prešeren, rojene Gojla pred 67 leti na Mostu na Soči. Od tam je morala priti do Bleda, kar so njihovi kraj zavzeli tuji osvajači. Med NOB se je vključila v terensko delo.

Ivan Blaj

V Zagorju smo se oktobra poslovili od Ivana Blaja, rojenega 1926. leta v Kisovcu. V NOV se je aktivno vključil maja 1944. leta v Kamniško-zasavski odred, nato v 3. brigado VDV. Za zasluge v NOV je bil večkrat odlikovan.

Kati Štefe

Septembra je v 76. letu umrla Kati Štefe, rojena Bašelj v Debeni v Poljanski dolini. Leta 1941 jo je okupator skupaj z možem preganjal v Srbijo. Od tam sta se vrnila julija 1945. leta. V Trzinu, kjer je živela, je bila aktivna politična delavka.

Ivan Razdrh

V prometni nesreči je izgubil življenje nosilec partizanske spomenice 1941 Ivan Razdrh. Rodil se je 1908 leta na Uncu pri Rakeku. Izučil se je za strojnega ključavnika. V letih 1930/32 je služil vojaški rok pri mornarici, kjer je končal minerski tečaj. V Liki je dočkal drugo svetovno vojno. Mobiliziran je bil v staro jugoslovansko vojsko, kjer so ga Nemci zajeli, a jim je ušel. Leta 1941 se je pridružil bataljonu Stojana Matiča, v katerem je bila že njegova žena z dveletnim sinom. Od 1942. je opravljal zahtevne naloge pri remontu orožja in tehnične opreme za partizansko vojsko. Med drugim je s sodelavci sestavil prvi partizanski tank. Po vojni je ostal v JLA in 1955. leta se je upokojil s činom kapetana 1. razreda. Za zasluge v NOV in po njej je prejel vrsto državnih odlikovanj in priznanj.

Franc Podojstršek

Septembra smo se na Razborju poslovili od Franca Podojstrške, rojenega 1909. leta. Med NOB je bil aktivist ter je skrbel za prevoz ranjenih borcev.

Ivan Čik

V Črnučah smo se oktobra poslovili od 71-letnega Ivana Čika, aktivista OF od 1941. leta. Rodil se je v Banji Loki na Kočevskem. Priključil se je naprednemu gibanju in 1941. leta je takoj začel aktivno delovati za OF, zbiral je denar, hrano, orožje in drug material za partizane.

Franc Hudomalj

Rodil se je 1902. leta Kisovcu pri Zagorju. Že v stari Jugoslaviji je bil napredno usmerjen, saj je aktivno sodeloval v Svobodi in Vzajemnosti. Njegov sin je bil med partizani, kjer je padel. Leta 1942 je bil izseljen in poslan v taborišče. Za zasluge v NOB je bil odlikovan z redom za slug za narod s srebrno zvezdo, za aktivno delo v rudniku pa z medaljo dela.

Jože Švegelj

Rodil se je 1915. leta. Za osvobodilno gibanje je začel delati 1941. leta in julija 1943 je odšel med partizane. Bil je aktivni borec. Od njega smo se poslovili avgusta v Križah.

Anica Božič

Na pobreskem pokopališču v Mariboru smo se oktobra poslovili od Anice Božič, rojene 1909. leta v Gaberjah pri Celju. Za NOB se je opredelila že 1942. leta, od 1943. pa je bila aktivistka na terenu Pohorja in Kozjaka. Svoje aktivistično delo je nadaljevala tudi po osvoboditvi, za kar je bila večkrat pohvaljena.

Franciška Kupec

Julija smo se na Dolu poslovili od aktivistke OF od 1941. leta Franciške Kupec. Njen dom v Rečici pri Laškem je bil zatočišče borcem NOV. V NOB sta bila tudi sin in hčerka.

Popravek

Od Alfonza Reja smo se junija poslovili v Goriških Brdih, in ne v Brkinih, kot je bilo objavljeno v 40. številki TV-15 10. oktobra 1985.

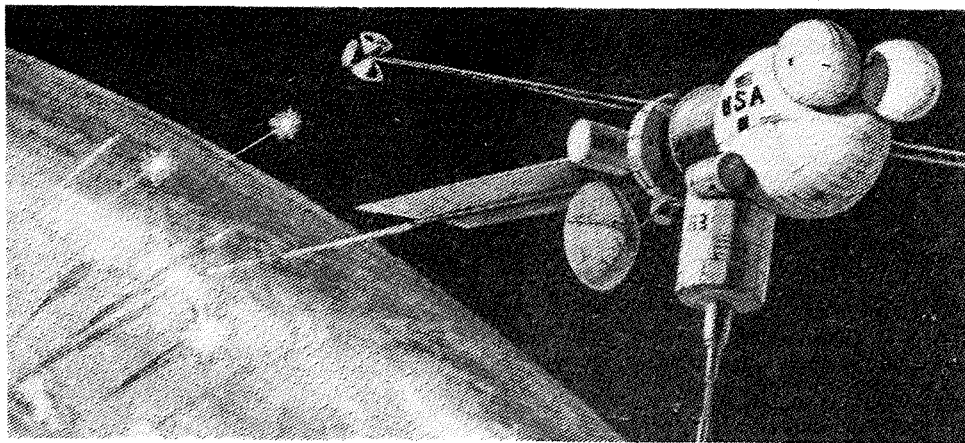
ZB NOV Škocjan-Šalara

Pred »Ženevo«

Priprave za ženevski vrh med Reaganom in Gorbačovom so vse intenzivnejše. Vsaj nazunaj kaže, da kljub zapletom le stopajo v sklepno fazo. V ospredju pozornosti je te dni obisk ameriškega državnega sekretarja Georga Schultza v Moskvi, med katerim naj bi se s kolegom Severdnadzejem in sovjetskim voditeljem Gorbačovom dogovoril o vsebini sporazumov, ki naj bi jih ameriški in sovjetski voditelj dosegla (ali ne) v Ženevi.

Prav tako še vedno odmeva Reaganova poslanica ljudstvu, češ da sprejema predlog sovjetskega voditelja o 50-odstotnem zmanjšanju jedrske oborožitve obeh velesil, čeprav obstajajo močni dvomi o tem, da je Reaganova predstava o naravi zmanjšanja podobna predstavi Gorbačova. To med drugim potrjuje tudi Schultzova izjava, ki jo je dal pred odhodom v Moskvo, češ da med velesilama še vedno obstajajo resna nesoglasja. Le-to lahko povežemo z mnenjem ameriških funkcionarjev, ki trdijo, da so bistvo sovjetsko-ameriških problemov tisti, ki so regionalne narave. Če ti ne bodo opravljeni ali vsaj izboljšani, ni računati na dogovarjanje o problematiki na drugih področjih.

Ni znano, kaj so se pogajalci do zdaj dogovorili o problemu demilitarizacije vesolja, ki je ena od sovjetskih zahtev in prvi pogoj Moskve, da se pogajanja

sploh začnejo. Bela hiša se noče odreči SDI-strateški obrambni pobudi, ki je po mnenju sovjetskih poznavalcev »ofenzivna«. Ob presojanju strategije, tako Moskve kot Washingtona, pred vrhom v Ženevi je treba najverjetneje kot odločilno upoštevati tudi Schultzovo izjavo pred odhodom v Moskvo, ko je govoril o

ameriških primarnih nalogah v Ženevi. Ob srečanju, ki bo po njegovih besedah priložnost, da voditelja na aktiven način preučita številna vprašanja, bodo ZDA, zastopale štiri temeljne cilje. In sicer: da se ustavijo poskusi, s katerimi države širijo svoj vpliv na način oboroženih intervencij in subverzij, da se drastično zmanjša jedrski arzenal, s tem pa tu-

tve poleg tega, da gre še za eno izmed spretnih izjav, ki naj nasprotnika pahnejo v defenzivo, najverjetneje pomeni nekoliko spremenjeno različico že znanih ameriških predlogov, da pa ameriški predsednik ob tem ne odstopa od »vojne zvezd«. Sovjetski predlog s 50-odstotnim zmanjšanjem razume prav ustavev tega projekta. Predsednik Reagan je

zmanjšanje naj zajame le vzajemno primerljiva orožja. Slabih 14 dni pred ženevskim vrhom velesili očitno nimata namena ugrizniti v jabolko spora, ki se kaže zlasti skozi dva problema. Prvič v simetričnem zmanjšanju jedrskih zmogljivosti in drugič v demilitarizaciji vesolja. Na videz tvorni predlogi in protipredlogi naj ustvarijo vtis, da se pred vrhom nekaj le premika, pa čeprav vse skupaj spominja le na brisanje prahu z jedr-

skega arzenala. Stvari pa so očitno že tako daleč, da vrat v Ženevi, že zaradi javnega mnenja ni mogoče vnaprej zapreti, saj sta tako Reagan kot Gorbačov že stopila skozi vrata. Kakšno bo srečanje, za zdaj ostaja odprto vprašanje. Ali bo »spoznavno« – kot nekakšna seansa na visoki ravni, ali kot zasедanje o določenih, specifičnih problemih. Na to bo treba počakati do 19. novembra!

M. Lamprecht

Prešernovci bodo osvajali Triglav

Še kar nekaj časa bo moralo miniti, da se bodo nekdanji borci Prešernove brigade skupaj z borci drugih brigad odpravili na dvodnevno pot proti vrhu Triglava. Toda zamisel, ki je te dni nastala v nadvse delovni in zagnani komisiji za rekreacijo (ta že nekaj let uspešno deluje pri skupnosti borcev 7. SNOB dr. Franceta Prešerna), pa je dokaz, da ima komisija resen namen vključiti v svoje športne vrste čim več nekdanjih borcev. V programu, ki ga pripravljajo za novo zimsko in letno sezono, namreč načrtujejo več letne rekreacije kot doslej. Letne aktivnosti borcev naj bi bile predvsem v znamenju gora in planinstva. To je razumljivo, saj komisija dela sredi Gorenjske. Predsednik komisije za rekreacijo Franc Smit z Bleda nam je povedal, da pripravljajo razen osvajanja Triglava na dan borca pod geslom Najmanj sto tudi pohod po Titovi planinski poti čez Karavanke, v spomin na Titov ilegalni prestop meje iz Tržiča v Avstrijo tik pred drugo svetovno vojno.

Sicer pa sodelujejo nekdanji borci na vse več zimskih tekmovanjih, zlasti na smučarskih tekih. Komisija zato premišlja o tem, da bi bilo potrebno merila bolj prilagoditi različnim starostim

borcev, in to bodo še pred zimsko sezono tudi storili. Sicer pa se načeloma udeležujejo vseh smučarskih tekm, ki so organizirane v spomin na dogodke iz NOB kot ekipa TV 15. In tako bo, kot pravijo sestavljalci letošnjega programa, tudi to zimsko sezono. Razlika je bila, da se komisija trudi pridobiti na seznam prijavljenih tekmovalcev čim več borcev iz drugih delov Slovenije in tako navdušenje za ta športna srečanja razširiti na borce drugih brigad in partizanskih enot.

Torej velja ta zapis tudi kot vabilo k vpisu za posamezne tekme.

Med osrednja tekmovanja v letošnji sezoni brez dvoma sodijo smučarska tekma Partizanske smučine v Cerklju na Kurškem smuku v Javorjskih rovtih nad Jesenicami, tek po poteh Kokrškega odreda, po poteh Gorenjskega odreda in smučarski teki v vasi Občice na Dolenjskem. Borci sodelujejo tudi na poključnem teku v spomin na Mrtvi bataljon pa na patrolnem tekmovanju Stane Zagarja in še kje. Doslej so sodelovali že v 14 tekmovanjih, toda v programu komisije za rekreacijo (sprejet naj bi bil do konca oktobra) bo najbrž zapisano še kaj. Tako obljublja

Dragica Manfreda

Kajuh-Štih: Mati

Krstna uprizoritev v Gornjem gradu

Pred polno dvorano prostvetnega doma v Gornjem gradu je igralska družina tamkajšnjega kulturno-umetniškega društva France Zmave uprizorila 2. novembra družbeno dramo Mati.

Jeseni 1941, ko je bil okupator že dodobra soočen z oboroženim uporom in kulturnim molkom »države in državi«, sta to igro napisala ilegalca Karel Destovnik-Kajuh in Bojan Štih pod psevdonimoma Drago Jeran in Peter Novljan. Trodejanka je tedaj čakala na svojo prazno več kot štirideset let, čeprav jo smemo šteti za prvo partizansko dramsko delo in za nezamuden dokaz volje Osvobodilne fronte slovenskega naroda, da bo njen revolucionarni boj-kulturni boj. Kako je moglo priti do tolikšne zamude? Morda je igra zares v prvi vrsti agitka in ne prenese ostrejših umetnostnih kriterijev – napisala sta jo devetnajstletni in osemnajstletni fant v hudih ilegalnih razmerah in v otroško optimističnem pričakovanju, da bo zdaj zdaj vojne konec – toda v vsakem primeru jo moramo pojmovati kot izjemen kulturno-zgodovinski spomenik. K temu kaže dodatni, da delo odlikuje tehten dramski spopad in da je napisano v dobrem, nefrazerskem jeziku, pa so bili »elitistični« pomisleki, ki jih je morebiti gojila do nje poklicna slovenska gledališka ustvarjalnost, dokaj prenapeti, če že ne odveč. Gornjegrajski igralski družini velja vsekakor izreči priznanje, da je postavila na oder to igro, ki pričuje o nečem mnogo pomembnejšem, kakor utegne pričevati poljubno literarno delo.

Bizeljsko praznuje

V soboto praznujejo Bizeljčani svoj krajevni praznik v spomin na izseljevanje slovenskega življa v letu 1941, ko je moralo na dolgo in mučno pot v nemška delovna taborišča več kot tri tisoč ljudi iz Obsotelja in Posavja.

V pestrem programu bodo predstavili delo krajevnih skupnosti. Slavnostne besede pa bo spregovoril dr. Adolf Bibič, vse skupaj pa bo povezoval kulturni program, združen z družabnim večerom.

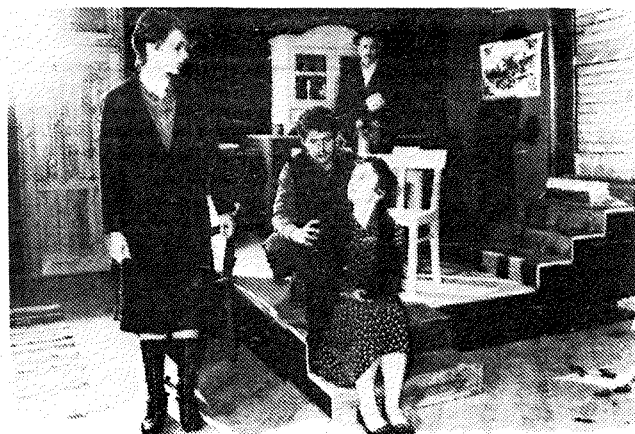
Slavje, ki se bo začelo v soboto, 9. novembra, so Bizeljčani pripravili v domačem zadržnem domu.

di možnost jedrske kataklizme, da se nadalje spoštuje in varuje človekove pravice in da se nasploh postavijo boljše vezi med Sovjetsko zvezo in Združenimi državami Amerike, ki naj zmanjšajo možnost nesporazumov in nerazumevanja.

Najnovejša Reaganova privolitev v 50-odstotno zmanjšanje jedrske oboroži-

imel v najnovejši izjavi v mislih zlasti 300 natančnih sovjetskih raket SS-18 S s po 10 jedrskimi konicami, ki bi utegnile uničiti velik del ameriških kopenskih raketnih zmogljivosti. Gre namreč za medcelinske rakete, ki naj bi bila orožja, namenjena prvemu udarcu. Po ameriškem mnenju so »primerljiva«, kajti 50-odstotno

di prebrali, da so skrbeli: za luč in ton Rudi Stakne, za masko in frizuro Nada Kovšak, za organizacijo pa Martina Podpečan. Komur se vsaj približno sanja o tehničnih, denarnih, organizacijskih in drugih težavah, ki jim je danes izpostavljeno vsako slovensko, in še zlasti amatersko gledališče, bo

Prizor iz igre. Mati sedi in zavrača očitke Petrove zaročenke Ane. Sin je ob njej, v ozadju pa stoji Petrov oče.

znan ceniti delež teh tihih odrskih »pomočnikov«, kakor jih je imenoval gledališki list. Prav bi bilo, če bi bili med njimi imenovani vsaj še Vinka Venišnik in Jožica Purnat, neutrudni organizacijski sodelavki v gornjegrajskem kulturno-umetniškem društvu.

Predstavo je zrežiral igralec Drame SNG iz Ljubljane Andrej Kurent. To je bil zdaj njegov tretji nastop v Gornjem gradu, saj je leta 1981, ob stoletnici društva France Zmave, režiral že Kralja na Betajnovi, lani pa Partljičev igro Moj ata, socialistični kulak. Tako je Kurent spet priskočil na pomoč požrtvovalnemu mag. dr. Francu Urlepju, gornjegrajskemu domačinu, ki je od leta 1977 režiral kar sedem dramskih del in po pravici velja za stalnega umetniškega vodjo tega odra.

V režiji Andreja Kurenta je drama Mati ostala to, kar je bila: socialno realistično delo s slovensko osebnostno noto, orošeno s cankarjanskim hrepenenjem, četudi zazrtim tu v abstraktno nedoločljivi »lepši svet«. Dramaturške črte, kar jih je opravil režiser, niso prizadele teh značilnosti, zanesljivo pa so prispevale k jedrnatosti dela in njegovega dejanja. Kurentu je šteti v dobro, da ni skušal uvajati »modernizacij«, kakršne so

dandanes v modi križem sveta in da je ostal kolikor mogoče zvest predlogi, četudi je tako ostala bolj vidna kakšna njena šibkost. Kot že rečeno, tako nam je posredoval v prvi vrsti literatno zgodovinsko vrednoto. Jedro svojega poslanstva je režiser upravičeno videl v prizadevanju, izbiti kar največ

iz zavzetega igralskega kolektiva. V tej pragmatični funkciji, ki je vsebovala pač tudi daljnosežnejše vzgojne smotre (razčlemba značajev, kretnja in gibanje, odrska izreka itd.), je bil Kurent očitno uspešen, kar so gornjegrajski amaterji v dobrem pomenu tega naziva nazorno dokazali.

Koliko je pomen te uprizoritve presegel običajna kulturnoprosvetna dogajanja, priča tudi struktura obiska na premieri. Med gledalci so bili – ob soavtorju Bojanu Štihu – tudi republiški družbeni delavci Andrej Marinc, Jože Smole in še nekateri ter mnogi regijski in občinski gostje. Igra jih je ogrela; zaploskali so ji burneje, kakor bi to zahtevala vljudnost.

Zvone Kržišnik

tv-15 naš TOVARIŠ

Za razvijanje vrednot narodnoosvobodilnega boja in revolucije je TV-15 prejel nagrado vstaje slovenskega naroda za leto 1978 – Časopisni svet TV-15 naš tovariš: DUŠAN BENKO, RASTKO BRADAŠKA, MILAN FILIPIČ, TONE GOŠNIK, MARIJAN LAH, FRANCE PEROVŠEK (predsednik sveta), ZORKA PERŠIČ, VANDA ŠKODNIK, STANE SKRABAR, JULKA TAJNIKAR, DRAGO VRESNIK. Glavni urednik: ZVONE KRŽIŠNIK; Odgovorni urednik: VIKTOR KONJAR; Novinarji – uredniki: ŽIVA DROLE – TV-15 za mladino; BOJAN KUNTARIČ – notranja politika; MILENKO STRAŠEK – reportaža; BOJANA ŽOKALJ-JESIŠ – naša organizacija; Lektorsko-redaktorica: KATJA HVALA; Tehnični urednik: DRAGO SETNIČAR; Tajnica uredništva: MARA OKORN; Telefon uredništva: 327-780; Telefon uprave: 317-049 – Uprava in naročniški oddelki: Moše Pijade 24, p. p. 598, 61001 Ljubljana – Letna naročnina 1.100 din, posamezna številka v prosti prodaji 30 din – Tekoči račun: Založba Borec, p. o. Ljubljana 50101-603-4572 – TV-15 izhaja vsak teden, izdaja ga Založba Borec, Ljubljana, Miklošičeva 28 – Rokopisov in fotografij ne vračamo – Po mnenju sekretariata za informacije IS SR Slovenije št. 42/I-72 od 12. 4. 1974 se za TV-15 ne plačujejo temeljnega davka od prometa proizvodov – Korektore in tisk: CGP Delo, Ljubljana, Titova 35